

บทบาทของวัดที่มีต่อทางด้านสาธารณสงเคราะห์ :
กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี
THE ROLES OF TEMPLES TOWARDS THE PUBLIC
WELFARE : A CASE STUDY OF BANKONGNOI,
RATCHABURI PROVINCE.

พระครูชินวรานุวัตร (คำยวง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

บทบาทของวัดที่มีต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ :
กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี

พระครูชินวรานุวัตร (ค่ายวง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE ROLES OF TEMPLES TOWARDS THE PUBLIC
WELFARE : A CASE STUDY OF BANKONGNOI,
RATCHABURI PROVINCE.**

PHRAKHRUCHINAWALANUWAT (KAMYONG)

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)**

**Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2011**

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

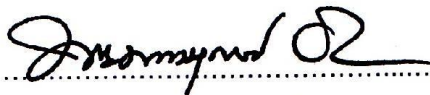

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

~~คณะกรรมการตรวจสอบบัณฑิตวิทยาลัย~~

 ประธานกรรมการ
(อาจารย์ พระครูปลัดสรวัฏ์ สิริปัญโญ, ดร.)

 กรรมการ
(รศ.ดร.สมาน งามสนิห์)

 กรรมการ
(ผศ.ดร.ชัชชนันท์ อิศรเดช)

 กรรมการ
(พระมหาบุญเลิศ อินุทปัญโญ, ผศ.)

 กรรมการ
(อาจารย์ ดร.วิรัช กลิ่นสุบรรณ)

~~คณะกรรมการควบคุมบัณฑิตวิทยาลัย~~

ผศ.ดร.ชัชชนันท์ อิศรเดช ประธานกรรมการ

พระมหาบุญเลิศ อินุทปัญโญ, ผศ. กรรมการ

อาจารย์ ดร.วิรัช กลิ่นสุบรรณ กรรมการ

วิทยานิพนธ์ : บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชน
บ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี

ผู้วิจัย : พระครูชินวรานวัตร (คำยวง)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช พธ.บ.,M.A.,Ph.D.

: พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ ผศ. ป.ธ.๗, พธ.บ.,ศศ.ม.,รป.ม.

: อาจารย์ ดร.วิรัช กลิ่นสุบรรณ คม., สส.ม, ศศ.ม., พธ.ด.

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๔

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของวัดในด้านงานสาธารณสุขสงเคราะห์ ๒) เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของวัดในด้านงานสาธารณสุขสงเคราะห์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อเสนอแนะบทบาทของวัดที่มีต่อด้านงานสาธารณสุขสงเคราะห์ ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนในชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี จำนวน ๔๐๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของประชาชนต่อบทบาทของวัดในด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way analysis of variance) และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe)

ผลการวิจัย พบว่า

๑. บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ทั้ง ๓ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๐๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านการพัฒนาจิตใจ ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๑) ส่วนในด้านการพัฒนาท้องถิ่น อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ

๒.๙๙) และด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๖)

๒. บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี จำแนกตามสถานสภาพส่วนบุคคลโดยรวม ประชาชนที่มี อาชีพ และประสบการณ์ในการเข้าวัดที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ สำหรับประชาชนที่มีเพศ อายุ และระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. ปัญหาส่วนใหญ่ของวัดในการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ คือปัญหาการนโยบายการทำงานขาดแผนงานการจัดการที่ดีเหมาะสมกับงานและการกระจายงาน การอนุเคราะห์ส่งเสริมในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ทั้ง ๓ ด้านให้แก่ชุมชนไม่ทั่วถึงครอบคลุมทุกพื้นที่ ขาดการจัดกิจกรรมการด้านส่งเสริมในงานสาธารณสุขสงเคราะห์ให้แก่ชุมชน และการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมขาดความต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม และขาดกำลังทุนสนับสนุน และขาดการประสานร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชน และขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากคณะสงฆ์ และประกอบกับการทำงานต่างวัดต่างทำขาดความร่วมมือกันทำงาน ทำให้การทำงานไปคนละทิศไม่สอดคล้องกันทำให้งานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ไม่ก้าวหน้าตลอดจนขาดบุคลากรที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพในการทำงานและรองรับการปฏิบัติงานในอนาคตเป็นจำนวนมาก

ดังนั้น วัดและคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรีผู้หน้าที่รับผิดชอบงานในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ทุกระดับ ควรมีการเพิ่มบุคลากรให้เพียงพอและควรเสริมปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ให้มากยิ่งขึ้น และควรมีการกระจายอำนาจหน้าที่กระจายการปฏิบัติงานอย่างครอบคลุมทุกพื้นที่ทุกวัดของจังหวัดราชบุรีอย่างเหมาะสม ประกอบกับควรทำงานอย่างมีระบบเป็นแนวทางเดียวกัน และมีเครือข่ายร่วมมือกัน โดยการใช้ความรู้ความสามารถของบุคลากรให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนมีความประพฤติดีงามด้วยศีลาจารียวัตรตามหลักพระธรรมวินัย มีความอดทน เสียสละทุ่มเทอย่างจริงจัง เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาต่อไป

Thesis Title : The Roles of Temples toward the Public Welfare : A Case Study of Bankongnoi, Ratchaburi Province

Researcher : Phrakhruchinworanuwattra (Khamyueng)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr. Thatchanan Issaradet, B.A., M.A., Ph.D. (Pol. Sc.)

: Phramaha Boonlert Inthapanyo, Asst. Prof., B.A., M.A.,M.P.A.(Conflict Management)

: Dr. Virat Klinsuban, M.Ed., M.A.(Social Work), M.A.(Political Science.), Ph.D. (Buddhism)

Date of Graduation : 23 August 2011

ABSTRACT

The objectives of this research are 1) to study the level of opinions of the people to the roles of temples in the Public Welfare, 2) to compare the level of opinions of the people the roles of temples in the Public Welfare, and 3) to suggest the guideline to the level of opinions of the people to the roles of temples in the Public Welfare. The research methodology is the Survey Research and collecting the data in the Field Study of 400 people of Bankongnoi in Ratchaburi Province. The tool employed for collecting data is the questionnaire which has 3 parts. Part 1 is the general personnel data of the people who answer the questionnaires. Part 2 is the questionnaire about the opinions of the people to the roles of temples in the Public Welfare : A Case Study of Bankongnoi, Ratchaburi Province. Part 3 is the questionnaire about the problems, obstacles and suggestions of the people to the roles of temples in the Public Welfare .The data analysis for this research are such as frequencies, percentage, standard deviation (S.D) and Person Chi-Square Tests for describing the relationship between Independent Variables or Dependent Variables.

The Findings of the study were concluded as follow :

1. The roles of temples in the Public Welfare : A Case Study of Bankongnoi, Ratchaburi Province for three sides such as Mental Development, Local Development

and Culture Promotion in the general are at the middle level (Average = 3.09). When considered by topics found that the mental development side, the people have the opinions as a good level (Average = 3.51). But the sides of local development and the culture promotion found that the people have the opinions at the middle levels (Average = 2.99 and 2.76 respectively)

2. The roles of temples in the Public Welfare : A Case Study of Bankongnoi, Ratchaburi Province were classified by the general personal status like occupations, experiences of entering to the temples have the opinions to The roles of temples in the Public Welfare differently that it is statistically significant difference so the relevant hypothesis set forth could be accepted. However, for the people who have the different personal status like sex, age, and education have the opinions to the roles of temples in the public welfare indifferently. Therefore, it is not statistically significant difference so the relevant hypothesis set forth could be rejected.

3. problems , obstacles and suggestions of the people to the roles of temples in the Public Welfare as follow The major problems of roles of temples in the Public Welfare are the problems of good plan policy and distribution of helping for three sides such as Mental Development, Local Development and Culture Promotion in the general inefficiently and not cover all areas. It lacks of activities to promote the Public Welfare to the community and no continuous programmes. It also lacks of supporting and cooperation with government and private organizations. It does not have the support from Sanghas or monks and no cooperation among monks. It also lack of the good quality human resource and inefficiency of working in the future.

Therefore, Temples and Buddhist monks in Ratchaburi province should have the authority who have the full responsibility in Public Welfare all levels. They should increase the enough and efficient staff of monks. They should improve the working efficiency and decentralize the authority to cover all areas in Ratchaburi province. They also should have the good working system and network. They should use the high potentials to work and behave well as Buddhist principles including patience, work hard for the security of Buddhism.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดีก็ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของหลายฝ่ายซึ่งผู้วิจัยขอระบุนามเพื่อเป็นการแสดงความขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ไว้ ณ ที่นี้

พระเดชพระคุณพระสุธีธรรมานุวัตร คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ที่ให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยในการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณพระครูปลัดสุรัจ สิริบุญโณ,ดร. ประธานคณะกรรมการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ และขออนุโมทนาขอขอบคุณ รศ.ดร.สมาน งามสนิท กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ขออนุโมทนาขอขอบคุณ ผศ.ดร.สุพล สุยะพรหม หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์ ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ ผู้แนะนำหัวข้อวิทยานิพนธ์ และให้คำปรึกษาในการเสนอโครงการวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.วิรัช กลิ่นสุบรรณ และขอขอบพระคุณ อาจารย์พระมหาบุญเลิศ อินุทปญโญ, ผศ. อาจารย์ที่ปรึกษาผู้ให้คำแนะนำในการศึกษาค้นคว้าจากตำราต่าง ๆ พร้อมตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์นี้ด้วยความเมตตาเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๕ ท่าน อันได้แก่ พระมหาปราโมทย์ ปโมทิต พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา และขออนุโมทนาขอขอบคุณ อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต อาจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น อาจารย์วันชัย สุขตาม ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือเพื่อการวิจัย ขอขอบคุณผู้แต่งเรียบเรียงตำราและเอกสารต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้ใช้อ้างอิง ขอขอบใจประชาชนบ้านหม้อน้อยทุกท่าน ที่ได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

ขอขอบคุณคณาจารย์ในคณะสังคมศาสตร์สาขาวิชาการบริหารจัดการเชิงพุทธทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณพระราชาญาณวิสิฐ เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม ที่เมตตาอนุเคราะห์สถานที่ศึกษาและทุกสิ่งทุกอย่างด้วยดีเสมอมา และให้โอกาสผู้วิจัยได้ฝึกฝนพัฒนาตนเองในด้านการเผยแผ่วิปัสสนากัมมัฏฐานและส่งเสริมสนับสนุนให้ศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ขอกราบขอบพระคุณพระสมุทรวชิโรโสภณ วัดเพชรสมุทรวรวิหาร ที่ได้สนับสนุนการศึกษาให้คำแนะนำและให้กำลังใจมาโดยตลอด ทั้งขอขอบคุณเพื่อนนิสิต คณะสังคมศาสตร์สาขาวิชาการบริหารจัดการเชิงพุทธทุกท่านที่เอื้อเพื่อข้อมูลในการทำวิจัยให้กำลังใจ ให้คำแนะนำและสนับสนุนด้วยดี และขอขอบใจเจ้าหน้าที่ห้องสมุดชัยมงคล และเจ้าหน้าที่ทุก ๆ คนในหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม จังหวัดราชบุรี ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยฉบับนี้เป็นอย่างยิ่ง

ความดีและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอถวายบูชาพระคุณครูอุปัชฌาย์ อาจารย์ และบุพการีผู้ให้กำเนิดผู้ให้ชีวิตให้ทุกสิ่งทุกอย่าง คอยเป็นที่พึ่งและให้กำลังใจ ให้ความเข้าใจมาโดยตลอด และอุทิศให้ปู่ย่าตายาย รวมถึงพี่น้องและญาติมิตรทุกท่าน ผู้ที่เคยมอบความรู้แก่ผู้วิจัย ในชีวิตที่ผ่านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

พระครูชินวรานุวัตร (คำดวง)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
สารบัญ	(๖)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๒)
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๖
๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย	๖
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๗
บทที่ ๒ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น	๙
๒.๑.๑ ความหมายของความคิดเห็น	๙
๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น	๑๐
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท	๑๓
๒.๒.๑ ความหมายของบทบาท	๑๔
๒.๒.๒ ประเภทของบทบาท	๑๘
๒.๒.๓ ความสำคัญของบทบาท	๑๙
๒.๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาวัด	๒๐
๒.๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของวัดและพระสงฆ์	๒๙
๒.๒.๖ การเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระสงฆ์	๓๖
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการสาธารณสุขสงเคราะห์	๔๒
๒.๓.๑ ความหมายเกี่ยวกับงานสาธารณสุขสงเคราะห์	๔๒
๒.๓.๒ ความสำคัญของงานสาธารณสุขสงเคราะห์	๔๕
๒.๓.๓ หลักธรรมที่สนับสนุนงานสาธารณสุขสงเคราะห์	๕๔

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๒.๔ บทบาทของวัดในงานการสาธารณสุขสงเคราะห์	๖๐
๒.๔.๑ การสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านพัฒนาจิตใจประชาชน	๖๐
๒.๔.๒ การสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น	๖๖
๒.๔.๓ การสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๗๔
๒.๕ งานการสาธารณสุขสงเคราะห์ในชุมชนบ้านฆ้องน้อย	๗๙
๒.๕.๑ การสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านพัฒนาจิตใจประชาชน	๗๙
๒.๕.๒ การสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น	๘๐
๒.๕.๓ การสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๘๒
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘๔
๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของวัด	๘๔
๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์	๘๖
๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานสาธารณสุขสงเคราะห์	๙๐
๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย	๙๕
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบ/ขั้นตอนการวิจัย	๙๖
๓.๒ ประชากร	๙๗
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๙๗
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๐๑
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๑
บทที่ ๔ ผลของการศึกษา	
๔.๑ การวิเคราะห์คุณลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๔
๔.๒ การวิเคราะห์บทบาทของวัดในดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์	๑๐๖
๔.๓ การเปรียบเทียบบทบาทของวัดในดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์	๑๑๑
๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความเห็นด้านอื่น ๆ	๑๒๙
๔.๕ ผลการสัมภาษณ์บทบาทของวัดในดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์	๑๓๐
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๓๔
๕.๒ อภิปรายผล	๑๓๗
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๓๙

บรรณานุกรม	๑๔๑
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. การสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๔๙
ภาคผนวก ข. แบบสอบถามเพื่อการวิจัยและแบบสัมภาษณ์	๑๖๐
ภาคผนวก ค. หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือในการทำวิจัย	๑๗๘
ภาคผนวก ง. หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เก็บข้อมูล	๑๘๔
ประวัติผู้วิจัย	๑๙๐

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓.๑	จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามจำนวนหมู่บ้าน	๙๗
๔.๑	แสดงจำนวน และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๔
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับบทบาทของวัดต้องงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี	๑๐๖
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทของวัดต้องงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน	๑๐๗
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทของวัดต้องงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการพัฒนาท้องถิ่น	๑๐๘
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทของวัดต้องงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๑๑๐
๔.๖	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของวัดต้องงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี จำแนกตามเพศ	๑๑๒
๔.๗	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของวัดต้องงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี จำแนกตามอายุ	๑๑๓
๔.๘	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ จำแนกตามอายุ ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๑๑๔
๔.๙	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของวัดต้องงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อยจังหวัดราชบุรี จำแนกตามอาชีพ	๑๑๕
๔.๑๐	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ จำแนกตามอาชีพ ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น	๑๑๗
๔.๑๑	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ จำแนกตามอาชีพ ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๑๑๘
๔.๑๒	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ จำแนกตามอาชีพ โดยภาพรวม	๑๑๙

สารบัญญัตราสาร (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๓	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อบทบาทของวัดท้องถิ่นด้าน สาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านหม้อน้อย จังหวัดราชบุรี จำแนกตามระดับการศึกษา	๑๒๐
๔.๑๔	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านการ พัฒนาจิตใจ	๑๒๒
๔.๑๕	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านการ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๑๒๓
๔.๑๖	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อบทบาทของวัดท้องถิ่นด้าน สาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านหม้อน้อย จังหวัดราชบุรี จำแนกตามประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด	๑๒๔
๔.๑๗	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ จำแนกตามประสบการณ์ในการสัมพันธ์ กับวัด ด้านการพัฒนาจิตใจ	๑๒๕
๔.๑๘	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ จำแนกตามประสบการณ์ในการสัมพันธ์ กับวัด ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น	๑๒๕
๔.๑๙	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ จำแนกตามประสบการณ์ในการสัมพันธ์ กับวัด ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๑๒๖
๔.๒๐	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ จำแนกตามประสบการณ์ในการสัมพันธ์ กับวัด ด้านภาพรวม	๑๒๗
๔.๒๑	สรุปโดยภาพรวมการเปรียบเทียบบทบาทของของวัดท้องถิ่นด้านสาธารณ สงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านหม้อน้อยจังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตาม สถานภาพส่วนบุคคล ตามสมมติฐานที่ ๑-๕	๑๒๗

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

หน้า

๒.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

๙๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อภาษาไทย

๑.๑ คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙ การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม ข้อ หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ดังตัวอย่างเช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๑/๒๖๕ หมายถึง ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๓๓๑ หน้า ๒๖๕ เรียงตามคัมภีร์ ดังนี้

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูล และเพื่อความทุกข์แก่มหาชนเป็นอันมาก เพื่อเป็นการอนุเคราะห์ต่อชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ประกายความคิดที่เกิดขึ้นภายในพระทัยของพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะเป็นพระโพธิสัตว์ในอดีตกาล จนถึงเป็นเจ้าของชาติเกิดจากพื้นฐานเดียวคือปรารถนาความทุกข์ที่เกิดขึ้นแก่สรรพสัตว์ มีความประสงค์จะช่วยให้พระองค์หลุดพ้นจากสังสารทุกข์ แล้วจะช่วยคนอื่นให้หลุดพ้นจากสังสารทุกข์ตามไป ความคิดนี้ดำรงอยู่ในพระทัยผ่านภพชาติมาเป็นเนืองจนในที่สุดก็ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ภารกิจของพระองค์ต่อชาวโลกในการประดิษฐานพระพุทธศาสนานั้นสอดคล้องกับอุดมการณ์ข้างต้น ดังที่ทรงแสดงการบังเกิดของเอกบุคคละไว้ใน อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต ความว่า “เอกบุคคละ เมื่อบังเกิดขึ้นในโลก ย่อมบังเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลเพื่อความทุกข์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ต่อชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เอกบุคคละนั้นคือ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า” ดังนั้นงานประดิษฐานพระพุทธศาสนาของพระองค์ จึงมุ่งตรงไปที่การพัฒนาคุณภาพของพุทธบริษัทให้สามารถเข้าถึงที่พึ่งของตนด้วยตนเอง พระองค์ได้ตรัสแก่สัทมบดีพรหมที่มาราบหูลอาราธนาตอนหนึ่งว่า “บัดนี้เราเปิดประตูอมตะแก่ท่านแล้วผู้ประสงค์จะพึงจงดนมศรีธามาเถิด”^๑

ประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยเป็นประวัติของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา ศาสนาพุทธจึงเป็นศาสนาประจำชาติมาช้านาน โดยมีวัดเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนาเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์เป็นสถานที่ร่มรื่นร่มเย็นทั้งทางกายและทางใจเหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม วัดเกิดขึ้นเพราะมีผู้เข้าใจธรรมชาติและชีวิต วัดจึงเป็นสัญลักษณ์ของความสงบร่มเย็นและความสะอาดนอกจากนี้ยังมีสาธารณประโยชน์ของวัดอีกส่วนหนึ่งที่ใช้ประกอบกิจกรรมทางสังคม พระสงฆ์ใช้เป็นที่พักบิณฑบาตและส่งเสริมเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านต่าง ๆ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบทบาทและหน้าที่ของวัดที่สำคัญคือการเข้าไปช่วยเหลือสังคมหมู่บ้านแต่ละแห่งต่างก็มีวัดประจำหมู่บ้านของตนเป็นศูนย์กลางและต่างก็มีความยึดถือวัดนั้นว่า

---

^๑พระเทพดิลก (ระแบบ วิฑูตญาโณ), สืบสานพระพุทธศาสนาสู่สุขสันต์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๔๕-๔๖.

เป็นวัดของตนเป็นสมบัติร่วมกันของคนทั้งหมู่บ้านนั้น วัดแต่ละวัดจึงเป็นเครื่องรวมของสังคมย่อย สังคมหนึ่งเข้าให้เป็นหน่วยเดียวกัน บทบาทของวัดในฐานะเป็นศูนย์กลางของสังคมนั้นนอกจากอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนแล้วยังเป็นสถานศึกษาสำหรับชาวพุทธอีกด้วย ดังนั้นหากจะกล่าวถึงคำว่าวัด ประชาชนไทยทั่วไปก็คงจะทราบดีว่าหมายถึงหน่วยงาน หรือสถานที่อันเป็นที่รวบรวมไว้ซึ่งคำสอน ศิลปะและวัฒนธรรม จนถึงเป็นแหล่งเรียนรู้แหล่งส่งเสริมทั้งด้านค่านิยม ทักษะความรู้ความสามารถของคนในสังคมไม่น้อยไปกว่าหน่วยงานอื่นใด^๒

ในอดีตเราจะเห็นว่าพระสงฆ์ได้ดำรงอยู่ในฐานะเป็นผู้นำของสังคมไทยในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสติปัญญาและการพัฒนา และก็เพราะพระสงฆ์เป็นผู้นำในทางสติปัญญาพระสงฆ์จึงได้เป็นครูของประชาชนและการพัฒนาในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะในชนบทก็มักเกิดจากความริเริ่มของพระสงฆ์หรือมีพระสงฆ์เป็นผู้นำซึ่งมีตัวอย่างให้เราเห็นได้มากมาย ยิ่งมองย้อนไปไกลเท่าใด ก็ยิ่งเห็นความเป็นผู้นำสังคมเป็นพระสงฆ์มากขึ้นเท่านั้น แม้ในปัจจุบันนี้พระสงฆ์ก็ยังมีบทบาทสำคัญอยู่ไม่น้อยในสังคมชนบท ดังพระพุทธรพจน์ในที่แห่งหนึ่งว่า ภิกษุทั้งหลายชาวบ้านมีอุปการะแก่เธอบำรุงเธอด้วยปัจจัย ๔ แม้วางเธอก็ยังมีอุปการะแก่ชาวบ้าน ด้วยการแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดให้แจ่มแจ้งทั้งอรรถ ทั้งพยัญชนะแก่ชาวบ้าน เพราะคฤหัสถ์และบรรพชิตต่างต้องพึ่งอาศัยกันและกันด้วยการให้วัตถุและให้ธรรม ในคำสอนเรื่องทศ ๖ ได้ตรัสถึงหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะพึงมีต่อชาวบ้านไว้ว่า ๑.ห้ามมิให้กระทำความชั่ว ๒.ให้ตั้งอยู่ในความดี ๓.อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม ๔.ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ๕. ทำสิ่งที่ฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง ๖.บอกทางสวรรค์ให้ พระพุทธรพจน์นี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านหรือสังคมและแสดงให้เห็นถึงหน้าที่ที่พระสงฆ์กับชาวบ้านหรือสังคม นั่นคือชาวบ้านมีหน้าที่ที่จะต้องอุปการะบำรุงพระสงฆ์ในด้านปัจจัยและวัตถุ ส่วนพระสงฆ์ก็มีหน้าที่ที่จะต้องอุปการะชาวบ้านในด้านธรรมะคือคำแนะนำสั่งสอนในด้านศีลธรรมคุณธรรม อันจะเป็นหลักหรือแนวในการพัฒนาชีวิตให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น^๓

เมื่อกล่าวถึงความสำคัญของวัดแล้ววัดควรมีคุณลักษณะตามพุทธประสงค์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ ๑.ไม่ไกลบ้านนัก ๒.ไม่ใกล้บ้านนัก ๓. สะดวกแก่การไปและมาวัด ๔. เหมาะสมที่ประชาชนจะไปพบพระได้ ๕. กลางวันไม่พลุกพล่าน ๖. กลางคืนเงียบสงบ ๗. ไม่มีเสียงกิกก้อง ๘. ปราศจากกลิ่นตัวคนที่เดินเข้าออก ๙. เหมาะแก่การ

^๒ พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน (พิพัฒน์ สุเมธโส), หลักการแนวคิดและวิธีการพัฒนาวัดพัฒนา ๕๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๙-๒๐.

^๓ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, พุทธธรรมกับการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : หจก.โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕๕.

ประกอบกิจของผู้ต้องการความสงบ ๑๐. เหมาะที่พระสงฆ์จะหลีกเลี่ยงอยู่ตามสมณวิสัย จากลักษณะต่างๆ ข้างต้น จะเห็นว่าวัดเปรียบเสมือนเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนและเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมของชุมชน สังคม และสาธารณประโยชน์ต่างๆ ดังนั้นความผูกพันของวัดกับชุมชนจึงมีมาอย่างยาวนาน อันเป็นไปในรูปแบบเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อกันทั้งวัดทั้งบ้าน^๕

จากการที่ประเทศไทยเริ่มรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาในช่วง ๑๐๐ ปี ที่ผ่านมา โดยเริ่มจากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบท ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงและความสับสนวุ่นวายของสังคมปัจจุบัน พร้อมทั้งการลดบทบาทของวัดลงทั้งทางด้านการให้การศึกษแก่เยาวชน และการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ลงไปเป็นอันมาก^๖ และรัฐบาลได้เริ่มดำเนินการพัฒนาประเทศด้วยการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยดำเนินการพัฒนาประเทศตามรูปแบบของตะวันตก ส่งผลให้ประเทศมีความก้าวหน้าทันสมัยทางเทคโนโลยีมากขึ้น แต่ในทางตรงกันข้ามความสำคัญของวัดก็เริ่มลดน้อยลง บทบาทเด่นๆ หลายอย่างเช่น การเป็นโรงเรียน การรักษาพยาบาล การใกล้เคียงข้อพิพาทและตัดสินคดีความเป็นหน้าที่และบทบาทของศาลสถิตยุติธรรม การเก็บรวบรวมรักษาผลงานทางศิลปกรรมแขนงต่างๆ ตกไปเป็นหน้าที่และบทบาทของพิพิธภัณฑ์สถานและสถานศึกษาในระดับสูง การที่รัฐได้รับเอกราชกิจที่วัดเคยทำอยู่ก่อนไปดำเนินการ แม้จะเป็นผลดีในด้านสร้างความเจริญให้แก่กิจการนั้นๆ แต่ก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ได้พรากชาวบ้านออกไปจากวัด แม้แต่สถานบริการของรัฐ เช่น อนามัย และโรงเรียนจะอยู่ในบริเวณวัด แต่วัดหรือพระสงฆ์ก็ได้มีบทบาทอื่นใดที่ยิ่งไปกว่าการอนุญาตให้หน่วยงานเช่นนั้นมาตั้งอยู่ในบริเวณวัดไม่ ดังนั้นจึงไม่ต้องพูดถึงสถานบริหารของรัฐที่ตั้งอยู่นอกบริเวณวัดก็ยิ่งห่างวัดยิ่งขึ้น บทบาทบางอย่างของวัดจึงถูกลืมเข้าไปในลักษณะที่พระราชวินยาภรณ์กล่าวว่า “ลืมของเก่าเมาของใหม่” ปรากฏการณ์อีกอย่างหนึ่งที่เป็นปัจจัยให้เกิดความเหินห่างระหว่างวัดกับบ้านคือสภาพของวัดเอง เพราะเมื่อกาลเวลาได้ล่วงไปแล้ว วัดก็เสื่อมโทรมไปด้วยเหตุหลายประการมีวัดจำนวนไม่น้อยที่หมดคุณค่าอันควรแก่การเลื่อมใสศรัทธาเพราะเต็มไปด้วยสิ่งสกปรกและความไม่มีระเบียบ สภาพดังกล่าวทำให้ประชาชนพากันเหินห่างจากวัดคลายความเลื่อมใสในพระสงฆ์ ตลอดจนในสังคมปัจจุบันนี้การช่วยเหลือเกื้อกูล การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ที่ชาวบ้านได้รับการอบรมจากวัดจึงเริ่มลดน้อยลงจนเกือบจะสิ้นสุดลงในปัจจุบัน เพราะสภาพสังคมไม่เอื้อให้พระสงฆ์กับชาวบ้านมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดเหมือนเช่นอดีต วัดกับบ้านจึงมีช่องว่างต่อกันเป็นเหตุให้คุณค่าแท้ที่เต็มไปด้วยความงดงามทางศิลปกรรม และจริยธรรมของวัดได้กลับกลายเป็น

^๕ พระธรรมวรเมธี (สุชิน อคฺคชิโน), การพัฒนาวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๖๗.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน, ม.ป.ท., (กรุงเทพมหานคร : สยามสมาคม, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙.

เพียงที่พึ่งทางพิธีกรรม และเป็นแหล่งมอมเมาชาวบ้านให้ยึดติดไสยศาสตร์เป็นการซ้ำเติมชาวบ้านให้ได้รับความทุกข์ยากเข้าไปอีก^๖ ซึ่งต่างในอดีตจากวัดเคยมีบทบาททางสังคมที่เด่นและน่าเลื่อมในศรัทธามาก แต่ปัจจุบันนี้บทบาทของวัดกลับลดน้อยลงด้วยปัจจัยหลายประการ นอกจากนั้นวัดอีกหลายวัดยังเล่นบทบาทที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิมในลักษณะที่ไม่เป็นการสร้างสรรค์ ทั้งต่อกับปัจเจกชน ก่อให้เกิดความน่าเบื่อหน่ายเอือมระอาหน้าดูแคลนแก่คนรุ่นใหม่^๗

ประเด็นที่สำคัญอันเป็นสิ่งที่พระสงฆ์และวัดพึงตระหนักว่า บัดนี้พระสงฆ์และวัดกำลังสูญเสียบทบาทฐานะและความหมายออกไปจากสังคมมากขึ้นทุกขณะ บางอย่างก็หมดไป บางอย่างก็กำลังจะหมดไปโดยเฉพาะในสังคมเมือง วัดมิได้เป็นศูนย์กลางของชุมชนอีกต่อไป ไม่ใช่สถานศึกษาสำหรับกุลบุตรอีกต่อไป กระนั้นก็ตามยังมีฐานะอย่างหนึ่งที่พระสงฆ์จะพึงรักษาไว้ได้โดยง่าย ฐานะนี้ก็คือการที่วัดอารามเป็นศูนย์กลางความสำคัญของวัฒนธรรมของชาติ เพราะเป็นที่เกิดของศิลปกรรมทั้งหลาย ซึ่งเป็นสมบัติส่วนกลางของชาติและศาสนา ฐานะนี้จะสูงส่งมาก ควรแก่การเคารพนับถืออย่างหนึ่ง เพราะเป็นการช่วยให้สมบัติของชาติดำรงอยู่ และมีเครื่องแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติ และหากว่าพระสงฆ์ละเลยหน้าที่นี้แล้วไซ้ พระธรรมก็คงจะกลับไปอยู่ตามธรรมชาติตามเดิม ส่วนพระสงฆ์ก็คงเหลือฐานะอยู่อย่างเดียว คือ ความเป็นเจ้าหน้าที่ประกอบพิธีกรรม ไม่มีอะไรดีกว่าศาสนาของมนุษย์โบราณยุคดั้งเดิม^๘

จากสภาพสถานการณ์ปัจจุบันของสังคมและชุมชนเปลี่ยนแปลงไปมาก รวมทั้งประชาชนในขอบบริเวณวัดบ้านฆ้องน้อยมีความอยู่อย่างลำบากลำบากในการดำเนินวิถีชีวิตยิ่งขึ้น โดยเฉพาะปัญหาในด้านจิตใจและด้านการครองชีพ กระแสวัตถุนิยมและการบริโภคนิยม ตลอดจนจนละเลยและขาดการใส่ใจในศิลปวัฒนธรรมของคนรุ่นใหม่จึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยในฐานะเป็น เจ้าอาวาสวัดบ้านฆ้องน้อย ซึ่งเป็นแกนนำหลักของชุมชนในการให้การอนุเคราะห์สังเคราะห์ให้บริการด้านต่าง ๆ แก่ชาวบ้านในชุมชนในด้านสาธารณสงเคราะห์นั้น จึงเห็นว่ามีคามจำเป็นมาก ที่จะต้องทำวิจัยศึกษาเรื่อง บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ เพื่อจะได้ทราบว่าประชาชนมีความคิดเห็นต่อวัดและมีความต้องการให้ช่วยสงเคราะห์ในเรื่องใดบ้าง และศึกษาผลกระทบในด้านใดกับวัดบ้าง เพื่อวัดจะได้มีแนวทางปรับปรุงพัฒนาวางแผนดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ให้เป็นไปในทางที่ศึได้อันจะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่วัดและชุมชนต่อไป

^๖ พระธรรมวรเมธี (สุชิน อคฺคชิโน), การพัฒนาวัด, หน้า ๖๙.

^๗ กীরติ ศรีวิเชียร, อดีตปัจจุบันและอนาคตแห่งบทบาททางสังคมของวัดในการแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : กองแผนงานกรมการศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๑๑๓.

^๘ เนลิม จันปฐมพงศ์, ประวัติศาสตร์สังคมไทย, (นนทบุรี : เสถียรไทย, ๒๕๒๐), หน้า ๒๒๖.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของวัดในด้านงานสาธารณสงเคราะห์

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของวัดในดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อบทบาทของวัดในการปฏิบัติงานด้านสาธารณสงเคราะห์

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ใน ๓ ด้าน คือ ๑. ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน ๒. ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ๓. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

๑.๓.๒ ขอบเขตตัวแปร

๑) ตัวแปรต้น ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด

๒) ตัวแปรตาม ได้แก่ ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ๓ ด้านคือ ๑. ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน ๒. ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ๓. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ข้าราชการ และประชาชนบ้านฮ่องน้อย จังหวัดราชบุรี ตามสำมะโนครัวประชากรของสำนักงานเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ประจำปี ๒๕๕๓ จำนวน ๒,๕๕๘ คน^๕ ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของ TARO YAMANE ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านสถานที่

ชุมชนบ้านฮ่องน้อย ตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

---

^๕ กงวิชาการและแผนงานการพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลท่าผา, แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลท่าผาประจำปี ๒๕๕๓, หน้า ๑๐.

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๓ ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ.๒๕๕๔ รวมระยะเวลาในการทำวิจัย ๙ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของวัดในดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของวัดในดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล เป็นอย่างไร

๑.๔.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อบทบาทของวัดในการปฏิบัติงานด้านสาธารณสงเคราะห์ มีอะไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย

๑.๕.๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดที่มีต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ต่างกัน

๑.๕.๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดที่มีต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ต่างกัน

๑.๕.๓ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดที่มีต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ต่างกัน

๑.๕.๔ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดที่มีต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ต่างกัน

๑.๕.๕ ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดที่มีต่องานสาธารณสงเคราะห์ต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึก ทศนะ ของประชาชนในชุมชนบ้านฆ้องน้อยเกี่ยวกับบทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์

บทบาทวัด หมายถึง การแสดงพฤติกรรมและการทำหน้าที่ตามฐานะตำแหน่งที่ครองอยู่ และแสดงพฤติกรรมตามหน้าที่ตามฐานะตำแหน่งที่ตนครองอยู่ของพระสงฆ์ที่มีต่อชุมชนโดยไม่ขัดกับพระธรรมวินัย ในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง บทบาทของวัดบ้านฆ้องน้อย

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการสาธารณประโยชน์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คนในชุมชนและสังคม โดยการจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์หรือสาธารณสงเคราะห์ เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่คนในชุมชนและการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นใน ๓ ด้านดังนี้คือ

๑. ด้านพัฒนาจิตใจประชาชน หมายถึง การให้การอบรมสั่งสอนประชาชนได้เข้าถึงหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินวิถีชีวิต และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการสร้างคุณค่าความดีทางจิตใจในวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญของชาติ ตลอดจนให้การอนุเคราะห์สงเคราะห์สั่งสอนอบรมเด็กและเยาวชนเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม คุณงามความดี เพื่อเป็นเยาวชนที่มีคุณค่าของชุมชนและสังคมประเทศชาติ

๒. ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น หมายถึง การให้การอนุเคราะห์ สงเคราะห์ แก่ชุมชนในด้านการก่อสร้างสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ และให้การส่งเสริมพัฒนาด้านอาชีพ ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนมีความเจริญรุ่งเรือง สงบสุข เข้มแข็ง และมีความสามัคคีปรองดองเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

๓. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม หมายถึง การให้อบรมความรู้และส่งเสริมศิลปประเพณีวัฒนธรรมในทางพระพุทธศาสนาและของท้องถิ่น ตลอดจนให้การส่งเสริมสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน เพื่อเป็นสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมอันมีคุณค่าของชุมชนสืบต่อไป

ชุมชน หมายถึง ประชาชนที่มีอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านฆ้องน้อย ตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ตามสำมะโนครัวประชากร ประจำปี ๒๕๕๓ อันประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน ข้าราชการ ประชาชน

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของวัดในดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของวัดในดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อบทบาทของวัดในการปฏิบัติงานด้านสาธารณสงเคราะห์

บทที่ ๒

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่องบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อยจังหวัดราชบุรี โดยศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น ๗ ส่วน ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

๒.๑.๑ ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็น

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

๒.๒.๑ ความหมายของบทบาท

๒.๒.๒ ประเภทของบทบาท

๒.๒.๓ ความสำคัญของบทบาท

๒.๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาวัด

๒.๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของวัดและพระสงฆ์

๒.๒.๖ ปัญหาเกี่ยวกับเกี่ยวกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการสาธารณสุขสงเคราะห์

๒.๓.๑ ความหมายเกี่ยวกับงานสาธารณสุขสงเคราะห์

๒.๓.๒ ความสำคัญของงานสาธารณสุขสงเคราะห์

๒.๓.๓ หลักธรรมที่สนับสนุนงานสาธารณสุขสงเคราะห์

๒.๔ บทบาทของวัดในงานสาธารณสุขสงเคราะห์

๒.๔.๑ การสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านพัฒนาจิตใจประชาชน

๒.๔.๒ การสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

๒.๔.๓ การสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

๒.๕ งานสาธารณสุขสงเคราะห์ในชุมชนบ้านฆ้องน้อย

๒.๕.๑ การสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านพัฒนาจิตใจประชาชน

๒.๕.๒ การสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

๒.๕.๓ การสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของวัด

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานสาธารณสุขสงเคราะห์

๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็น

๒.๑.๑ ความหมายของความคิดเห็น

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารทางวิชาการพบว่า มีผู้ให้ความหมายคำว่า ความคิดเห็น ไว้หลายท่าน ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายว่า ความคิดเห็น คือ สิ่งนี้กรู้นใจ ความรู้ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ก่อให้เกิดการแสวงหาความรู้ต่อไป หรือสติปัญญาที่จะคิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างถูกต้องสมควร^๑

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่า ความเห็น (ทิฏฐิ) หมายความว่า ความรวมถึงความเชื่อถือ ลัทธิ ทฤษฎี ความเข้าใจตามนัยเหตุผล ข้อที่เข้ากับความเข้าใจของตน หลักการที่เห็นสมควร ข้อที่ถูกต้อง ข้อที่เชิดชูเอาไว้ความใฝ่นิยม หรือที่ปัจจุบันเรียกกันว่าค่านิยม รวมไปถึงอุดมการณ์ แนวทัศนคติในการมองโลกและชีวิต ที่เรียกกันว่า โลกทัศน์และชีวทัศน์ต่างๆ ตลอดจนทัศนคติพื้นฐานที่สืบเนื่องจากความเก็บความเข้าใจและความใฝ่ใฝ่เหล่านั้น ถ้าจะจัดเข้าเป็นพวกๆ ก็คงมี ๒ ระดับ คือ ความเห็น ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าว่า ดี ไม่ดี ควรจะเป็น ไม่ควรจะเป็น ไม่ควรจะเป็น เป็นต้น^๒

ก๊อต (Good) ได้กล่าวไว้ว่า ความคิดเห็นหมายถึง ความเชื่อ ความคิด หรือการลงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยไม่สามารถบอกได้ว่า ถูกต้องหรือไม่^๓

โคเลสนิค (Kolesnik) ได้กล่าวไว้ว่า ความเห็นเป็นการออกซึ่งการตัดสินใจจากการประเมินค่า หรือทัศนะเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ^๔

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๑.

^๒พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๗๕-๓๗๖.

^๓Good ,C.V., **Dictionary of Education**, (New York : Mc Graw-Hill Book Company, 1973), p. 338.

^๔Kolesnik, W.L., **Education Psychology Industry**, (Boston : Houghton Mifflin Company, 1970), p .320.

อีแซค (Isaak) ได้กล่าวไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางคำพูดหรือคำตอบ ที่บุคคลได้แสดงออกต่อสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง โดยเฉพาะจากคำถามที่ได้รับทั่วไป โดยปกติแล้วความคิดเห็นจะแตกต่างจากทัศนคติ คือความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะ ขณะที่ทัศนคติจะเป็นเรื่องทั่ว ๆ ไป ซึ่งจะมีความหมายที่กว้าง^๕

เอนเจิล และสเนลโกรบ (Engle and Snellgrove) ได้กล่าวว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางด้านเจตนาที่ออกมาเป็นความพูดเป็นการสรุปหรือการลงความคิดเห็น โดยอาศัยพื้นฐานความรู้ที่มีอยู่^๖

จากความหมายของความคิดเห็นที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า ความคิดเห็น คือ ความคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ผ่านพบ ผสมผสานกับหลักการและเหตุผลอันได้พิจารณาอย่างถี่ถ้วนรอบคอบ และประกอบด้วยสติปัญญาที่จะคิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างถูกต้องสมควรจะนำพาซึ่งความคิดเห็นที่ถึงงามได้

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

จากการศึกษาทบทวนเอกสารและวรรณกรรมแนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น ปรากฏว่ามีผู้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้หลายท่าน ดังนี้

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นเพียงการแสดงออกที่เกิดจากความรู้สึกภายในต่าง ๆ ซึ่งความรู้สึกภายในนั้นอาจเป็นเพียงเจตคติหรือความเชื่อหรือความนิยม หรือถ้าจะกล่าวในลักษณะของพฤติกรรมในแง่ของจิตวิทยา ก็กล่าวได้ว่าเจตคติ ความเชื่อ ความนิยมเป็นพฤติกรรมภายในที่ไม่มีผู้ใดสังเกตหรือทราบได้นอกจากตัวของเขาผู้นั้น แต่ความคิดเห็นพฤติกรรมภายนอกที่ผู้อื่นสามารถสังเกตเห็นหรือทราบได้อย่างชัดเจนดังนั้นคนที่มีเจตคติหรือความเชื่อหรือค่านิยมอย่างหนึ่ง แต่ถ้าเขาไม่แสดงความคิดเห็นออกมาก็จะไม่มีผู้ใดทราบได้เลยว่าเขามีเจตคติหรือความเชื่อหรือค่านิยมเช่นใด^๗

จิตรจำนง สุภาพ ได้กล่าวถึง ความสำคัญของความคิดเห็นว่า ความคิดเห็น มีอิทธิพลครอบงำและมีบทบาทกำหนดวิถีชีวิตและสังคมของมนุษย์เป็นอย่างมาก สามารถนำชีวิตสังคม หรือมนุษย์ชาติทั้งหมดไปสู่ความเจริญงอกงาม ความหลุดพ้น หรือนำพาไปสู่ความเสื่อม

^๕ Isaak, A.C., **Scope and Methods of Political Scienc** : **An Introduction to the MeThodology of Political Inquiry**, (Illinois : The Dorsey Press, 1981), p. 203.

^๖ Engle, T.L. and L. Snellgrove, **Psychology:Its Principle and Application**, (Boston : Houghton Mifflin Company, 1969), p. 593.

^๗ กมลรัตน์ หล้าสูงษ์, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗๔-๑๗๕.

ความพินาศก็ได้ ดังจะมองเห็นในชีวิตของบุคคล ทิฐิ (ความเห็น) เป็นตัวชักจูง และกำหนดวิถีชีวิตทั้งในด้านรับเข้า และด้านแสดงออกกล่าวคือ จะมองเห็นโลกและชีวิตเป็นอย่างไร และจะปฏิบัติต่อโลกและชีวิตนั้นอย่างไร เริ่มตั้งแต่การแปลความหมายของประสบการณ์ที่รับเข้ามาใหม่อย่างไร จะตีค่าจะตัดสินวินิจฉัยอย่างไร จะหันไปหาหรือเลือกรับสิ่งใด ส่วนใด ในแง่ใด จะเห็นด้วยหรือไม่ จะอยู่ฝ่ายใด และชักนำแนวความคิด การพูด การกระทำ ที่จะสนองตอบได้ แสดงปฏิกริยาออกไปเองว่าจะเอาอย่างไร พูดหรือทำอย่างไรกับบุคคล สิ่งของ สภาพแวดล้อม หรือสถานการณ์นั้นๆ พร้อมทั้งสร้างเหตุผลประกอบสำหรับการที่จะพูดจะทำเช่นนั้น^๘

นูเนตต์วี เจมส์ ซี (Nunally Jame) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ทั้งความคิดเห็นและทัศนคติเป็นเรื่องของการแสดงออกของแต่ละบุคคลต่อประชาธิปไตยทั่วไป ต่อขนบธรรมเนียมประเพณี และการแสดงออกทางความคิดเห็นในรูปที่เกี่ยวกับตัวเขา และได้กล่าวต่อไปอีกว่า คำว่า ความคิดเห็นนั้น จะใช้ในเรื่องเกี่ยวกับการลงความคิดเห็น (Judgment) และความรู้ (Knowledge) ในขณะที่ทัศนคตินั้นมักใช้กันมากในเรื่องที่เกี่ยวกับความรู้สึก (Feeling) และความชอบพอ (Preference) ท้ายที่สุดเขาได้สรุปว่า เรามักใช้คำว่าความคิดเห็นมากกว่าทัศนคติ^๙

เบส เจ ดับลิว (Best, J.W) ได้กล่าวไว้ว่า ในการที่ผู้ใดจะแสดงความคิดเห็นออกมา นั้นวิธีการที่จะใช้โดยทั่วไป คือ วิธีการตอบแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามได้เสนอแนะว่า วิธีที่ง่ายที่สุด ที่จะบอกถึงความคิดเห็นคือ การแสดงออกให้เห็นร้อยละของคำตอบในแต่ละข้อความ เพราะจะทำให้เห็นว่าความคิดเห็นจะออกมาในลักษณะใด และจะได้ทำตามข้อคิดเห็นเหล่านั้น^{๑๐}

เฟรด เอ็ม.พี. แมน (Feld M.P. man) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า การสำรวจความคิดเห็น เป็นการศึกษาค้นคว้าความรู้ของบุคคล กลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ละคนจะแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกใด ๆ ออกมาโดยการพูด การเขียน เป็นต้น การสำรวจความคิดเห็นจะเป็นประโยชน์ต่อการวางนโยบายต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงนโยบาย หรือการเปลี่ยนแปลงระบบงาน รวมทั้งในการฝึกหัดทำงานด้วย เพราะจะทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเป็นไปตามความพอใจของผู้ร่วมงาน^{๑๑}

^๘ จิตรจางง สุภาพ, ทฤษฎีวิชาชีพ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์พลชัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๓๙.

^๙ Nunally Jame., **Test and Measurements Assessment and Prediction**, (New York : McGraw Hill Book Co., Inc., 1950), p.285.

^{๑๐} Best, J.W., **Research in Education**, (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall Inc, 1977), p 169.

^{๑๑} Fled M.P. man, **Psychology in the Industrial Environment**, (London : Butterworth and Co., Ltd., 1971), p.3.

วิเชียร เกตุสิงค์ ได้กล่าวถึงหลักการวัดความคิดเห็นว่า การใช้แบบสอบถามสำหรับวัดความคิดเห็นจะต้องระบุให้ผู้ตอบ ตอบว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย กับข้อความที่กำหนดให้ แบบสอบถามประเภทนี้นิยมสร้างตามแนวคิดของลิเคอร์ท ซึ่งแบ่งน้ำหนักความคิดเห็นเป็น ๕ ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วยมาก เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ส่วนการให้คะแนนขึ้นอยู่กับใจความว่าจะเป็นปฏิฐาน (Positive) หรือนิเสธ (Negative) นอกจากนี้ ในการศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นนั้น สิ่งที่มีอิทธิพลที่ทำให้ความคิดเห็นแตกต่างกันประกอบด้วย

๑. การอบรมของครอบครัว อิทธิพลของครอบครัวมีมากกว่าปัจจัยอื่นๆ เพราะครอบครัวเป็นสถาบันสังคมแห่งแรกของบุคคล

๒. กลุ่มและสังคมที่เกี่ยวข้อง บุคคลเมื่ออยู่ในกลุ่มใดหรือสังคมใดก็จะมีความคิดเห็นทางเดียวกันและสังคมนั้นๆ กลุ่มเป็นส่วนผลักดันให้บุคคลมีการเรียนรู้

๓. วัฒนธรรม ประเพณี บุคคลเมื่อได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมและประเพณีย่อมปฏิบัติไปตามวัฒนธรรมและประเพณีนั้นๆ และมักจะมีความคิดเห็นต่อวัฒนธรรมและประเพณีของตนไปในทางที่ดี

๔. การศึกษา ระดับการศึกษาที่มีอิทธิพลมากต่อการแสดงความคิดเห็นเพราะเป็นการจัดประสบการณ์ให้กับบุคคล

๕. สื่อมวลชนได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลมากต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของบุคคล เพราะจะเป็นสื่อในการสร้างความคิดเห็นด้านบวกและด้านลบได้^{๑๒}

สุชา จันท์เอม และสุรางค์ จันท์เอม ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ เราไม่สามารถแยกความคิดเห็นและทัศนคติออกจากกันได้ เพราะความคิดเห็นมีลักษณะคล้ายทัศนคติ แต่ความคิดเห็นแตกต่างจากทัศนคติตรงที่ทัศนคตินั้น เป็นความพร้อมทางจิตใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่สามารถแสดงออกมาได้ทั้งคำพูดและการกระทำ ทัศนคติไม่เหมือนกับความคิดเห็นตรงที่ไม่ใช่สิ่งเร้าที่จะแสดงออกอย่างเปิดเผยหรือตอบสนองอย่างตรง ๆ และลักษณะของความคิดเห็นไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ^{๑๓}

^{๑๒} วิเชียร เกตุสิงค์, หลักการสร้างและวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น, ๒๕๒๔), หน้า ๙๔-๙๗.

^{๑๓} สุชา จันท์เอม และสุรางค์ จันท์เอม, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐), หน้า ๑๐๔.

อุทัย หิรัญโต ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นของคนมีหลายระดับ คือ อย่างผิวเผินก็มี อย่างลึกซึ้งก็มี สำหรับความคิดเห็นที่เป็นทัศนคตินั้น เป็นความคิดเห็นอย่างลึกซึ้งและติดตัวไปเป็นเวลานาน เป็นความคิดเห็นทั่ว ๆ ไป ไม่เฉพาะอย่างและมีอยู่เป็นเวลายาวนาน เรียกว่า ความคิดเห็น เป็นความคิดเห็นประเภทหนึ่งที่ไม่ตั้งอยู่บนรากฐานของพยานหลักฐานที่เพียงพอแก่การพิสูจน์ มีความรู้แห่งอารมณ์น้อยและเกิดขึ้นได้ง่ายแต่ก็สลายตัวเร็ว^{๑๔}

จากการศึกษาบททวนเอกสารข้างต้น ผู้ศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า ความคิดเห็นนั้นมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการดำรงวิถีชีวิตของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ มาก โดยเฉพาะความเห็นที่เป็นสัมมาทิฐิ เพราะจะทำให้เกิดการทำความดี และการคิด เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม และสามารถสร้างสรรค์พัฒนาในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติได้ และความคิดเห็นนั้นสามารถที่จะวัดออกมาได้โดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งมีทั้งมีความคิดเห็นแบบเห็นด้วยหรือความคิดเห็นแบบไม่เห็นด้วย กับแบบข้อความที่กำหนดให้โดยนิยมสร้างตามแนวคิดของลิเคอร์ท ซึ่งแบ่งน้ำหนักความคิดเห็นเป็น ๕ ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วยมาก เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

บทบาทเป็นสิ่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย หรือตามภาระหน้าที่สำคัญกำหนดขึ้น ทั้งนี้บุคคลแต่ละคนอาจจะมีบทบาทได้หลายอย่างตามสถานะของตน เช่น เมื่ออยู่ในสถานที่ทำงานก็มีบทบาทไปตามหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา เป็นต้น ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าคนๆหนึ่งจะมีหลายบทบาท ซึ่งจะต้องปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องสอดคล้องกับบทบาทนั้น ๆ ด้วย

---

^{๑๔} อุทัย หิรัญโต, สังคมวิทยาประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๘๐-๘๑.

๒.๒.๑ ความหมายของบทบาท

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารทางวิชาการ และงานวิจัย พบว่ามีผู้ให้ความหมายคำว่า บทบาท ไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า บทบาท ว่าเป็นการกระทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู เป็นต้น^{๑๕}

งามพิศ สัตย์สงวน ได้ให้ความหมายของบทบาท (Role) ว่า “เป็นการกระทำตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ สถานภาพและบทบาทมักเป็นของคู่กัน คือ เมื่อมีสถานภาพจะต้องมีบทบาทด้วย แต่ไม่เสมอไป ดังนั้น บทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพ ต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร (Role) เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคม ทำให้คู่สัมพันธ์ มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถพยากรณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ เช่น ผู้มีตำแหน่งเป็นพ่อ จะได้รับการคาดหวังจากสังคม ให้แสดงบทบาทหรือหน้าที่ต่างๆ ของพ่อซึ่งจะต้องเลี้ยงดูลูก ส่งเสียให้ศึกษาเล่าเรียนอบรมสั่งสอน ให้ความรักความเอ็นดูและอื่นๆ เป็นต้น ตำแหน่งอื่นๆ ก็เช่นกัน เช่น ครู อาจารย์ เสมียน ภารโรง ต่างก็มีบทบาทที่คาดหวังจะต้องทำในฐานะที่ครองตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านี้ นั่นอยู่”^{๑๖}

ฉลอง มาปรีดา ให้ความหมายของคำ “บทบาท หมายถึง การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครูซึ่งเป็นพฤติกรรมหรือการแสดงออก ตามความคาดหวังของตนหรือผู้อื่น”^{๑๗}

ณรงค์ เสียงประชา กล่าวว่า “บทบาท คือ พฤติกรรมที่ปฏิบัติตามสถานภาพ เป็นพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำตามหน้าที่ เช่น เป็นครูต้องสอนนักเรียน ตำรวจต้องพิทักษ์สันติราษฎร์ ทหารต้องเป็นรั้วของชาติ ลูกต้องเชื่อฟัง พ่อแม่ เป็นต้น”^{๑๘}

ธวัช บุญยมณี ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาท (Role Theory) ของ George Herbert Mead เป็นทฤษฎีที่ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic-interaction Theory) Mead เสนอว่า บุคคลเรียนรู้ว่าตัวเองเป็นใครในระหว่างกระบวนการเรียนรู้

^{๑๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๖๐๒.

^{๑๖} งามพิศ สัตย์สงวน, หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : แพร์พิตยา, ๒๕๓๘), หน้า ๙๖-๙๗.

^{๑๗} ฉลอง มาปรีดา, คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๔.

^{๑๘} ณรงค์ เสียงประชา, มนุษย์กับสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้า, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓๙.

บทบาท ในที่สุดบทบาทที่บุคคลแสดงออกจะกลับมาเป็นตัวเขา โดยการหล่อหลอม (Shape) และปรับให้เหมาะสมกับความเป็นตัวตน (Self) ของเขา และบทบาททางสังคมของบุคคลได้มาจากการหล่อหลอมพฤติกรรมและบุคลิกภาพ (Personality) ของเขา นอกจากนี้ทฤษฎีบทบาทยังมองความเป็นตัวตนในฐานะที่เป็นการกระทำ (Performance) คือ เป็นผลผลิตของบทบาททางสังคมบทบาทใดบทบาทหนึ่ง (Product of Specific Social Roles) ถ้าใครก็ตามเปลี่ยนบทบาทเขาจะต้องเปลี่ยนความเป็นตัวตนด้วย ในความหมายนี้ บทบาททางสังคมสามารถถูกมองในฐานะที่เป็นตัวเชื่อม (Bridge) ระหว่างโครงสร้างสังคม (Social Structure) และความคิดเกี่ยวกับตัวเอง บทบาทที่บุคคลแสดงและประการประสบผลสำเร็จในการกระทำของเขา จะเป็นพื้นฐานที่สำคัญของความเป็นตัวตนของเขา และความคิดเกี่ยวกับตนเองของเขา^{๑๙}

เบญจวรรณ กำธรวัชระ เสนอว่า บทบาท หมายถึง การที่บุคคลปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่และบรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) ตามสภาพที่ตนเองดำรงอยู่ หรือสิ่งที่คนทั่วไปในสังคมคาดหวังว่า บุคคลที่อยู่ในสถานภาพใดควรจะปฏิบัติอย่างไร สถานภาพและบทบาทเป็นสิ่งที่อยู่คู่กัน กล่าวคือ ในขณะที่สถานภาพเป็นที่รวมของสิทธิและหน้าที่ บทบาทจะเป็นการปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของสถานภาพนั้น คือ เป็นลักษณะที่เคลื่อนไหว (Dynamic) ของสถานภาพนั่นเอง^{๒๐}

ปราชญา กล้าผจญ ได้ให้ความหมายบทบาทไว้ว่า หมายถึง สิ่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น^{๒๑}

ภิญโญ สาร ได้ให้ความหมายว่า“บทบาท หมายถึง ความมุ่งหวังที่บุคคลอื่นคาดหวังว่าบุคคลในตำแหน่งหนึ่งควรจะทำหรือแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาในสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง บทบาทนี้จะควบคู่กับตำแหน่งที่บุคคลนั้นดำรงอยู่”^{๒๒}

^{๑๙} รัชช บุนนยะมณี, “บทบาทในอุดมคติ บทบาทที่รับรู้และบทบาทที่เป็นจริงของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, วิทยานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต การบริหารการศึกษา, (มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๑.

^{๒๐} เบญจวรรณ กำธรวัชระ, เอกสารการสอนวิชาสังคมศาสตร์, (คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๔), หน้า ๒๓.

^{๒๑} ปราชญา กล้าผจญ, พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๓๔.

^{๒๒} ภิญโญ สาร, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๖), หน้า ๓๐๔.

วราคม ที่สุกะ ได้ให้ความหมายของคำว่า บทบาท (Role) หมายถึง การหน้าที่หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำบทบาท คือ สิ่งที่เราทำ หรือ หน้าที่ที่เราต้องทำ เมื่อเราเป็นอะไรสักอย่างหนึ่ง สิ่งที่เราทำต้องมาคู่กับสิ่งที่เราเป็นสถานภาพเกี่ยวกับบทบาทที่สังคมกำหนด หรือบทบาทในสังคม (Social Role)^{๒๓}

สงวนศรี วิรัชชัย ได้ให้ความหมายบทบาทว่า หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่ง ซึ่งประกอบด้วยสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่ง เมื่อบุคคลดำรงตำแหน่งใดก็ต้องแสดงพฤติกรรมตามระบุเป็นบทบาทของตำแหน่งนั้น^{๒๔}

สตาร์ค (Starkr) ได้ให้นิยามว่า บทบาท คือ องค์รวมของบรรทัดฐานที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งหนึ่ง ๆ ในสังคมนั้นก็ คือ เป็นบรรทัดฐานที่แสดงให้เห็นว่าสังคมคาดหวังให้บุคคลในตำแหน่งนั้น ๆ กระทำอะไรบ้าง โดยที่บรรทัดฐาน คือ กฎของพฤติกรรม (Rules Governing Behavior) เป็นสิ่งที่กำหนดว่าพฤติกรรมอะไรที่สังคมต้องการยอมรับ หรือห้ามปรามมิให้ปฏิบัติเมื่ออยู่ในตำแหน่งหนึ่ง อาทิ ครู อาจารย์ ก็ต้องสอนและประเมินผลการเรียนรู้ด้วยความยุติธรรม และตรวจสอบได้ ไม่ใช่ความรู้สึกส่วนตัวในการประเมินผู้เรียน เป็นต้น^{๒๕}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้กล่าวถึงว่า ทฤษฎีบทบาทเป็นทฤษฎีย่อยในทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic interaction Theory) โดยกล่าวถึงลักษณะของสังคมมนุษย์และลักษณะของปัจเจกบุคคลแล้วชี้ให้เห็นว่าตัวเชื่อมระหว่างมนุษย์กับสังคมนั้นก็ คือ บทบาท สังคมมนุษย์คือโรงละครมนุษย์แต่ละคนคือตัวแสดงที่มีบทบาทชัดเจนสำหรับแสดงมีบทละครในตัวเองกับ มนุษย์แต่ละคนมีตำแหน่งต่าง ๆ ชัดเจนที่จะต้องดำรง มีบรรทัดฐานสังคมควบคุมพฤติกรรม ตัวละครต้องเชื่อฟังผู้กำกับมนุษย์ทุกคนก็เชื่อฟังผู้มีอำนาจในสังคม ตัวละครแสดงเรื่องราวกับเพื่อนนักแสดง มนุษย์ทุกคนก็ปรับตัวให้เข้ากับผู้ชม ต้องสวมบทบาทผู้ชมประเภทต่าง ๆ (Generalized others) และประการสุดท้ายต้องอาศัยความรู้ความชำนาญของตนช่วยในการแสดงอาศัยศักยภาพของตน และทักษะในการแสดงบทบาทเข้าช่วยเป็นสไตล์ของตนในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น^{๒๖}

^{๒๓} วราคม ที่สุกะ, สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗๔.

^{๒๔} สงวนศรี วิรัชชัย, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : ศึกษาพรการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐.

^{๒๕} Starkr, Sociology, (California : Wadsworth, 1992), p. 58.

^{๒๖} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๓-๑๓๔.

สุชา จันทร์เอม ได้อธิบายว่า หน้าที่ที่สังคมได้กำหนดไว้ ให้บุคคลในสถานะภาพต่าง ๆ ยึดเป็นแนวทางปฏิบัติบทบาทในสังคมจึงแตกต่างกันไปตามสถานะภาพ ของเขา เช่น บทบาทของครู อาจารย์ สังคมกำหนดไว้ว่า ครู อาจารย์จะต้องสั่งสอนศิษย์ อบรมให้มีความรู้ เป็นพลเมืองที่ดีของชาติได้^{๒๗}

สุพัตรา สุภาพ ได้ให้ความหมายของบทบาทว่า บทบาทคือพฤติกรรมที่คาดหวัง สำหรับผู้ที่อยู่ในสถานะภาพต่าง ๆ ว่า จะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคน หรือสังคม เพื่อให้ผู้สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกับทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์ พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้^{๒๘}

อนงค์ ชุ่มจิต ได้ให้ความเห็นว่า บทบาทหมายถึง ภาวะที่ต้องรับผิดชอบตาม สถานะภาพของแต่ละบุคคล เช่น เป็นพ่อแม่ นอกจากนี้จะเลี้ยงดูให้ลูกเติบโตแล้ว จะต้อง มีบทบาทในการอบรมสั่งสอนให้ความรู้ ป้องกันมิให้ถูกทำความชั่วหรือดูแลทุกข์สุขอื่น ๆ ส่วนครู จะต้อง มีบทบาทอื่น ๆ นอกเหนือจากการอบรมสั่งสอนวิชาความรู้ เช่น ช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนเสื้อผ้าอาหาร ส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนและดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของ เด็ก^{๒๙}

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความหมายของบทบาทที่นักวิชาการหลายคนได้กล่าวไว้นี้ ผู้ศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง การปฏิบัติงานตามตำแหน่ง หน้าที่ที่ได้รับมอบหมายบทบาทให้รับผิดชอบ โดยปฏิบัติงานให้เหมาะสมและสอดคล้องกับ ความคาดหวังของกลุ่มคนหรือสังคมบทบาทเป็นแนวความคิดในการอธิบายพฤติกรรมของ มนุษย์ที่ควบคู่กับฐานะตำแหน่งฐานะตำแหน่งเป็นหน้าที่ของตำแหน่ง ผู้ใดสวมตำแหน่งนั้นก็จะมีหน้าที่ตามตำแหน่งนั้นด้วย ส่วนบทบาทเป็นการประพฤติปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ตาม ตำแหน่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติตามตำแหน่งนั้น ๆ เช่นบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการให้การ อนุเคราะห์สงเคราะห์ด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนที่เหมาะสม เป็นต้น

^{๒๗} สุชา จันทร์เอม, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔), หน้า ๒๙.

^{๒๘} สุพัตรา สุภาพ, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗๓.

^{๒๙} อนงค์ ชุ่มจิต, ความเป็นครู, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๓๓.

๒.๒.๒ ประเภทของบทบาท

ประเภทของบทบาทมีนักวิชาการและนักคิดได้จำแนกไว้ต่าง ๆ กัน สรุปได้ดังนี้
กรรณิการ์ ขวัญอารีย์ ได้แบ่งประเภทของบทบาทของคนในสังคมไว้ดังนี้ คือ

๑. บทบาทที่กำหนดไว้หรือ บทบาทตามอุดมคติ (The Socially prescribed or ideal Role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งไว้

๒. บทบาทที่ควรกระทำ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่าควรจะทำในหน้าที่ของตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งอาจไม่ตรง ตามบทบาทตามอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปแต่ละบุคคลก็ได้

๓. บทบาทที่กระทำจริง (The performed Role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่จะกระทำในแต่ละสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ^{๓๐}

จำนงค์ อติพัฒนสิทธิ์ และคณะ ได้แยกประเภทบทบาทไว้เป็น ๓ ประการ ดังนี้คือ ^{๓๑}

๑. บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมายหรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคมเป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่ง ๆ ควรกระทำตามหรืออาจไม่มีใครทำตามนั้นก็ได้

๒. บทบาทที่บุคคลรับรู้ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ ที่คาดหวังด้วยตนเองว่า ควรเป็นอย่างใด ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับค่านิยม ทศนคติ บุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

๓. บทบาทที่แสดงออกเป็นจริง (Actual or Enacted Role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย สถานการณ์ดังกล่าวอาจเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม เช่น การกดดันของกลุ่มต่าง ๆ และบทบาทที่ได้กระทำจริงอาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติที่บุคคลรับรู้ก็ได้

^{๓๐}กรรณิการ์ ขวัญอารีย์, “บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโท*, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒.

^{๓๑}จำนงค์ อติพัฒนสิทธิ์ และคณะ, *สังคมวิทยา*, (ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๘๙.

เดโซ สวานานนท์ ได้กล่าวว่า บทบาทอาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้คือ^{๓๒}

๑. บทบาทที่รัดกุม คือ บทบาทที่มีข้อกำหนดที่จะต้องปฏิบัติตาม ที่แน่นอนตายตัว ยืดหยุ่นไม่ได้ เช่น บทบาทของเจ้าบ่าวเจ้าสาวในพิธีแต่งงาน บทบาทของนายกรัฐมนตรีเป็นต้น พฤติกรรมที่จะต้องแสดงออกตามบทบาทนั้น ๆ อำนาจหน้าที่รับผิดชอบอาจจะมีระบุไว้ชัดเจนในรูปของกฎหมาย ระเบียบแบบแผน

๒. บทบาทที่ยืดหยุ่นได้ คือ บทบาทที่ยอมให้พฤติกรรมอันสัมพันธ์กับบทบาทนั้นเปลี่ยนแปลงได้ตามสมควร ไม่มีข้อกำหนดตายตัว เช่น บทบาทของบิดาแสดงได้ดีถึงฐานะของบิดาเป็นต้น แต่พฤติกรรมของบิดาต่อบุตรอาจแปรผันได้มากพอสมควรระหว่างบิดาของแต่ละคน

อรุณ รักรธรรม ได้แบ่งประเภทของบทบาทออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้^{๓๓}

๑. บทบาทจริง (Actual Role) เป็นพฤติกรรมที่แท้จริงของผู้ที่ถูกควบคุมโดยอารมณ์ เจตคติ พฤติกรรมส่วนตัว และปัญหาในการปฏิบัติงาน

๒. บทบาทที่ถูกกำหนด (Prescription Role) เป็นขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบ ซึ่งหน่วยงานหรือองค์กรเป็นผู้กำหนด

๓. บทบาทที่คาดหวัง (Expectation Role) เป็นความคาดหวังของบุคคลหรือสังคมที่มีต่อบุคคลผู้ครองตำแหน่ง และเป็นความคาดหวังของตนเองต่อบทบาทนั้น ๆ

สรุปได้ว่าประเภทของบทบาท เห็นได้ว่า บทบาทนั้น เป็นการแสดงหรือการกระทำให้เกิดผลขึ้นจะโดยสถานภาพของบุคคล หรือความคาดหวังของบุคคลอื่นที่มีต่อบุคคลที่ดำรงสถานภาพนั้น อันจะมีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพราะจะนำพฤติกรรมและบุคลิกภาพของบุคคลไปพิจารณาตัวเองจะมีพฤติกรรมเหมือนกัน

๒.๒.๓ ความสำคัญของบทบาท

แนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของบทบาทนั้น ได้มีนักวิชาการได้ให้บทสรุป ไว้ดังนี้

พระมหาไพสิทธ์ สัตยารุณ กล่าวว่า บทบาท มีความสำคัญเพราะว่ามนุษย์ทุกคนมีสถานภาพติดตัวที่แตกต่างกันมาตั้งแต่เกิด ไม่ทางตรงก็ทางอ้อมตามความแตกต่างของครอบครัวที่ให้กำเนิด จากนั้นบุคคลก็อาศัยสถานภาพที่ตนได้รับ ติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น รวมทั้งแสวงหาสถานภาพไทยใหม่ให้กับตนเองต่อไปตามบรรทัดฐานที่สังคม ได้กำหนดสังคมจึงเป็นเสมือนที่รวมของสถานภาพเสียส่วนใหญ่ ตัวอย่าง เช่น พระภิกษุสงฆ์ ออกไปบิณฑบาตใน

^{๓๒}เดโซ สวานานนท์, การยึดหลักทางศาสนาในการดำเนินชีวิตของชาวไทย และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

^{๓๓}อรุณ รักรธรรม, พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบทไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖), หน้า ๕๖.

หมู่บ้าน แม้ท่านจะไม่รู้จักใครสักคน แต่ก็สามารถรับอาหารบิณฑบาตได้ ทั้งนี้ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินไปตามสถานภาพและบรรทัดฐานที่มีอยู่ในสังคมนั้น ๆ สถานภาพจึงเป็นตัวกำหนดบทบาท (หน้าที่) ของบุคคลว่า จะต้องปฏิบัติต่อบุคคลอื่นในสังคมอย่างไรมันเป็นเสมือนกุญแจที่จะไขเราให้เข้าใจถึงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม ส่วนบทบาทของบุคคลนั้นจะเป็นตัวสะท้อนให้เราเข้าใจถึงวิถีชีวิตการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ทั้งสถานภาพและบทบาทจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถเข้าใจพฤติกรรมของบุคคล และสามารถจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันในการพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้าได้^{๓๔}

ภิญโญ สาร กล่าวว่า ความสำคัญของบทบาท คือเป็นสิ่งที่ผู้ดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งได้รับการคาดหวังให้เขาทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ควบคู่กับตำแหน่งที่บุคคลนั้นครองอยู่ และหมายความรวมถึงหน้าที่ หรือเงื่อนไขที่บุคคลนั้นครองอยู่^{๓๕}

สมพงษ์ เกษมสิน กล่าวว่า บทบาทมีความสำคัญในการใช้เป็นแนวในการให้สมาชิกของกลุ่มคาดหวังท่าทีจากบทบาทของสมาชิกแต่ละคนได้สามารถแยกสมาชิกกลุ่มออกจากผู้ที่มีได้เป็นสมาชิกกลุ่มได้ อีกทั้งอาจทำให้เกิดมีการบังคับให้สมาชิกแต่ละคนยอมรับและปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของตนเองอีกด้วย^{๓๖}

จากการศึกษาบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสรุปความสำคัญของบทบาทได้ว่า บทบาทมีความสำคัญตามหน้าที่ สถานภาพ ภาวะการณ์ ตำแหน่งการทำงาน ที่ตนหรือบุคคลเป็นอยู่หรือมีความสำคัญตามงานได้รับมอบหมายในการดำรงตำแหน่งของบุคคลต่าง ๆ ในองค์กร

๒.๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาวัด

วัดเป็นสถานที่อยู่ของพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านมาประชุมกันเพื่อทำกิจทางพระพุทธศาสนาพร้อมกับการกระทำกิจอื่น ๆ หลายประการ ใช้วัดเป็นสถานที่ประชุมในกิจกรรมต่าง ๆ เพราะมีศาลาใหญ่เป็นห้องประชุมได้อย่างดี ชาวบ้านมีงานการอะไรก็มาทำที่วัดทั้งนั้น วัดจึงเป็นเสมือนหนึ่งสถานที่ประชุมต่าง ๆ ของชาวบ้าน วัดเป็นเสมือนหนึ่งห้องรับแขกของบ้าน ถ้าเราไปวัดได้เห็นสภาพวัดสวยงามมั่นคงเรียบร้อยก็แสดงว่าชาวบ้านบริเวณวัดนั้นมีฐานะมั่นคง ถ้าไปดูสภาพวัดใดชำรุดทรุดโทรม เก่าแก่สกปรก แสดงว่าชาวบ้าน

^{๓๔} พระมหาไพสิทธ์ สัตยาวัชร, “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท : ศึกษากรณีพระเทพสิมาภรณ์กับการพัฒนาชนบทจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, (มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

^{๓๕} ภิญโญ สาร, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๒๕๙.

^{๓๖} สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๕๔.

ย่านแถวนั้นมีความลำบากยากจน ไม่สามารถจะบำรุงวัดให้เจริญงอกงามได้ เพราะฉะนั้นวัดจึงเป็นเสมือนหนึ่งสิ่งแสดงออกซึ่งความเป็นไปของสังคมที่นั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร

ผู้ที่อยู่ในวัดประจำคือพระภิกษุสามเณร พระภิกษุสามเณรอยู่วัดเพื่อทำกิจทางพระศาสนา คือศึกษาพระธรรมวินัย ปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า ประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้เกิดความรู้ความเข้าใจหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า และทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงทางจิตทางวิญญาณของพุทธบริษัททั่วไป ผู้ที่อยู่ในวัดจึงเป็นผู้รับผิดชอบสำคัญภายในวัด วัดใดมีสมภารดี พระลูกวัดดี วัดนั้นย่อมเจริญก้าวหน้า วัดใดเจ้าอาวาสไม่ดี พระลูกวัดไม่ดี วัดนั้นก็ล้าหลัง ไม่มีความเจริญก้าวหน้า ความสำคัญของวัดจึงขึ้นอยู่กับพระที่อยู่ในวัดนั้น ต่อมาก็มีชาวบ้านมากเกี่ยวข้อง เพราะพระที่อยู่วัดเป็นสิ่งดึงดูดศรัทธาเลื่อมใสของประชาชน ถ้าประชาชนมีความเลื่อมใสวัดจะอยู่ไกลแสนไกล ประชาชนก็ไปมาหาสู่ไปปรึกษาธรรมะไปปฏิบัติกิจพระศาสนาและบำรุงให้วัดนั้นเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุ ดังปรากฏเห็นกันอยู่โดยทั่ว ๆ ไป เพราะฉะนั้นพระสงฆ์ผู้อยู่ในวัดจึงเป็นองค์สำคัญของวัด เป็นผู้ที่ทำให้วัดเสื่อมก็ได้ ทำให้วัดเจริญก็ได้^{๓๗}

สมานจิต ภิรมย์รัตน์ กล่าวว่า การปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วัดมีความเจริญรุ่งเรือง และเป็นศูนย์กลางหรือศูนย์รวมจิตใจของประชาชนได้อย่างแท้จริงทั้งนี้ โดยเน้นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องภายในวัด รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานในกิจการต่าง ๆ ของพระพุทธรศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพสมบูรณ์^{๓๘}

๑) เป้าหมายในการพัฒนาวัด

เป้าหมายสำคัญซึ่งเป็นนโยบายของการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนซึ่งการพัฒนาจะบรรลุสู่เป้าหมายได้นั้น วัดควรจะดำเนินการในสิ่งต่อไปนี้โดยลำดับ

๑. จัดและพัฒนากิจกรรมของวัดให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน หรือชาวบ้านโดยรอบวัดให้มากที่สุด

๒. จัดการปกครองพระภิกษุ สามเณรในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ส่งเสริมคนรอบวัดหรือคนในชุมชนนั้นให้มาบวชเรียนศึกษาพระธรรมวินัยที่วัดนั้นกันให้มากที่สุด

๓. จัดการพัฒนาบริเวณอาคารสถานที่ เสนาสนะของวัดให้สะอาดเรียบร้อย รมรื่นเหมาะสมกับสภาพความต้องการ และความจำเป็นให้มากที่สุด

^{๓๗} พิศุทธิ์ เจริญสุข, คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๖๓-๖๔.

^{๓๘} สมานจิต ภิรมย์รัตน์, วัดพัฒนา ๔๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔.

๒) แนวทางการพัฒนาวัด

การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน พอจะสรุปออกเป็นแนวทางได้ดังนี้

๑. พัฒนาวัดให้ชาวชุมชนในท้องถิ่นเกิดความรู้สึกว่าวัดเป็นของตน ทำให้เกิดความหวงแหน ความรัก และจะช่วยกันดูแลรักษา

๒. สร้างสภาพวัดให้มีความหมาย เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณร เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านในละแวกนั้นได้เข้ามาหาความสงบทางกายและใจ และเป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของชาวบ้าน

๓. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่นให้เกิดขึ้น โดยบริเวณวัดจะต้องสะอาด ร่มรื่น มีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาชน มีความพร้อมที่จะให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นที่มีความต้องการเข้าวัดเพื่อบำเพ็ญกุศล ศึกษาพระธรรมวินัย และหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อประชาชนจะได้เห็นคุณค่าและเข้าวัดมากขึ้น

๔. สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น วัดควรเป็นแกนนำของประชาชนในท้องถิ่นในการติดต่อกับหน่วยงานอื่น ๆ มีการรณรงค์และการจัดกิจกรรมเพื่อการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งควรใช้วัดเป็นศูนย์กลาง

๕. ทำให้ชาวชุมชนเกิดการยอมรับตลอดไปว่า วัดกับชุมชนนั้น ๆ เป็นหน่วยงานเดียวกัน และคอยให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

๓) สภาพแวดล้อมของวัด

การพัฒนาวัดจะเริ่มขึ้นและสำเร็จลุล่วงไปได้ เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้ประสานที่สำคัญ จึงควรจะศึกษาสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบต่าง ๆ ของวัดให้ได้ข้อมูลเป็นพื้นฐานไว้ก่อนได้แก่

๑. สงฆ์ คือ พระภิกษุ สามเณรภายในวัด ควรจะได้ศึกษาประวัติความเป็นมาอุปนิสัย ใจคอ ความรู้ความสามารถของพระภิกษุ สามเณรแต่ละรูป เพื่อความสะดวกในการปกครอง และการขอความร่วมมือในการมอบหมายงานต่าง ๆ

๒. สมณธรรม คือ การทำกิจวัตรและการศึกษาพระธรรมวินัย ควรจะได้จัดการและส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณรภายในวัดได้ศึกษาพระธรรมวินัย ตลอดจนความรู้ในสาขาวิชาการต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นกิจวัตรที่สงฆ์พึงปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธบัญญัติ ควรจะได้มีการจัดระเบียบและดูแล ให้สงฆ์พึงปฏิบัติตามแนวแห่งพระพุทธบัญญัติในกิจวัตรนั้น ๆ อย่างครบถ้วน

๓. สวัสดิการ คือ ปัจจัยอำนวยความสะดวก ควรจะได้รับการสอดส่องดูแลสภาพความเป็นอยู่ของสงฆ์ภายในวัดให้พอเหมาะ กับสมณเพศ

๔. เสนาสนะ คือ ที่อยู่อาศัย ควรสำรวจดูว่าพอเพียงหรือไม่ สิ่งใดต้องบูรณะ สิ่งใดควรสร้างเพิ่มเติม และควรจัดให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อความเป็นระเบียบสวยงาม

๕. สมบัติของวัด หมายถึง ทรัพย์สินต่างๆ ที่เป็นสังฆาริมทรัพย์และอสังฆาริมทรัพย์ เงินและหนี้สิน (ถ้ามี) วัสดุอุปกรณ์ เช่น เครื่องพิมพ์ดีด เครื่องขยายเสียง ภาชนะเครื่องใช้ต่างๆ เช่น จาน ช้อน รวมถึงอาคาร เสนาสนะ พระพุทธรูป โบราณวัตถุ (ถ้ามี) ฯลฯ สิ่งของเหล่านี้ควรสำรวจและจัดทำบัญชีหรือทะเบียนไว้ให้ละเอียด เพื่อความสะดวกในการบำรุงรักษา

๖. สังฆาธิการกิจ คือ การประสานงานกับเจ้าคณะระดับต่าง ๆ อาจมอบหมายพระสงฆ์ รูปใดรูปหนึ่งที่มีความรู้ทางงานสารบรรณ ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ หรือทำงานสารบรรณของวัดก็จะสะดวกยิ่งขึ้น

๗. สัปบุรุษ คือ ชาวบ้านผู้มีศรัทธาช่วยเหลือบำรุงวัด ศิษย์วัดและแม่ชี ควรจะได้ศึกษาประวัติความเป็นมา เช่น เกี่ยวกับการศึกษาพระสงฆ์ภายในวัด เพื่อความสะดวกในการปกครอง การขอความร่วมมือและการดำเนินการด้านกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด ได้ตรงตามความต้องการของชุมชน

๘. สาธารณสงเคราะห์ คือ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งได้แก่ การจัดอาคารสถานที่เพื่อบริการแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน เช่น ห้องสมุด ตู้ยา ศาลาพักผ่อน บ่อน้ำ รวมถึงกิจกรรมต่างๆ เช่น การแสดงธรรม การตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ ฯลฯ ควรสำรวจว่าสิ่งใดวัดได้ดำเนินการอยู่แล้ว สิ่งใดควรที่จะบริการขึ้นอีก เพื่อความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

๔) แนวทางการดำเนินงาน

แนวทางการดำเนินงานการพัฒนาวัด มี ๖ ชั้น คือ

ชั้นที่ ๑ แต่งตั้งกรรมการ

การพัฒนาวัดควรจะได้ดำเนินงานไปในรูปของกรรมการ เพื่อระดมความคิดเห็นและความร่วมมือร่วมใจกัน ซึ่งอาจประกอบด้วยพระสงฆ์ภายในวัดประมาณ ๕-๗ รูป กฤหัสถ์ประมาณ ๗-๑๐ คน โดยเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และที่สำคัญจะต้องพร้อมที่จะให้ความร่วมมือที่ดี เมื่อติดต่อทาบทามเป็นการภายในเรียบร้อยแล้ว จึงจะประกาศแต่งตั้งเป็นลายลักษณ์อักษร แล้วปิดประกาศให้ทราบทั่วกันทั้งวัดและชุมชน และจัดทำสำเนาเอกสารส่งให้แก่ เจ้าคณะปกครองที่อยู่เหนือตนตามลำดับได้ทราบด้วย

ชั้นที่ ๒ ชี้แจงพระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด

การประชุมชี้แจงแก่พระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด เป็นสิ่งจำเป็นที่ท่านเจ้าอาวาสควรจะทำเป็นระยะๆ ประมาณปีละ ๑ ครั้ง (๑๕ วัน / ครั้ง) การชี้แจงนั้น คือ การแจ้งความเปลี่ยนแปลงของวัด และความก้าวหน้าในการพัฒนาให้ทราบโดยทั่วกัน และขอความร่วมมือจากบุคคลในวัดทุกประเภท ถ้าวัดมีโรงเรียนตั้งอยู่ในวัดก็ให้แนะนำแก่ครูและนักเรียน

ด้วย เมื่อวัดเริ่มทำความสะอาดบริเวณวัด ก็ให้ทุกคนรู้จักช่วยกันรักษาความสะอาด อย่าทิ้งเศษกระดาษหรือเศษอาหารบนลานวัด เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ ประชุมกรรมการ

การประชุมครั้งแรกถือเป็นครั้งที่สำคัญมาก ควรนัดประชุมวันที่กรรมการจะมาประชุมได้พร้อมเพรียงกัน เรื่องที่ควรนำเข้าวาระการประชุมครั้งแรก ควรมีดังนี้

๑. เรื่องที่ท่านประธานแจ้งให้ที่ประชุมทราบ แจ้งให้ที่ประชุมทราบถึงนโยบายของรัฐบาลและคณะสงฆ์ในการพัฒนาวัดว่า มุ่งที่จะให้ส่งเสริมวัดพัฒนาทางด้านวัตถุและด้านจิตใจควบคู่กันไป สำหรับเป้าหมายในการพัฒนาวัดก็คือ มุ่งพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนซึ่งเจ้าอาวาสจะต้องมีความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวดีพอ เพื่อสมาชิกจะได้มีความเข้าใจที่ถูกต้องและตรงกัน การพัฒนาวัดจะได้ดำเนินไปอย่างถูกต้องตามเป้าหมาย

๒. เรื่องอาณาเขตของวัด ควรจะพิจารณากันถึงการจัดให้มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินของวัดให้เรียบร้อย การกำหนดเขตวัดเพื่อการจัดทำแผนผังวัด ได้แก่ การกำหนดว่าหน้าวัด หลังวัด ควรอยู่ทางทิศไหนจึงจะเหมาะสม จะแบ่งเนื้อที่วัดออกเป็นเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตสาธารณสงเคราะห์ตรงไหน อย่างไร จำเป็นต้องจัดทำรั้วหรือกำแพงหรือไม่ ดังนี้ เป็นต้น

๓. เรื่องการจัดโครงการพัฒนาวัด สมาชิกต้องช่วยกันเสนอความคิดเห็นว่าทางวัดควรจะต้องทำอะไรบ้างสิ่งไหนจำเป็นจะต้องทำก่อนหรือทำหลัง จะทำเมื่อไร ใช้เวลาเท่าใด ใช้กำลังงานและงบประมาณจากไหน งานนั้น ๆ ควรมอบหมายให้ใครเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงานเมื่อรวบรวมได้แล้วจัดเป็นแผนงานของวัด เรียงตามลำดับงานที่สำคัญ และจำเป็นก่อนหลังไว้เพื่อเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงาน และการติดตามประเมินผล เรื่องใดที่ประชุมเห็นอย่างไร ก็ให้เลขานุการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

ขั้นที่ ๔ จัดทำแผนผังวัด

การจัดทำแผนผังวัดควรหาผู้ที่มีความรู้ในการวางแผนผังมาช่วยจัดทำให้ เช่น ช่างจากกรมการศาสนา ช่างจากเทศบาล ครู อาจารย์วิทยาลัยเทคนิค เป็นต้น แผนผังวัดควรจัดทำเป็น ๒ แบบ คือ

๑. ผังสภาพปัจจุบัน แสดงรายละเอียดต่าง ๆ ของสภาพปัจจุบันทั้งหมด

๒. ผังโครงการ เป็นผังที่ควรจัดขึ้นเพื่อพัฒนาวัดตามมติที่ประชุม กรรมการพัฒนาวัดในการประชุมครั้งที่ ๑ วาระที่ ๒ เรื่อง การกำหนดเขตวัดเพื่อการจัดผัง ผังโครงการนี้เป็นผังที่สมบูรณ์ที่คาดการณ์ล่วงหน้าว่า เพื่อพัฒนาถาวรวัตถุเสร็จสิ้นแล้ว สภาพของวัดในอนาคตจะเป็นเช่นไร หน้าวัด หลังวัดจะหันไปทางทิศไหน อาคารเสนาสนะ แต่ละหลังจะตั้งเป็นหมวดหมู่อยู่อย่างไร สิ่งไหนจะต้องรื้อทิ้ง สิ่งไหนจะต้องเคลื่อนย้าย สิ่งก่อสร้างที่ปลูกใหม่จะปลูกตรงไหน บริเวณวัดจะตกแต่งจะตัดถนนเช่นไร การนี้ผู้วางแผนผังจะต้องมีความรู้ในเรื่องการจัดวางผังและ

ตกแต่งบริเวณจึงจะสามารถทำได้เหมาะสมสวยงามตามสภาพของพื้นที่ตั้งของวัด และสภาพแวดล้อมกับเศรษฐกิจและสังคมของละแวกนั้น

ในการจัดทำผังโครงการ ควรจัดเป็นหมวดหมู่โดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยและความ เป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งสามารถแบ่งเนื้อที่ของวัดออกเป็นเขตต่าง ๆ ดังนี้

เขตพุทธาวาส ได้แก่ เขตที่ตั้งวิหาร อุโบสถ ศาลาการเปรียญ หอไตรเจดีย์

เขตสังฆาวาส ได้แก่ เขตที่ตั้งกุฏิ ครัว เรือนไฟ ที่สรงน้ำ

เขตสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ บริเวณโรงเรียน บ้านพักชี บริเวณฌาปนสถาน ฯลฯ

หากวัดมีที่ดินแปลงที่ตั้งวัดเหลือพอที่จะจัดประโยชน์ได้ ให้เสนอกรมการศาสนา เพื่อกำหนดเป็นเขตจัดประโยชน์ ตามที่ระบุไว้ในกฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๑๑) ข้อ ๒ แผนผังที่จัดทำขึ้นนั้นต้องใช้มาตราส่วนเป็นเครื่องประกอบในการย่อขนาดอาคารสถานที่ต่าง ๆ จากสภาพความเป็นจริงให้ถูกต้องด้วย

ขั้นที่ ๕ จัดทำโครงการพัฒนาวัด

เมื่อคณะกรรมการฯ ได้ประชุมหารือกันในเรื่องแผนงานพัฒนาของวัดว่าจะต้องทำงานหรือกิจกรรมใดบ้างตามลำดับความสำคัญก่อนหลังแล้ว ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในงานหรือกิจกรรมนั้นๆ ควรจะได้เขียนโครงการกิจกรรมให้ชัดเจน เสนอกรมการให้ชัดเจน เสนอกรมการเพื่อให้พิจารณาอนุมัติโครงการก่อนที่จะดำเนินการกิจกรรมของวัดที่จะพัฒนาแยกได้เป็น ๒ ทาง คือ

๑. การพัฒนาทางด้านวัตถุ หมายถึง การพัฒนาสภาพวัดให้เกิดศรัทธาทางรูปธรรม ได้แก่ อาคาร เสนาสนะ มีเอกลักษณ์ของการเป็นวัดไทย ปลูกสร้างอยู่เป็นหมวดหมู่สวยงาม และไม่ใหญ่โตเกินความจำเป็นแห่งประโยชน์ใช้สอย และสภาพแวดล้อมของวัดและชุมชน ถนนบริเวณวัดสะอาด ร่มรื่น ตกแต่งด้วยไม้ยืนต้น ไม้ดอกไม้ประดับอย่างเหมาะสม อาณาเขตของวัดเป็นหมวดหมู่ การก่อสร้างอาคารสถานที่ต่าง ๆ ควรดำเนินการให้สอดคล้องกับแผนผังโครงการที่จัดทำไว้

๒. การพัฒนาทางด้านจิตใจ หมายถึง การพัฒนาทางนามธรรม เช่น การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่ศาสนิกชนในท้องถิ่น รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดควรจะเป็นศูนย์กลางจัดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกต่อชุมชนหมู่บ้านนั้น ๆ การพัฒนาทางด้านนี้ ควรจะได้นำหน้าหรือพัฒนาควบคู่ไปกับการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางด้านวัตถุหรือรูปธรรม ตัวอย่างที่วัดควรจัดเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ชุมชน ได้แก่

๒.๑ การจัดให้มีการทำบุญสมทานศีล และฟังพระธรรมเทศนาทุกวันธรรมสวนะ และวันสำคัญทางศาสนา

๒.๒ การจัดงานเพื่อรำลึกถึงขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันตรุษ วันสารท วันสงกรานต์ วันลอยกระทง ฯลฯ การนี้จะจัดให้มีการละเล่นพื้นเมือง

สนทนาธรรม บรรยายธรรม ฟังปาฐกถา จัดนิทรรศการ เป็นต้น งานก็มีความหมายและความสำคัญมากขึ้น

๒.๓ การส่งเสริมให้ลูกหลานในชุมชนหรือในตำบลนั้นได้บรรพชา อุปสมบท เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

๒.๔ การจัดให้มีการสอนพระปริยัติธรรมภายในวัด และส่งเสริมให้พระสงฆ์ในวัดได้ศึกษาหาความรู้ในสาขาวิชาการต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

๒.๕ การจัดตั้งหน่วยพุทธมามกะผู้เยาว์ ให้เรียนพระพุทธานุศาสตร์วันอาทิตย์ หรือจัดสอนธรรมศึกษาแก่นักเรียนและประชาชนภายในวัด

๒.๖ การจัดสอนและอบรมกรรมฐาน ทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน แก่ประชาชน นักเรียน นักศึกษา ผู้ที่ปรารถนาจะเข้าวัดเพื่อสงบจิตสงบใจ

๒.๗ จัดบริเวณอาคาร สถานที่ของวัด เพื่อส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนหรือสถานศึกษา สุขศาลาหรือสถานือนามัย ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศาลาพักผ่อนหรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ สร้างบ่อน้ำดื่มน้ำใช้ การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารพืชพันธ์ ธนาคารโค - กระบือ กองทุนมูลนิธิ สหกรณ์ ศูนย์บริการสาธารณะ ศูนย์ฝึกอาชีพต่าง ๆ ฯลฯ ไว้อำนวยความสะดวกแก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร และประชาชนในท้องถิ่น

ขั้นที่ ๖ ดำเนินการพัฒนาวัด

เมื่อได้จัดทำแผนผังวัด จัดทำแผนและโครงการพัฒนาวัด ได้แก่ กำหนดกิจกรรมต่าง ๆ เสร็จแล้ว และผ่านความเห็นชอบจากกรรมการในการประชุมครั้งต่อ ๆ มาเรียบร้อยแล้ว ก็เริ่มการพัฒนาได้เลย โดยอาจจะกำหนดวันประชุมสัปดาห์ และประชาชนในท้องถิ่น เพื่อประกาศชี้แจงความมุ่งหมายในการพัฒนาวัด และโครงการต่าง ๆ ที่วัดจะดำเนินการให้ทราบโดยทั่วกัน พร้อมทั้งเชิญชวนและขอความร่วมมือจากประชาชน ในการที่จะดำเนินการพัฒนาวัดในโครงการต่าง ๆ นั้นด้วย จากนั้นจะร่วมกันทำความสะอาด ปลูกต้นไม้ ทำรั้ววัดไว้เป็นที่ระลึกก็จะเป็นการดียิ่ง ซึ่งในโอกาสข้างหน้าวัดจะได้รับความร่วมมือจากชาวชุมชนเป็นอย่างดีอีกต่อไปด้วย

๕.๑ ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

๑) การที่บริเวณวัดสะอาด ตกแต่งด้วยไม้ยืนต้น และไม่ประดับอย่างร่มรื่น จะช่วยทำให้จิตใจสงบลง และช่วยดึงดูดให้คนเข้าวัดมากขึ้น

๒) การจัดตั้งถังขยะไว้ตามจุดต่าง ๆ ให้เพียงพอ ช่วยให้วัดสะอาดสวยงาม

๓) ควรจะมีการสร้างส้วมหรือห้องน้ำที่สะอาดไว้ต้อนรับประชาชนที่ไปวัดให้เพียงพอ

๔) สร้างศาลาพักผ่อนไว้ให้ประชาชนได้พักผ่อนและเป็นสถานที่อ่านหนังสือพิมพ์ด้วย ก็จะเป็นประโยชน์ไม่น้อย

๕) หากมีตู้เก็บรองเท้าไว้ตามอุโบสถ และศาลาการเปรียญก็จะเป็นระเบียบและสวยงาม

๖) มีป้ายบอกเวลาเปิด - ปิดประตูวัด ป้ายบอกชื่อต้นไม้ และอาคารสถานที่ต่าง ๆ ก็จะช่วยสร้างค่านิยม และป้องกันทรัพย์สินของวัดได้อย่างมาก

๗) การมีห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ และสุสานหรือตู่ยา เป็นการบริการทางด้านสาธารณสงเคราะห์ แก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชนเป็นอย่างดี

๘) ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันธรรมสวนะ และวันสำคัญต่าง ๆ ควรจัดกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม หรือเป็นการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ

๙) การที่เด็กวัดแต่งกายสะอาด มีมารยาทที่ดีแก่ผู้ไปมาติดต่อกับพระย่อมเป็นศรีแก่วัด

๑๐) จะเป็นที่ชื่นชมยินดีมากหากพระภิกษุ สามเณรและศิษย์วัด มีการกวาดบริเวณวัดและอาคารเสนาสนะต่าง ๆ ให้สะอาดเป็นประจำตามประเพณีอันมีมาแต่โบราณ

๑๑) วัดที่ได้ชื่อว่าเป็นวัดที่พัฒนาแล้ว จะต้องรักษาสภาพวัดพัฒนาให้ปรากฏอยู่ตลอดไป

๖) การจัดวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา

เพื่อให้การพัฒนาบริเวณสถานที่ และเสนาสนะของวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน และการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูล ให้เกิดเจตคติที่ดีแก่ประชาชน จึงมีแนวทางการปฏิบัติดังนี้

๖.๑ ด้านบริเวณและอาคารสถานที่

๑) เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน

๒) จัดวัดให้มีบริเวณร่มรื่น สวยงาม สะอาด สงบ และมีสภาพเป็นอุทยานหรือสวนป่าที่มีความร่มรื่น และเป็นธรรมชาติให้มากที่สุด เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียน นิสิต นักศึกษาและประชาชนได้เข้ามาพักผ่อน พร้อมทั้งศึกษาหาความรู้

๓) จัดวางผังวัดที่เป็นสัดส่วนโดยแบ่งเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตฌาปนกิจสงเคราะห์ให้เป็นระเบียบ

๔) จัดให้มีแหล่งน้ำสะอาดไว้บริการแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน

๕) จัดให้มีหอกระจายข่าว เพื่อสอดแทรกความรู้และบริการข่าวสารต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน

๖) จัดทำพิพิธภัณฑ์สถาน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อเป็นแหล่งอนุรักษ์มรดกทางศิลปกรรม จัดแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นการสนับสนุนวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

๗) จัดทำธรรมเนียมหรือสวนธรรม เพื่อเป็นสถานที่ฝึกอบรมศีลธรรม จริยธรรม ให้แก่ประชาชนและคนในท้องถิ่นนั้น

๖.๒ ด้านกิจกรรม

เป็นแหล่งให้ความรู้ไม่จำกัดเพศและวัยรวมทั้งให้ความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางอ้อม ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนแบบไม่มีครูผู้สอน สามารถศึกษาเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากสิ่งแวดล้อมหรือสื่อต่าง ๆ ที่สัมผัสได้ มีเนื้อหาสาระที่อยู่ในความสนใจ และเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างละเอียด เป็นขั้นตอน หมวดย่อย สามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว เข้าใจง่าย เช่น

๑. การจัดนิทรรศการ

๒. การจัดต้นไม้พูดได้ โดยเขียนคติธรรม หรือคติพจน์ และการจัดสวนสมุนไพร โดยบอกสรรพคุณของต้นไม้ไว้

๓. การบรรยายภาพเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนัง โดยอาจจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวรรณคดี พุทธประวัติ มหาชาติชาดก หรือตำรายาต่าง ๆ

๔. จัดทำพิพิธภัณฑ์สถานเพื่อเก็บรักษาโบราณวัตถุ และของเก่าแก่ต่าง ๆ ควรเขียนชื่อสิ่งของพร้อมทั้งคำบรรยายประวัติความเป็นมา และคุณประโยชน์ของสิ่งนั้น ๆ

๕. จัดทำเอกสารเกี่ยวกับธรรมะ หรือเทปธรรมะ ซีดีรอม วีดีโอเทปธรรมะ เพื่อเผยแพร่แก่เด็กนักเรียนและประชาชน เป็นต้น

ทางตรง ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนให้มีครูหรือวิทยากรบรรยาย เช่น

๑. จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ธรรมศึกษา ภาษาบาลี และพระปริยัติธรรมสายสามัญ

๒. จัดตั้งศูนย์การศึกษาพระพุทธรูปศาสนวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ศูนย์อบรมเด็กด้อยโอกาสในวัด

๓. จัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ ศูนย์ฝึกอบรมทางศิลปกรรมเพื่อเสริมการประกอบอาชีพประจำวัน การฝึกสอนและสาธิตวิชาชีพสาขาต่าง ๆ จัดอบรมเกี่ยวกับงานพื้นบ้าน การเตรียมอาหารที่ถูกวิธี การทำนาทำสวน การสาธารณสุขมูลฐาน การให้ความรู้ทางกฎหมาย พร้อมทั้งตอบปัญหาให้แก่ชาวบ้านเป็นครั้งคราว

๔. การจัดสอนและอบรมกรรมฐาน ฝึกการทำสมาธิเพื่ออบรมจิตใจ

ขั้นตอนการจัดอุทยานการศึกษาในวัด

๑. การเตรียมการ / การวางแผน

๑.๑ สำนวจความพร้อมของสถานที่และสิ่งที่มีอยู่

๑.๒ สำนวจความพร้อมของชุมชน

๑.๓ สร้างความเข้าใจกับชุมชน และวางแผนร่วมกัน

๑.๔ สํารวจแหล่งวิทยาการชุมชน และแหล่งบริการด้านต่าง ๆ เช่น เนื้อหาวิชา ผู้รู้ ในท้องถิ่น

๑.๕ ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ให้มีส่วนร่วมในการออกแบบ กระบวนการเรียนรู้

๒. การดำเนินงาน

จัดอุทยานการศึกษาตามแผนที่กำหนดไว้โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมนำประชาชนเข้ามา พัฒนาวัด

๓. การติดตามและประเมินผล

๓.๑ ติดตามและประเมินผลเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง โดยชุมชนมีส่วนร่วม

๓.๒ สรุปและรายงานผล

สรุปว่าการพัฒนาวัดนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่วัดทุกวัดจะต้องดำเนินการหรือปฏิบัติให้ดีมีระบบ ระเบียบแบบแผนที่ดีและเหมาะสมก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อรองรับการอนุเคราะห์ สงเคราะห์ต่อประชาชนทั้งในชุมชนและประชาชนทั่วไป แล้วจึงสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาและ สงเคราะห์ชุมชนในด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสมต่อไป จะเป็นการพัฒนาทั้งวัดและชุมชนแบบ ยั่งยืนต่อไป

๒.๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของวัดและพระสงฆ์

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า บทบาท เป็นพฤติกรรม หรือหน้าที่ที่บุคคลในตำแหน่งต่าง ๆ แสดงออกตามปทัสฐานของสังคมที่กำหนดและความคาดหวังให้บุคคลกระทำซึ่งการ แสดงออกตามสถานภาพของตนเอง บทบาทจึงใช้คู่กับสถานภาพอยู่เสมอ เพราะเมื่อสังคม กำหนดสิทธิหน้าที่ให้สถานภาพใดอย่างไรแล้ว บุคคลในสถานภาพนั้น ๆ พึงประพฤติปฏิบัติ ตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ สำหรับหรับบทบาทหน้าที่ของวัดและพระสงฆ์นั้นมี พระมหาเถระและ นักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดไว้ ดังนี้คือ

พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทการบริหารกิจการคณะ สงฆ์นั้น พระสังฆาธิการ เป็นบุคลากรอันสำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนาในฐานะที่ได้รับ มอบหมาย จากพุทธบริษัทให้เป็นผู้ดำเนินการด้านต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนา ความเจริญ หรือความเสื่อมของพระพุทธศาสนาจะสัมพันธ์อย่างยิ่งกับคุณภาพของพระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ การกิจของพระสังฆาธิการนั้น นอกจากหน้าที่ตามปกติของพระสงฆ์คือ การสอนธรรมนำ ปฏิบัติแก่พุทธบริษัทแล้ว ยังมีภารกิจด้านการบริหารจัดการกิจการพระพุทธศาสนาอีก ๖ ด้าน กล่าวคืองานการปกครอง งานการศึกษา งานการศึกษาสงเคราะห์ งานการเผยแผ่ งานการสาธารณูปการ และงานสาธารณะสงเคราะห์ เป็นการบริหารจัดการภาระงานด้านต่าง ๆ

ดังกล่าวนั้น ล้วนต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ในด้านนั้น ๆ อย่างเพียงพอจึงจะสำเร็จลุล่วงดัง
หมายได้^{๓๙}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้กล่าวถึง บทบาทหน้าที่การบริหารงาน
เป็นกิจการคณะสงฆ์ที่จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ และเป็นภารกิจของพระสังฆาธิ
การจะต้องปฏิบัติ อันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์และการศาสนามี ๖ ประการดังนี้ ๑. การควบคุม
และส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงาม (การปกครองคณะสงฆ์) ๒. การศาสนศึกษา ๓.
การศึกษสงเคราะห์ ๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕. การสาธารณูปการ ๖. การสาธารณ
สงเคราะห์ วิธีดำเนินการทั้ง ๖ ประการดังกล่าว บางประการมีกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายมหาเถร
สมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตที่ถือปฏิบัติตามจารีต^{๔๐}

พระราชวรมุณี (ประยูรค์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า บทบาทของพระสังฆาธิการ หรือ
พระสงฆ์ที่แท้จริงถูกกำหนดโดยพระธรรมวินัยเป็นหลัก นอกเหนือจากการประพฤติปฏิบัติตาม
พระวินัยแล้ว ก็จัดว่าเป็นบทบาทเสริมเช่นเดียวกับกับแนวคิด ที่ได้กล่าวไว้ว่า “เมื่อบุคคลอยู่ใน
องค์การ ความคาดหวังขององค์การถือเป็นบทบาทคาดหวังที่มีความสำคัญและเป็นมาตรฐาน
สำหรับการประเมินพฤติกรรมอย่างเป็นทางการ”โดยนัยนี้ก็หมายความว่า บทบาทของพระ
สังฆาธิการ ย่อมขึ้นอยู่กับข้อกำหนดตามพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ส่วนบทบาทตามความ
คาดหวังของสังคมก็ถือเป็นบทบาทเสริมอีกด้วย^{๔๑}

พระราชรัตนมุณี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ) ได้กล่าวเกี่ยวกับบทบาทการบริหารกิจการ
คณะสงฆ์และพระศาสนาในด้านสาธารณูปการของวัดแบ่งได้ ๓ เรื่อง คือ ๑) การบูรณะและ
พัฒนาวัด ๒) การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะและ ๓) การดูแลรักษาและจัดการศาสน
สมบัติของวัด^{๔๒}

พระครูมงคลคีลวงค์ และคณะ กล่าวว่า บทบาทพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส
ทุกรูปต้องพัฒนาตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยก่อนเป็นประการแรกประการที่สองจะต้องมีรูปแบบ
การปกครองในวัดวาอารามให้เรียบร้อยและประการสุดท้ายจะต้องจัดรูปแบบในการศึกษาเล่า

^{๓๙} พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), พิธีมอบประกาศนียบัตรหลักสูตรประกาศนียบัตรการ
บริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ข.

^{๔๐} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่องการกคณะ
สงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘๗.

^{๔๑} พระราชวรมุณี (ประยูรค์ ปยุตฺโต), สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
การศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๒๗๔.

^{๔๒} พระราชรัตนมุณี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ), การจัดการสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของ
วัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๙.

เรียน แผนกพระปริยัติธรรมชั้น เช่น แผนกนักธรรม แผนกบาลี ขึ้นในวัดของตน นอกจากนี้จะต้องอบรมวิปัสสนากรรมฐานให้กับพระภิกษุสามเณร เรียกว่า จริยธรรม การให้การศึกษาด้านจริยธรรมก็คือ การเปิดโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น การเปิดโรงเรียนเด็กเล็ก ที่เรียกว่า ก่อนเข้าเกณฑ์ ซึ่งเป็นโครงการของมหาเถรสมาคม ก็เพื่อเป็นการชักจูงเด็กเล็กให้เข้ามาฟังพระสงฆ์ พระสงฆ์มีบทบาทช่วยเหลือเด็กเล็กด้วยเมตตาธรรม เด็กเล็กเหล่านี้ ก็คือ ลูกหลานชาวบ้านที่ต้องออกไปประกอบอาชีพ เมื่อวัดรับดูแลลูกหลานได้ดีความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัดต่อพระพุทธศาสนาก็บังเกิดขึ้นกับประชาชน^{๕๓}

พระมหาสมทรง สิรินุโร ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อพระสงฆ์ผู้มีบทบาทต่อวัดมีความบริสุทธิ์มีความสันโดษ มีความเป็นผู้นำทางปัญญา มีจริยธรรมและวิถีชีวิตที่ประเสริฐกว่า ย่อมให้คำแนะนำตักเตือนหรือต่อรองกับทางบ้านเมืองได้ แต่ในปัจจุบันนี้ พระสงฆ์ระดับบริหารหาผู้มีความกล้าทางจริยธรรมได้ยาก ในเมื่อเห็นว่าบ้านเมืองทำอะไรไม่ถูกต้อง เป็นการย่ำยีต่อ ศาสนธรรม ก็หาผู้ใดกล้าคัดค้านว่าบาตรไม่ ส่วนหนึ่งเกิดจากพระสงฆ์ระดับบริหารไม่สามารถจะเข้าไปปัญหาสังคมที่ซับซ้อน ซึ่งรวมทั้งปัญหาศีลธรรมที่ซับซ้อนด้วย และอาจเกิดจากการตกอยู่ในอคติ เกรงจะกระทบฐานะตำแหน่งของตนมากกว่าจะเห็นแก่พระธรรมวินัย บทบาทของวัดในสังคมเมือง ยังคงทำหน้าที่ให้บริการบางอย่างเป็นตัวเคลื่อนย้ายสังคม จากคนที่มีฐานะต่ำสุดในทางเศรษฐกิจและการเมืองให้ขึ้นไปสู่ที่สูงได้ เพราะเหตุนี้พระสงฆ์รุ่นใหม่จะต้องมองปัญหาของวัดและพระสงฆ์ในปัจจุบันว่ามีอะไรที่อยู่ในสภาพที่ไม่พึงปรารถนา และอะไรเป็นส่วนที่พึงปรารถนา จากนั้นก็ต้องพยายามศึกษาปัญหาต่างๆ พร้อมหาแนวทางแก้ไข โดยเริ่มจากตัวพระสงฆ์เอง เริ่มจากวัดก่อนแล้วค่อยๆ ขยายออกไปในเขตที่ตนรับผิดชอบอยู่^{๕๔}

พระไพศาล วิสาโล กล่าวว่า บทบาทหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นงานที่พระสงฆ์จะต้องมีบทบาทต่อสังคมนั้น คุณภาพของพระสงฆ์ เป็นสิ่งที่สำคัญมาก ปัจจุบันพระสงฆ์มีคุณภาพลดน้อยถอยลงในด้านข้อวัตรปฏิบัติและความสามารถในการสอน และการเผยแผ่พระธรรมจึงทำให้พระสงฆ์สูญเสียความเป็นผู้นำในทางคุณธรรมและสติปัญญาและสูญเสียศรัทธาจากญาติโยม ดังนั้นการบริหารการปกครองและการดูแลพระสงฆ์เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้คุณภาพพระสงฆ์ดีขึ้น คุณภาพของพระสงฆ์จะดีขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยอย่างอื่นอีก ทั้งนี้ หากระบบการบริหารและปกครองสงฆ์เป็นระบบกำกับดูแลพระสงฆ์ให้มีความประพฤติที่

^{๕๓} พระครูมงคลคีลียงศ์, พระมหาอรุณ ธีรปญโญ และพระศรีรัตนมุนี, พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบทการแสวงหาหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา), หน้า ๕๓-๖๗.

^{๕๔} พระมหาสมทรง สิรินุโร, บทบาทของพระสงฆ์ไทยในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเคล็ดไทยจำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๓๒.

ถูกต้องดีงาม สิ่งที่จะต้องมาเสริมควบคู่กันก็คือ ระบบกลั่นกรอง และกล่อมเกลาระบบกลั่นกรอง มีไว้สำหรับคัดเลือกผู้ที่จะมาบวช ส่วนระบบกล่อมเกล่าสำหรับผู้ผ่านการบวชมาแล้ว อันที่จริง การกล่อมเกล่าผู้บวชนั้นมีอยู่แล้วตามพระธรรมวินัย โดยอุปัชฌาย์เป็นผู้ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นี้ และเป็นผู้รับรองต่อคณะสงฆ์ อุปัชฌาย์จะต้องมีหน้าที่กลั่นกรองและกล่อมเกล่า การกลั่นกรองเป็นขั้นแรกสำหรับผู้ที่จะมาเป็นสมาชิกคณะสงฆ์ ขั้นตอนที่สำคัญกว่านั้นคือการกล่อมเกล่าทั้งในด้านความประพฤติ ความรู้ ความเข้าใจในทางธรรมให้เจริญองงาม^{๔๔}

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวถึง บทบาทหน้าที่การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระบรมศาสดาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบสาน และถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถือเป็นภารกิจสำคัญ ที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติ นอกจากนั้นแล้วการปฏิบัติและการดำรงชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ตามพระธรรมวินัยจะเป็นการสร้างศรัทธาความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชนและเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข^{๔๕}

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๕ ข้อที่ ๕ ว่าด้วยเรื่อง บทบาทหน้าที่การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้แก่ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา หรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ฝ่าย คือ^{๔๖}

- ๑) การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม
- ๒) การศาสนศึกษา
- ๓) การศึกษาสงเคราะห์
- ๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๕) การสาธารณูปการ
- ๖) การสาธารณสงเคราะห์

วิธีดำเนินงานการทั้ง ๖ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม แต่บางการคงเป็นไปตามจารีต คือ ปฏิบัติตามจารีตก็มีอยู่

^{๔๔} พระไพศาล วิสาโล, **พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกวิกฤต**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๖-๒๗๗.

^{๔๕} กองแผนงานกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎ ระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า คำนำ.

^{๔๖} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **กฎหมายเถรสมาคม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ระบุถึงบทบาทหน้าที่และภารกิจที่สำคัญของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในแต่ละด้าน ดังนี้

๑) ด้านศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันควรแก่สมณะ ซึ่งได้แก่การศึกษาพระปริยัติธรรม หรือการศึกษาธรรมบาลี ซึ่งปัจจุบันได้จำแนกเป็นสองส่วน คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลี และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ

๒) ด้านศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป ปัจจุบันมีการดำเนินการดังนี้ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสมุน

๓) ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม เป็นการเผยแผ่ศาสนาธรรม ดำเนินการใน ๒ ลักษณะ คือ เป็นโครงการปฏิบัติสืบเนื่องและเป็นโครงการเฉพาะกิจปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล

๔) ด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคมโดยมีวัดและพระภิกษุเป็นแกนนำ ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระภิกษุสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรและวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาสพระภิกษุเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาเด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ เป็นต้น

๕) ด้านสาธารณูปการ เป็นงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของวัดในด้านอื่น ๆ การพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่ การดูแล บำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น งานสาธารณูปการแต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกันมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและบารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ ทั้งนี้ทางวัดจะได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมการศาสนาเป็นบางส่วนเรียกว่า เงินอุดหนุนบูรณะวัด

๖) ด้านการปกครอง งานปกครองของสงฆ์ อาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ ไว้ดังนี้ มาตรา ๒๐ คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม และกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๕ พ.ศ. ๒๕๒๓ ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๒ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนกลางและหมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค^{๔๔}

^{๔๔}สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สารสำคัญของภารกิจแต่ละด้าน, ม.ป.ป., ๒๕๔๙, หน้า ๑๖๘. (อัดสำเนา).

และบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มีดังนี้
 มาตรา ๒๐ คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบ
 การปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม

มาตรา ๑๕ ตี มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยดีงาม
- (๒) ปกครอง และกำหนดการบรรพชาสามเณร
- (๓) ควบคุม และส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่
 การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
- (๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
- (๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมาย

อื่น

เพื่อการนี้ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมาย มหาเถร ออกข้อบังคับ วางระเบียบ
 ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย^{๔๙}

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- (๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่พำนักอาศัยอยู่ใน
 วัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถร
 สมาคม

(๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรม และอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต
 และคฤหัสถ์

(๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลของประชาชนทั่วไป

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

(๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่
 อาศัยภายในวัด

(๒) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปจาก
 วัด

(๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่พำนักอาศัยในวัดทำงานภายในวัด
 หรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่ง

^{๔๙}สถาบันส่งเสริมและพัฒนาการพระศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการ, (กรุงเทพมหานคร :
 โรงพิมพ์การศาสนาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๗.

ของเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือ คำสั่งของมหาเถรสมาคม^{๕๐}

สำหรับพระภิกษุสงฆ์และสามเณรที่อาศัยอยู่ในวัด ก็ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของมหาเถรสมาคม ขณะเดียวกันก็ต้องเชื่อฟังคำสั่งสอนของเจ้าอาวาส ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่พระสงฆ์พึงกระทำให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป

ภัทรพร สิริกาญจน กล่าวถึง บทบาทพระสงฆ์ว่า เนื่องจากพระสงฆ์ไทยส่วนใหญ่ มิได้แยกตัวออกไปอยู่อย่างโดดเดี่ยวห่างจากชุมชน พระสงฆ์จึงต้องรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่และมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บทบาทดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องการสั่งสอนศาสนธรรม และการปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการช่วยเหลือประชาชนทั้งทางด้านวัตถุและการแก้ปัญหาพัฒนาชีวิตอีกด้วยและการเป็นผู้นำชุมชน พระสงฆ์ยังคงทำหน้าที่พัฒนาศีลธรรมของประชาชนอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์หลายรูปได้รับการยอมรับนับถือและยกย่องจากคนทั่วไปว่ามีคุณูปการกลมกลืนผู้คนให้รู้จักบาปบุญคุณโทษและเป็นคนดีของสังคม^{๕๑}

จากการทบทวนเอกสารและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทนั้นมีความสอดคล้องกัน ผู้วิจัยสรุปได้ว่า บทบาทคือพฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์จะเป็นไปตามสิทธิหน้าที่ของบุคคลในฐานะที่อยู่ในตำแหน่งทางสังคม โดยเฉพาะสังคมของพระสงฆ์และวัดนั้นจะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับชุมชน โดยสิทธิและหน้าที่ตามจารีตประเพณีวัฒนธรรมของชาวพุทธ อันเป็นหลักสนับสนุนส่งเสริมและพัฒนาร่วมกันและมุ่งความสงบเรียบร้อย ความเจริญงอกงาม และมุ่งความสามัคคีปรองดองของคนทั้งวัดและประชาชนในชุมชนและสังคมประเทศชาติสืบต่อไป

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐

^{๕๑} ภัทรพร สิริกาญจน, “หน้าที่พระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทพระคำเขียน สุวณฺโณ ในการพัฒนาชุมชน”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

๒.๒.๖ การเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระสงฆ์

จากการศึกษาบททวนเอกสารของนักวิชาการหลายท่าน ได้ชี้และสรุปปัญหาเกี่ยวกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์ไว้น่าสนใจหลายประเด็น ดังนี้

ในอดีตนั้นวัดมีบทบาททางสังคมที่เด่นและน่าเลื่อมในศรัทธามาก แต่ปัจจุบันนี้บทบาทของวัดกลับลดน้อยลงด้วยปัจจัยหลายประการ นอกจากนั้นวัดอีกหลายวัดยังเล่นบทบาทที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิมในลักษณะที่ไม่เป็นการสร้างสรรค์ทั้งต่อกับปัจเจกชน ก่อให้เกิดความน่าเบื่อหน่ายเอือมระอาหน้าดูแคลนแก่คนรุ่นใหม่^{๕๒}

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้อธิบายว่า เพราะความเจริญแบบตะวันตกเข้ามาสู่ประเทศไทย เริ่มจากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบท ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงและความสับสนวุ่นวายของสังคมปัจจุบัน พร้อมทั้งการลดบทบาทของวัดลงทั้งทางการให้การศึกษากฎหมาย และการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ลงไปเป็นอันมาก^{๕๓}

จุฬารัตน์ บุญยากร ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบันว่า ในปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ได้ลดน้อยลงไปมาก สังคมแบบเมือง วัฒนธรรมแบบคนในเมืองได้เข้ามาพร้อมกับการสลายความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมให้หมดไป วัดในเมืองกลายเป็นวัดที่มีความโดดเด่นเดี่ยว แม้จะอยู่ท่ามกลางตึกรามบ้านช่องที่หนาแน่นไปด้วยผู้คน ส่วนชาวบ้านก็ต่างคนต่างอยู่ ในความรู้สึกของคนทั่วไป วัดเป็นเสมือนบ้านหลังใหญ่หลังหนึ่งเท่านั้น ไม่มีความยินดี ไม่มีความรู้สึกรับผิดชอบว่าวัดเป็นของชุมชน หรือเป็นของชาวบ้านแต่อย่างใด บทบาทของวัดที่เคยเป็นศูนย์กลางชุมชนก็เปลี่ยนไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน บางวัดได้แปรสภาพลานวัดที่เคยโล่งสะอาดตา มาเป็นที่จอดรถสำหรับโยมผู้มาทำงานในเมือง วัดเคยเป็นสถานที่ที่คนมาพึ่งพิงเทศน์ฟังธรรมกัน ก็ลดปริมาณลง พระสงฆ์จึงต้องปรับบทบาทกันใหม่ เพื่อสนองตอบต่อคนยุคใหม่ โดยการออกเทศน์บรรยายนอกสถานที่บรรยายทางสถานีวิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ หรือการออกไปสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนก็เป็นบทบาทใหม่

สิ่งที่พระสงฆ์เคยทำในอดีต เช่น เป็นหมอยา เป็นครูเป็นที่พึ่งทางใจ เป็นศาลยุติธรรมกลับไม่จำเป็นที่ต้องทำ เพราะมีโรงพยาบาล มีโรงเรียน มีจิตแพทย์ มีศาลปกครอง ของบ้านเมืองอยู่ พระสงฆ์จึงต้องปรับตัวเพื่อเข้ากับวัฒนธรรมแบบสังคมเมืองไม่ทันนัก และบทบาทหน้าที่ของฆราวาสก็เปลี่ยนไป ด้วยค่านิยมแนวคิดแบบใหม่ ที่ต้องแข่งขันต่อสู้ในสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนแล้วยิ่งเหินห่าง ด้วยไม่มีเวลาที่จะสนใจวัด อีกทั้งแนวคิดแบบ

^{๕๒} กীরติ ศรีวิเชียร, *อดีตปัจจุบันและอนาคตแห่งบทบาททางสังคมของวัดในการแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย*, (กรุงเทพมหานคร : กองแผนงานกรมการศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๑๑๓.

^{๕๓} พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), *สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย*, หน้า ๒๗๔.

ทุนนิยม วัตถุนิยม มีผลทำให้มีความคิดว่า วัดเป็นสถานที่โบราณ ล้าสมัย กลับยังมีทัศนคติที่เป็นทางลบมากยิ่งขึ้น

การเข้าวัดของคนในปัจจุบันก็เปลี่ยนไป นาน ๆ ถึงจะไปวัดครั้งหนึ่ง เช่น ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือวันเกิด หรือไปเพื่อความผูกพันทางจิตใจที่มีต่อวัด ชุมชนที่อยู่ข้างวัดมีความเห็นห่างจากวัด ความรู้สึกที่วัดเป็นความรับผิดชอบของชุมชนไม่ได้เกิดขึ้นจากคนในเมืองเหมือนแต่ก่อน ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่คนในสมัยใหม่ได้รับการศึกษาจากสถาบันการศึกษาของรัฐ ที่แยกออกจากวัดโดยสิ้นเชิง แม้บางโรงเรียนจะอาศัยตั้งอยู่ในวัดก็ตาม แต่ก็เพียงใช้สถานที่เท่านั้น เพราะการดำเนินการสอน นโยบายโรงเรียน การสอน และบุคลากรที่ให้การศึกษา ก็มาจากรัฐทั้งสิ้น เมื่อบุคคลได้รับการศึกษาแบบใหม่โดยไม่มี ความผูกพันกับวัดเลย ความรู้สึกที่รับผิดชอบหรือความใกล้ชิดกับพระศาสนาในลักษณะดังกล่าวก็ยากจะเกิดขึ้นได้ต่างกับชุมชนสมัยก่อนที่ผู้นำในชุมชน ล้วนเป็นปัญญาชน (ชิต) ที่มาจากวัด เมื่อมีเหตุการณ์ หรืออิทธิพลเกิดขึ้นแก่พระศาสนาบุคคลเหล่านี้จะเข้ามามีบทบาทในการพิทักษ์ปกป้องรักษาพระพุทธศาสนาไว้

ความสัมพันธ์ที่ขาดหายไประหว่างวัดกับชุมชน เมื่อเรามองดูภาพสังคมไทยในอดีตที่เป็นสังคมเกษตรกรรม วิถีชีวิตผูกพันด้วยประเพณีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา มีพระสงฆ์เป็นผู้นำการศึกษาและที่พึ่งพิง รวมทั้งบทบาทในการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยความขัดแย้งระหว่างชุมชน และคนในสังคม ช่างเป็นภาพที่งดงามและสะท้อนถึงสันติสุขของสังคม แต่เมื่อเรามองย้อนมาเปรียบเทียบกับสังคมปัจจุบันที่ความสัมพันธ์ของผู้คนถูกกำกับด้วยตำแหน่งและเงินทุน โดยมีอัตราผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) เป็นตัววัดความเจริญและสันติสุขของสังคม เราก็จะเห็นภาพของความเร่งรีบวุ่นวายที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน ซึ่งทั้งคนจนและคนด้อยโอกาสไว้ข้างหลัง โดยถือคติที่ว่าผู้แข็งแกร่งกว่าย่อมอยู่รอด สถาบันการศึกษา สถาบันทางเศรษฐกิจ สถาบันทางการเมือง การปกครอง ได้ปรับเปลี่ยนและพัฒนาไปอย่างเต็มที่ ขณะเดียวกันปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นยาเสพติด โรคเอดส์ ความยากจน ปัญหาอาชญากรรมก็เพิ่มอย่างทวีคูณมากยิ่งขึ้น หรือเป็นเพราะสังคมหรือชุมชน แยกตัวและห่างเหินจากสถาบันศาสนา ซึ่งมีความสัมพันธ์ และมีความสำคัญต่อชุมชนในอดีตอย่างแท้จริง

ปัจจัยที่มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ จากสังคมสมัยก่อนมาสู่สังคมสมัยปัจจุบัน ชุมชนเมื่อเปลี่ยนสภาพไปมาก ทั้งเปลี่ยนด้านรูปแบบทางวัตถุ และการเปลี่ยนแปลงทางด้านค่านิยม แนวคิด ปัจจัยก็มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมี ๓ ด้าน คือ

๑. ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม สังคมได้พัฒนามาสู่อุตสาหกรรมสมัยใหม่ คือ วัฒนธรรมแห่งการแข่งขัน ทั้งแข่งขันกับคนและเวลา ความสัมพันธ์แบบแน่นแฟ้นระหว่างบุคคลต่อบุคคล และบุคคลต่อองค์กรศาสนาก็ลดลงไป วัฒนธรรมแบบไทยก็ถูกครอบงำจากวัฒนธรรมต่างแดน โดยเฉพาะวัฒนธรรมตะวันตก ได้เข้ามาครอบงำค่านิยมของคนไทยซึ่งวัฒนธรรมตะวันตกเป็นวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ส่งเสริมความมั่นคง หูหระ

เป็นวัตถุนิยม ซึ่งตรงข้ามกับวัฒนธรรมแบบพุทธที่ส่งเสริมความพอดี ไม่ลุ่มหลงมัวเมาแนวคิดแบบตะวันตกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อคนไทย ทำให้มองวัดและพระสงฆ์ไปในทางฝ่ายลบมากขึ้น

คนไทยในปัจจุบันต้องมีชีวิตที่เร่งรีบ การงานที่รัดตัวซึ่งไม่มีโอกาสที่จะได้ไปวัด ความรู้สึกยิ่งแตกแยกออกไปมาก

๒. ปัจจัยทางค่านิยมของประชาชน ค่านิยมแบบใหม่ที่ระบอบเข้ามาสู่คนยุคปัจจุบัน ทัศนคติหรือโลกทรรศน์ของคนยุคใหม่ ซึ่งได้รับมาจากตะวันตกแทบทั้งหมด ทั้งระบบการเมือง การปกครอง ระบบการศึกษา และอื่น ๆ ซึ่งถือว่าเป็นวิทยาการที่ทันสมัยและเข้าใจว่าระบบความสัมพันธ์แบบเก่าเป็นสิ่งที่ล้าสมัย โดยมองข้ามมิติทางด้านจิตใจไป

เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนอย่างใหญ่หลวง การที่ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนได้เปลี่ยนไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ ทำให้เกิดความแตกแยกระหว่างวัดกับชุมชนแต่ละฝ่ายไม่สามารถจะเกื้อกูลกันได้เหมือนครั้งในอดีต เป็นเพราะปัจจัย ๒ ประการ ได้แก่

๑. ปัจจัยภายนอก อันได้แก่ สภาพแวดล้อมทางสังคมกล่าวคือ สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนา มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น สังคมแบบใหม่จึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คน ทั้งแก่ฆราวาส และพระสงฆ์ สภาพแวดล้อมแบบสังคมเมือง ไม่เอื้อต่อการรักษาความสัมพันธ์ที่แนบไไว้ได้ภารกิจและหน้าที่ของคนในยุคอุตสาหกรรมเป็นงานหนัก และต้องทุ่มเทเวลาส่วนใหญ่ให้กับงาน จึงเป็นสาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

๒. ปัจจัยภายใน หมายถึง ทัศนคติ ค่านิยม แนวคิดที่มีผลต่อความสัมพันธ์ อันได้แก่ ฆราวาสมีแนวคิดและค่านิยมแบบใหม่ ตามกระแสสังคม^{๕๔}

เฉลิม จันปฐมพงศ์ มีความเห็นว่า พระสงฆ์และวัดกำลังสูญเสียบทบาทฐานะและความหมายออกไปจากสังคมมากขึ้นทุกขณะ บางอย่างก็หมดไป บางอย่างก็กำลังจะหมดไป โดยเฉพาะในสังคมเมือง วัดมิได้เป็นศูนย์กลางของชุมชนอีกต่อไป ไม่ใช่สถานศึกษาสำหรับกุลบุตรอีกต่อไป กระนั้นก็ตามยังมีฐานะอย่างหนึ่งที่พระสงฆ์จะพึงรักษาไว้ได้โดยง่าย ฐานะนี้ก็คือการที่วัดอารามเป็นศูนย์กลางความสำคัญของวัฒนธรรมของชาติ เพราะเป็นที่เกิดของศิลปกรรมทั้งหลาย ซึ่งเป็นสมบัติส่วนกลางของชาติและศาสนา ฐานะนี้จะสูงส่งมากควรแก่การเคารพนับถืออย่างหนึ่ง เพราะเป็นการช่วยให้สมบัติของชาติดำรงอยู่ และมีเครื่องแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติ และหากว่าพระสงฆ์ละเลยหน้าที่นี้แล้วไซ้ พระธรรมก็คงจะกลับไปอยู่ตามธรรมชาติตามเดิม ส่วนพระสงฆ์ก็คงเหลือฐานะอยู่อย่างเดียว คือ ความเป็นเจ้าหน้าที่ประกอบพิธีกรรม ไม่มีอะไรดีกว่าศาสนาของมนุษย์โบราณยุคดั้งเดิม^{๕๕}

^{๕๔} จุฬารัตน์ บุญยากร, **วัดพัฒนา ๕๐**, (กรุงเทพมหานคร : กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓๕-๑๔๒.

^{๕๕} เฉลิม จันปฐมพงศ์, **ประวัติศาสตร์สังคมไทย**, (นนทบุรี : เสถียรไทย, ๒๕๒๐), หน้า ๒๒๖.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กล่าวว่า ก่อนหน้านั้นวัดเคยเป็นศูนย์รวมของหมู่บ้าน เป็นแหล่งให้การศึกษาแก่ชุมชน ตลอดจนเป็นสถานที่จัดงานบันเทิงรื่นรมย์ของชาวบ้าน แต่บัดนี้ทุกอย่างเปลี่ยนไปแล้ว การศึกษาถูกดึงออกจากวัด ศาลาที่เคยเป็นศูนย์กลางของการจัดงานชุมนุม ถูกแยกออกเป็นศาลาประชาคม เป็นต้น เรียกว่าประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมเหล่านี้ไม่เหลือให้เป็นบทบาทของพระสงฆ์อีกต่อไป

เนื่องจากพระสงฆ์ได้สูญเสียฐานะแห่งความเป็นผู้นำทางความคิดไปแล้ว จึงต้องคล้อยตามชาวบ้าน เช่น ต้องเป็นพระนักก่อสร้างเก่ง เป็นพระหาเงินเข้าวัดเก่ง ฯลฯ บทบาทพระสงฆ์ในปัจจุบันจึงเหลืออยู่แต่การเฝ้าวัด เฝ้ากุฏิ ถ้าพัฒนาก็พัฒนาโบสถ์ กุฏิและวิหารกันเป็นพื้นอย่างที่เรียกว่า “พระนักพัฒนา” นั้นเอง

พระสงฆ์ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านตาดำ ๆ มาจากชนชั้นผู้ทุกข์ไม่มีโอกาสในสังคมเหมือนคนอื่นเขา บางทีการบวชเป็นพระสงฆ์คือทางเลือกเดียวที่มีอยู่ ถ้าไม่เลือกทางนี้ก็คงต้องเป็นโจรไป เพราะความคับแค้นแสนเข็ญ นับได้ว่าสถาบันสงฆ์ก็ยังได้ทำหน้าที่รับภาระที่สำคัญของสังคมส่วนหนึ่ง^{๕๖}

ประทีป สยามชัย ได้แสดงความเห็นว่า วัดควรจะต้องมีการปรับปรุงบทบาทของวัดและพระสงฆ์เสียใหม่ ถ้ามิฉะนั้นแล้ว ทั้งสังคมและศาสนาคงจะไปไม่รอด แนวทางในการดำเนินงาน คือ

๑. ปรับปรุงบทบาทของวัดเสียใหม่ โดยให้วัดมีส่วนในการพัฒนาสังคมมากขึ้น ควรให้พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนโดยรวมกลุ่มชาวบ้าน และทำประโยชน์ในการแก้ปัญหาท้องถิ่น การพัฒนาสังคมที่สำคัญคือ การพัฒนาทางด้านจิตใจ เพราะจิตใจเป็นที่ตั้งของสิ่งทั้งหลายคนเราทุกข์สุขก็อยู่ที่ใจ ดีชั่วก็อยู่ที่ใจ ดังนั้นคนเราจะต้องทำใจให้สะอาดบริสุทธิ์ เมื่อพัฒนาจิตใจดีแล้ว การพัฒนาวัตถุภายนอกก็ย่อมดีตามไปด้วย

๒. การเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมทางศาสนาให้เหลือเท่าที่จำเป็น เพราะพิธีกรรมเหล่านี้ไม่ใช่แก่นแท้ ต้องมุ่งจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ที่อยู่นอกศาสนธรรม เช่น การแก้เคราะห์ การสะเดาะเคราะห์ปลุกเสกเครื่องรางของขลัง หมอคู่ การเข้าพระ เป็นต้น วัดและพระสงฆ์จะต้องแสดงบทบาทอันแท้จริง คือ การเผยแผ่พุทธธรรมอันมีประโยชน์ของพระพุทธศาสนา

๓. การปฏิรูปบทบาทของวัด ในฐานะเป็นสถาบันทางศาสนา คือ การนำเอาศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองทั้งหมด แทนที่จะให้ศาสนาแยกออกจากสังคมโดยโดยเดียว โดยที่ประยุกต์ศาสนาให้เข้ากับการปฏิบัติจริงในสังคมมากที่สุด

^{๕๖}เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, *ที่นี้ขัดข้องหนอ*, (กรุงเทพมหานคร : ประพันธ์สารส์น, ๒๕๒๐),

นอกจากนั้น วัดและพระสงฆ์จะต้องปรับปรุงบทบาทของตนให้ก้าวหน้าและสามารถแสดงบทบาทในการเป็นผู้นำในการสอนพระพุทธศาสนาได้ นอกจากนี้สถาบันทางศาสนาควรมีบทบาทเกี่ยวกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมอีกด้วยไม่ควรแยกตัวออกจากสิ่งเหล่านี้ ส่วนหนึ่งที่เราควรได้รับการเอาใจใส่ นั่นก็คือ การสอนศาสนาในโรงเรียน ซึ่งขณะนี้ในโรงเรียนเรื่องผิดเพี้ยนทางจริยธรรมมีมากเกินไป ควรพิจารณากันเสียใหม่ให้ลึกซึ้ง จริยธรรมที่แท้จริงนั้นควรเกิดมากจากการสนใจหลักธรรมทางศาสนาหรือหลักของชีวิตที่แท้จริงของชีวิตนั่นเอง ไม่ได้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางสังคม ศาสนาควรมีบทบาทที่สำคัญคือในการสอนจริยธรรมในโรงเรียนอีกครั้งหนึ่ง^{๕๗}

สมบูรณ สุขสำราญ ได้กล่าวไว้ว่า ในปัจจุบันพระสงฆ์ไทยควรได้รับการพัฒนา ระดับความคิดทางสังคมไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนมากขึ้น ซึ่งแตกต่างจากอดีตอันไกล เมื่อพระสงฆ์ถูกข้าราชการแบ่งเบาภารกิจทางโลกไปจำนวนมาก เป็นต้นว่างานด้านการศึกษา ด้านการพยาบาล ด้านการสุขอนามัย แต่พระสงฆ์ยังมีบทบาทในการสร้างและการอบรม พระธรรมวินัย เพื่อฝึกหัดวินัยของพลเมืองดีและด้านศาสนพิธี ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์อันยิ่งใหญ่ของสังคมเพราะจะขาดพระสงฆ์ในการประกอบศาสนพิธีต่าง ๆ ไม่ได้^{๕๘}

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ได้วิเคราะห์ไว้ว่า ปัจจุบันนี้ บทบาทของวัดในสังคมมีแต่พิธีกรรม และพิธีกรรมของคนมีแต่เผาศพโดยไม่สนใจพิธีกรรมอะไรเลยที่เกี่ยวกับธรรมะ ผู้คนสนใจแต่เพียงว่า พิธีกรรมนี้เป็นเรื่องที่จะต้องทำโดยไม่รู้ความหมาย เรื่องของบทบาทของวัดและพระสงฆ์จึงเริ่มสูญหายไป^{๕๙}

แสง จันทร์งาม ได้ให้ความเห็นไว้ว่า พระสงฆ์จะต้องปรับปรุงบทบาทตนเองเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีงาม ทำตนให้มีความหมายและความสำคัญสำหรับสังคมปัจจุบันในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. สอนธรรม หมายถึง การเทศนาสั่งสอนทุกคนชั้นทุกเพศทุกวัย ให้เกิดศรัทธาและสัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนา ในชีวิตและในหลักการดำเนินชีวิตอันถูกต้อง

๒. นำปฏิบัติ หมายถึง การรักษาพระธรรมวินัย คือ ศีลทั้ง ๒๒๗ ข้อ อย่างเคร่งครัด ปฏิบัติอภิสมจาร สรรวมอินทรีย์ และสร้างคุณธรรมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในตน รวมทั้งการปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาด้วย

^{๕๗} ประทีป สนามชัย, สารัตถทางสังคมวิทยาการศึกษา, ม.ป.ท., (ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๑๔๐-๑๔๕.

^{๕๘} สมบูรณ สุขสำราญ, พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๑๒๐.

^{๕๙} สุลักษณ์ ศิวรักษ์, วัดกับสังคมเมือง, ในการแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, ม.ป.ท., (กรุงเทพมหานคร: กองแผนงานกรมการศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๗๑.

๓. การพัฒนา หมายถึง การพัฒนาวัดเป็นอันดับแรก และการช่วยพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชนเป็นอันดับรอง

๓.๑ การพัฒนาวัด เป็นการพัฒนาพื้นฐานของวัดอาจทำได้โดย

๓.๑.๑ การควบคุมอาคารและสิ่งก่อสร้างให้เป็นระเบียบ

๓.๑.๒ ปลุกหญ้าตามลานวัด

๓.๑.๓ ปลุกต้นไม้มาก ๆ

๓.๑.๔ ตามต้นไม้ควรมีแผ่นกระดาษป้ายเขียนพุทธภาษิต

๓.๑.๕ สร้างอาคารที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน

๓.๒ การพัฒนาหมู่บ้านนั้น หมายถึง การที่พระสงฆ์นำชาวบ้านสร้างสรรค์ที่จำเป็นสำหรับชาวบ้านเอง

๔. ปรีक्षा หมายถึง การให้คำปรึกษาหารือแก่ชาวบ้าน พระสงฆ์ควรพยายามทำตนเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ และรับให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชาวบ้าน เช่น ในด้านการเกษตร การสหกรณ์ การค้าขาย การปฏิบัติหน้าที่ของพลเมือง การสุขภาพอนามัย การศึกษาหาความรู้ การปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เป็นต้น^{๖๐}

สรุปได้ว่า จากปัญหาที่เกิดขึ้นจากการที่วัดและชุมชนห่างเหินกันและกัน ตลอดถึงเมื่อเล็งเห็นประโยชน์ที่วัด พระสงฆ์และชุมชน จะพึงได้รับจากการที่วัดช่วยบ้าน และบ้านช่วยวัดแล้ว วัดกับชุมชนไม่ควรแยกจากกันอย่างสิ้นเชิง แต่ยังคงต้องเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันและกัน ร่วมกันก่อให้เกิดเป็นสังคมที่มีการพึ่งพาอาศัยกันอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้สังคมจะเปลี่ยนไป บทบาทของวัด และพระสงฆ์และชุมชนที่เคยมีต่อกันก็ไม่ควรปรับเปลี่ยนไปตามมากจนเกินไป ควรมีการปรับปรุงแก้ไขให้เกิดความถูกต้องสามารถปฏิบัติหน้าที่ต่อกันอย่างถูกต้อง เพื่อความสุขสงบแก่ชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

^{๖๐} แสง จันทร์งาม, พระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน, วารสารเสียงธรรม, สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒.

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับงานสาธารณสงเคราะห์

๒.๓.๑ ความหมายเกี่ยวกับงานสาธารณสงเคราะห์

วัดกับบ้าน หรือพระสงฆ์กับชาวบ้านนั้น ไม่ว่าจะครั้งสมัยพุทธกาล หรือสมัยปัจจุบัน ย่อมต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่งเสมอ เพราะวัดและพระสงฆ์เป็นสถาบันหลักเป็นสถาบันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่มีความผูกพันเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และกับชุมชนชาวบ้านมาเป็นระยะเวลายาวนานนับตั้งแต่เริ่มแรกของการมีวัดเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสาธารณสงเคราะห์ ไว้ดังนี้

สาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงาน บุคคลหรือคณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์หรือ การช่วยเหลือเกื้อกูลอุดหนุนจุนเจือกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือ การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไปและการเกื้อกูลทำประโยชน์ร่วมกันทั้งให้คำแนะนำความคิดและวัตถุประสงค์ของ ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ถือว่าการให้ธรรมเป็นทานย่อมชนะการให้ทานทั้งปวง ฉะนั้นการสอนหนังสือก็ดีกว่าการแนะนำที่เกี่ยวกับความรู้ที่ดีจัดเป็นสาธารณประโยชน์ทั้งนั้น^{๖๑} การสาธารณสงเคราะห์ แยกโดยลักษณะคือ

๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น หน่วยอบรม อปต. ห้องสมุดเพื่อประชาชน มูลนิธิเพื่อคนยากจน

๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัด เป็นต้น

๓) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดคลอง การพัฒนาก่อสร้างวัดพัฒนาโรงเรียน เป็นต้น

๔) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป เช่น การช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยาก เพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย เหล่านี้ถือว่าเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้นรวมไปถึงการสงเคราะห์คนวัยชรา สถานเด็กกำพร้า เป็นต้น

การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของภิกษุสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์ โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับ

^{๖๑} พระครูปลัดอาทิตย อดุลเวที (ชองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๘๘.

คนรวย บัณฑิตที่ได้รับบริจาคมา ภิกษุสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาสดังกล่าวแล้ว การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการจัดการให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายก ทายิกาของวัด หรือประชาชนทั่วไปวัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้าน และบ้านอยู่ได้ ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อน ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็เป็นหน้าที่ทางวัด จะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัด และเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะสามารถจัดได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติที่ว่าวัดเป็นของประชาชนเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศล ตามประเพณีของชาวบ้านของวัดภิกษุสงฆ์สามเณร ในวัดอันมีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าปกครอง ดูแล รักษาวัด มีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชน ในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและวัด หรือที่อื่นใดในหมู่บ้าน ตำบลที่ตั้งวัดนั้น และหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อื่น ๆ แก่ประชาชน ในส่วนที่อยู่ในสมณวิสัยที่น่าจะจัดได้

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมโม) ได้กล่าวไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นงานในส่วนไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างถนนทำสะพาน ศาลาพักร้อนงานนี้จะมี อดต. เข้ามาทำหน้าที่ ส่วนที่คณะสงฆ์จะช่วยสังคมได้ เช่นการช่วยเหลือผู้ยากไร้เพราะถูกไฟไหม้บ้าน การจัดหน่วยบรรเทาสาธารณภัยหรือการจัดการให้ฟรีในพิธังงานศพ ไม่เก็บค่าน้ำค่าไฟไม่เก็บค่าเจ้าพนักงาน หากเขามีศรัทธาก็จะทำบุญ ส่วนนี้ก็จะช่วยบรรเทาทุกข์ให้กับชาวบ้านที่เป็นพุทธศาสนิกชนได้ ตลอดทั้งให้การช่วยเหลือสังคมทั้งภายในวัดและนอกวัด ภายในวัด เช่นอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาพึ่งมาทำบุญที่วัดให้เหมาะสมและวัดต้องสะอาด สะดวก สบาย ภายนอกวัด เช่น สงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้านที่มีทุกข์เท่าที่จะทำได้อย่างหนึ่งดูดา^{๖๒}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) ได้กล่าวว่า การสาธารณสงเคราะห์หมายถึง การช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ การจัดกิจการอันเป็นประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์ แยกโดยลักษณะมี ๔ ประการคือ^{๖๓}

๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประจำตำบลกิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

^{๖๒} พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมโม), สารภาค ๑๕, (กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕.

^{๖๓} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), การคณะสงฆ์และพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๖๑-๖๒.

๒) การช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณะประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ขุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อเป็นแหล่งอุปโภคและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่นๆ

๓) การถือกุศลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง สร้างโรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าปลุกต้นไม้ และอื่นๆ

๔) การถือกุศลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการคอยช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้และน้ำท่วมพร้อมมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ตั้งกองทุนทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส หรือกระบวนการสงเคราะห์ปวงชนผู้ประสบภัยพิบัติจากวินาศภัย อุบัติเหตุ และสาธารณภัยซึ่งได้แก่ภัย คือ ความยากจน ความเจ็บไข้

พระราชรัตนมูณี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ) กล่าวถึงความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่า การสาธารณะสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่างๆแก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนเมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณะสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้^{๖๔}

พระมหาบัว ปิยวณฺโณ ได้กล่าวถึงการสาธารณะสงเคราะห์ไว้ว่า เป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่โครงการบรรพชาและอุปสมบทพระภิกษุและสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์สามเณรและวัดที่ประสบภัยขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาสภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้านการสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้ เป็นต้น^{๖๕}

^{๖๔} พระราชรัตนมูณี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ), การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด, หน้า ๑๔.

^{๖๕} พระมหาบัว ปิยวณฺโณ, การจัดระเบียบสังฆมณฑล, (นนทบุรี : รุ่งโรจน์การพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๓.

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระสงฆ์ สามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระสงฆ์ สามเณรที่วัด ประสภักยชาติแคลน วัดและเจ้าอาวาส พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นต้น^{๖๖}

ไพบูลย์ เสียงก้อง อธิบดีกรมการศาสนา ได้กล่าวว่า งานสาธารณสงเคราะห์เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นแกนนำ ได้แก่ โครงการอุปสมบท และบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร และวัดที่ประสภักยชาติแคลน วัดเจ้าอาวาส พระภิกษุ เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุม อบรมเยาวชน และประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนการช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้^{๖๗}

สรุปได้ว่า งานสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานเกี่ยวกับการที่พระสงฆ์ให้ความสงเคราะห์ประชาชนในชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นผู้นำที่สำคัญ และเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น ดังนั้นงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้าน ในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายกฎระเบียบของบ้านเมือง เพื่อมุ่งพัฒนาทั้งทางคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งทางวัตถุและจิตใจให้มีความสมดุลทั้งกาย วาจา และใจอันจะนำความสุข ความเจริญพัฒนามาสู่วัดและชุมชนสังคมประเทศชาติต่อไป

๒.๓.๒ ความสำคัญของงานด้านสาธารณสงเคราะห์

จากการศึกษาค้นคว้าทบทวนวรรณกรรมเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวกับความสำคัญของงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ปรากฏพบว่า มีพระมหาเถระ และนักวิชาการ หลายท่าน ได้ให้หลักการและอธิบายไว้ดังนี้

^{๖๖} กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารจัดการวัดฉบับย่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๗.

^{๖๗} ไพบูลย์ เสียงก้อง, “หลักการบริหารวัด” วัดพัฒนา ๔๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้กล่าวถึง การบริหารวัด
บวรนิเวศวิหารดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ที่สำคัญ ๆ ดังนี้

๑) ตั้งกรรมการสงฆ์ไว้เพื่อปรึกษาการวัด เลือกอเอาพระผู้ใหญ่ในวัดโดยอนุมัติแห่ง
สงฆ์

๒) จัดให้พระผู้เป็นกรรมการสงฆ์เป็นเจ้าหน้าที่ทำการจัด แยกเป็นแผนก ดังจัดไว้
แล้วครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงครองวัด เดิมเจ้าหน้าที่รักษาปูชนียวัตถุ
เจ้าหน้าที่รักษาพระอาม เจ้าหน้าที่ดูการนวรรรม เจ้าหน้าที่ดูการศึกษา

๓) จัดหน้าที่อุปัฏฐากวัด ให้ทำบัญชีคนเช่า และจำนวนคนเช่า ให้เป็นหลักฐาน ค่า
เช่าที่ เก็บได้ให้ลงในบัญชีรายได้ และให้เก็บรักษาไว้ที่วัด รายจ่ายก็ให้จดลงในบัญชีมี
ไวยาวัจกรทำการตามแผนก

๔) พระผู้ทำการสงฆ์ให้ได้รับบำรุงโดยชื่อว่า นิตยภัตต์ คฤหัสถ์ผู้ทำการวัดให้ได้รับ
เกื้อกูล

๕) ให้จัดทะเบียนภิกษุสามเณร เด็กวัดอุปัฏฐาก ภิกษุสามเณร ผู้อยู่ประจำและคน
อาศัยชั่วคราว

๖) สรรวจบัญชีเลขวัดให้ได้จริง ไม่มีตัวโดยประการไร ให้จำหน่ายโดยจะแจ้ง

๗) มีการจัดทุกการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรโดยการตั้งมหาวิทยาลัยมหา
มกุฏราชวิทยาลัย ดังคำตรัสที่ว่า^{๖๕}

...ในสมัยที่ข้าพเจ้าครองวัด การบำรุงรักษาของกลางร่วงโรยลงพระภิกษุมี
อดิเรกลาภน้อยลง จะฟื้นฟูการถวายของกลางขึ้นไม่สะดวก เมื่อจัดตั้งมหา
มกุฏราชวิทยาลัยขึ้น คณะกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ได้บอกบุญชักชวนทายกทายิกา
บริจาทรทรัพย์ เพื่อบำรุงจัดรวบรวมเป็นสมบัติของวิทยาลัยขึ้นได้ และจัดเป็น
ทุนนอนจำนวนหนึ่งด้วย สมบัติของวิทยาลัยที่มีใช้ทุนนอนมีคดีย่างของกลาง
จ่ายเป็นสาธารณแก่วัดทั้งหลายได้ มีทุนมากขึ้นโดยลำดับ ในเวลาการที่
วิทยาลัยร่วงโรยลง มีผู้บริจาคเกื้อกูลน้อยนัก นอกจากของหลวงบริจา
คประจำปี แม้เช่นนี้ ยังบำรุงการเรียนพระศาสนาอยู่ได้ตลอดมา จนทุกวันนี้
ที่ได้ขยายกว้างขวางออกไปอีกเพราะเหตุแห่งทุนน้อย

^{๖๕} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร,
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๔.

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ) ได้กล่าวถึงแนวคิดการบริหารวัดดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ ว่า ต้องปฏิบัติให้ได้ตามหลัก สะอาด สว่าง และสงบ ดังนี้^{๖๕}

๑) สะอาด หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดี ไม่สกปรกรกรุงรัง จัดเสนาสนะเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่เกศศรัทธาปสาทะแก่ผู้มาพบเห็น ไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน

๒) สว่าง หมายถึง การจัดวัดที่ดูโปร่ง สบายตาม ไม่รกทึบ หรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่ายและประโยชน์ให้สอยสูงสุด

๓) สงบ หมายถึง วัดเป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุข ไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครม ร่มเย็นเป็นสุข ด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ

พระราชรัตนมูณี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้าน และบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้าน เกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้^{๖๖}

และการสาธารณสงเคราะห์ ยังเป็นกิจกรรมการทำงานช่วยเหลือชาวบ้านหรือคนส่วนมากหรือคนทั่วไป หน้าที่ของเจ้าอาวาสตามมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ข้อ ๔ บัญญัติไว้ว่า “ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล” ความหมายของข้อนี้ คือ ให้วัดกับบ้านต่างถ้อยที่ถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ชาวบ้านช่วยกันทำนุบำรุงวัด บางคนถึงจะยากจนหาเข้ากินค่า อาศัยกระท่อมที่ชำรุดทรุดโทรมเป็นที่พำนักอาศัย แต่ด้วยแรงศรัทธามีเงินเพียงเล็กน้อยก็บริจาคสมทบสร้างกุฏิ วิหาร ถาวรวัตถุ ในวัดเพื่อความผาสุกของพระ ทางวัดจึงมีหน้าที่ต้องอำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้านบ้าง ในทางที่ขอบันว่าเป็นงานด้านการสาธารณสงเคราะห์โดยตรง^{๖๗}

^{๖๕} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, วัดพัฒนา ๕๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖-๒๗.

^{๖๖} พระราชรัตนมูณี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ), การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด, หน้า ๑๔.

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๕.

เมื่อกล่าวโดยสรุปว่า การบริหารวัดดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ว่าควรจัดวัดให้เป็น
๗ โรง คือ^{๗๒}

๑) วัดเป็นโรงเรียน ได้แก่ ต้องพัฒนาวัดให้เป็นที่สอนธรรมะ ให้เป็นสถานที่เทศน์
วัดใดไม่มีการสอนธรรมะประชาชน ไม่มีการเทศน์ตลอดจนการไหว้พระสวดมนต์ร่วมกับ
ประชาชน วัดนั้นจะค่อย ๆ เสื่อมไป

๒) วัดเป็นโรงทิม คือ เป็นที่สวดศพ เป็นที่เก็บศพ เป็นที่ฝังศพ นี่เป็นผลประโยชน์ที่
วัดจะต้องมีอยู่ และอย่าไปรังเกียจศพ เพราะคนบ้านไหนก็อยากจะตายอยู่บ้านนั้น อยากจะเผา
อยู่วัดนั้น

๓) วัดเป็นโรงละคร คือ เป็นโรงหนังโรงละคร ต้องจัดที่ส่วนหนึ่งไว้ประจำอย่าไป
รังเกียจหนังละคร เพราะนั่นเป็นการแสดงพื้นบ้าน เท่ากับว่าเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ ได้ศิลปินไว้
ใช้งานในงานต่าง ๆ

๔) วัดเป็นโรงพยาบาล วัดจะต้องให้การดูแลเอาใจใส่ประชาชนในเรื่องสุขภาพ
พลานามัย แต่ก่อนแต่ไรมาพระสงฆ์นอกจากมีความรู้ในทางธรรมะแล้ว ท่านมักจะเรียนเรื่อง
สมุนไพรต่าง ๆ ให้การสงเคราะห์ประชาชนด้วยการบำบัดรักษา

๕) วัดเป็นโรงเรียน ปัจจุบันแม้ไม่ได้สอนในศาลาวัด แต่เจ้าอาวาสจะต้องมีบทบาท
ในโรงเรียนด้วยการให้เห็นว่าโรงเรียนเป็นโรงเรียนวัด

๖) วัดเป็นโรงแรม หมายถึง การทำวัดให้เป็นที่ต้อนรับประชาชน เป็นที่ปฏิสันถาร
เป็นที่พักพิงสำหรับพระอาคันตุกะ หรือเป็นที่พึ่งพิงอาศัยของประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ

๗) วัดเป็นโรงงาน คือ วัดต้องมีการก่อสร้างพระสังฆาธิการแห่งวัดนั้น ๆ โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือพระในวัดต้องมีฝีมือ และเนื่องจากวัดมีการก่อสร้าง
นั่นเอง การพัฒนาฝีมือของพระเณรในการส่งไปคุมงาน ไปดูงาน ไปศึกษางานกับช่างหรือการ
ผลิตช่างมีความสำคัญ

พระมหาทนงชัย บุรณพิสุทธ์ ได้กล่าวไว้ว่า ชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดมี
วัดและมีบทบาทในการอุดหนุนค้ำจุนวัด ส่วนวัดก็มีบทบาทต่อชุมชนอย่างกว้างขวาง
เช่นเดียวกัน ดังปรากฏในสังคาโลวาหสูตร อันเป็นพระสูตรที่ว่าหน้าที่ที่บุคคลพึงปฏิบัติต่อกันใน
สังคม โดยได้กล่าวถึงหน้าที่ระหว่างนักบวชกับประชาชนไว้อย่างชัดเจนอย่างเช่น คฤหัสถ์พึง
อุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณ์ หรือนักบวชด้วยการกระทำสิ่งใด ๆ ก็ประกอบด้วยเมตตาทั้งการ
กระทำทางกาย คำพูด ความคิดต้อนรับด้วยความเต็มใจ และอุปถัมภ์ด้วยปัจจัยสี่ ส่วนสมณ
พราหมณ์ หรือนักบวชทั้งหลาย เมื่อได้รับการอุปถัมภ์บำรุงตั้งนั้นแล้ว จึงควรแนะนำสั่งสอนให้

^{๗๒} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **วัดพัฒนา ๔๓**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการ
ศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๒-๑๓๘.

ชาวบ้านละเว้นจากการทำความชั่ว ดำรงอยู่ในความดีสงเคราะห์อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม และบอกทางแห่งการดำเนินชีวิตอันประเสริฐตามหลักพุทธธรรม เป็นต้น พระสูตรนี้ได้แสดงให้เห็นว่าทั้งพระภิกษุสงฆ์ และชาวบ้านต่างก็ต้องเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยกัน และกันทั้งสองฝ่ายจึงจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นความสมดุลงที่ต่างฝ่ายต่างเต็มใจที่จะพึ่งพาซึ่งกันและกัน^{๗๓}

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับ หลักการบริหาร วัดด้านสาธารณสงเคราะห์สมัยใหม่ ดังนี้^{๗๔}

๑) การสร้างค่านิยม ได้แก่ การสร้างฉันทะให้เกิด ทั้งแก่ผู้บริหารเองด้วย และผู้ที่อยู่ในโครงสร้างการบริหารนั้นด้วย เพื่อให้เกิดแนวคิดและการประพฤติปฏิบัติเป็นไปในแนวทางระบบ แบบแผนที่ได้วางไว้ เพื่อการบริหารวัด จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุด

๒) จัดโครงสร้าง ได้แก่ การสร้างรูปแบบระบบการบริหารให้เหมาะสม เป็นไปตามเป้าหมาย หรือจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ โครงสร้างจึงถือว่าเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่ง ในการสร้างความสำเร็จให้แก่การบริหารวัดของท่าน

๓) จัดระบบงาน ได้แก่ การจัดการบริหารต่าง ๆ ที่อยู่ภายในวัด ให้เป็นไปอย่างมีระบบและเป็นระเบียบเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการดำเนินงานและเป็นการง่ายแก่การตรวจสอบ

๔) จัดกิจกรรม ได้แก่ การสร้างรูปแบบในเชิงปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับการบริหารงาน เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ

๕) บุคลากร ได้แก่ บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงานไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร หรือผู้อยู่อาศัยในวัดนั้น ๆ การเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ เป็นสิ่งที่ควรตระหนักอย่างยิ่ง เพราะการบริหารงานของท่านจะสำเร็จหรือไม่ ส่วนนี้นับว่าเป็นส่วนสำคัญ ดังนั้นจึงควรเลือกใช้บุคคลให้เหมาะสม

๖) เสริมทักษะ ได้แก่ การสร้างความรู้เพิ่มเติมแก่บุคลากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน

๗) กลยุทธ์ ได้แก่ วิธีการหรือกลวิธีที่ท่านเลือกใช้ในการบริหารนั้น ระบบ รูปแบบ ต้องเหมาะสมกับปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว

^{๗๓} พระมหาทะนงชัย บุรณพิสุทธิ์, “บทบาทของวัดกับชุมชนเมืองในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖), หน้า ๕๔.

^{๗๔} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, วัดพัฒนา ๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖-๔๘.

คณะนิตย จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร ได้สรุปหลักการบริหารและการจัดการวัดด้านสาธารณสงเคราะห์ในยุคโลกาภิวัตน์ ไว้ดังนี้^{๗๕}

๑) ควรมีการคัดสรรอบรมบุคคล ผู้จะมาบวชในพระพุทธศาสนา ให้เป็นที่มั่นใจที่จะเข้ามาศึกษาธรรม

๒) ต้องมีการศึกษาอบรมธรรมแก่ผู้เข้ามาบวชทั้งก่อน ระหว่างและหลังการบวชด้วย

๓) ต้องมีการปฏิบัติธรรมในระหว่างบวชเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริงเพื่อการเผยแผ่ต่อไปแก่ประชาชน

๔) แต่ละวัดจักต้องให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได้มีโอกาสเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน และความมั่นคงของพระพุทธศาสนา และต้องพยายามวิเคราะห์หาทางเผยแผ่ธรรมต่อประชาชนด้วยความเมตตาอย่างต่อเนื่องด้วย มิใช่รอให้ผู้มานิมนต์เท่านั้น

๕) กิจกรรมการศึกษาธรรมของประชาชน ควรมุ่งให้การศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง ให้พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ ทั้งในการทำงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้วยหลักการแห่งความไม่ประมาทและหลักการแห่งการพึ่งตนเอง

๖) ศาสนาเป็นที่พึงทางใจ ดังนั้น การปกครองสงฆ์ให้มีพฤติกรรม และการกระทำที่เหมาะสม นับเป็นเรื่องสำคัญเบื้องต้นที่พระทุกรูปพึงปฏิบัติ เจ้าอาวาสควรดำเนินการให้พระทุกรูปในสังกัดมีภาพลักษณ์ที่ดี เมื่อประชาชนพบเห็นจักเกิดความศรัทธา ถือเป็น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเบื้องต้นแล้ว

๗) พระควรยึดหลักการเผยแผ่ธรรมด้วยหลัก ๖ ประการ ดังนี้

(๑) ห้ามปรามการทำความชั่วทั้งมวล

(๒) ส่งเสริมให้กระทำความดีทั้งมวล

(๓) ให้ได้ฟังและได้รู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง

(๔) ช่วยเสริมในสิ่งที่ประชาชนได้ยินได้รู้แต่ไม่เข้าใจให้เข้าใจ

(๕) ให้คิดอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยเมตตา ปรารถนาดี

(๖) บอทางสวรรค์ คือ ทางดำเนินชีวิตที่ดี ถูกต้อง ให้ประชาชน

๘) การเผยแผ่ธรรมควรศึกษากลุ่มคน หรือบุคคลเป้าหมาย วิเคราะห์การนำเสนอธรรม ให้เหมาะสมต่อสภาพ เหตุ ผล ตน ประมาณ กาลเวลา ชุมชน และบุคคล เป็นสำคัญ

๙) เจ้าอาวาสทุกแห่งควรปกครองดูแลพระสงฆ์ สามเณร ไวยาวัจกร ศิษย์วัด ผู้อาศัยในวัดหรือเกี่ยวข้องกับวัด ให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นการสร้างศรัทธาแก่ประชาชนผู้พบเห็น และมาติดต่อกับวัด

^{๗๕} คณะนิตย จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร, หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒-๒๖.

๑๐) จักต้องพยายามบริหารวัดให้มีอาคารสถานที่อาณาบริเวณ เหมาะสมต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรมทั้งในส่วนของพระภิกษุ สามเณร และประชาชน ให้สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนา มีความสงบร่มเย็น ทำให้อยากเข้ามาหาความสงบและศึกษาธรรม รวมทั้งสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต จักต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน รำคาญแก่ประชาชนที่มาวัดหรือที่อยู่ใกล้วัดด้วย

๑๑) วัดกับประชาชนจักต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน พระพุทธศาสนาจึงจะอยู่ได้อย่างมั่นคง ดังนั้น นอกจากพระจะให้ธรรมแก่ประชาชนแล้ว ก็ควรจัดวัดและเครื่องใช้ของวัดอย่างมีระบบให้เหมาะต่อการให้บริการประชาชนเพื่อกิจการของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นการดึงประชาชนเข้ามาใกล้ชิดกับวัด และพระก็ควรหาทางช่วยเหลือในด้านธรรมแก่ประชาชนต่อไปตามความเหมาะสมด้วย

๑๒) ประชาชนเป็นจำนวนมากที่ยังเชื่อโชคลาง ของขลัง วัตถุมงคล และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะบันดาลความโชคดี ความร่ำรวย ความสำเร็จแก่เขาได้ ทำให้ประชาชนขาดการพึ่งตนเอง ไม่พัฒนา พระพุทธศาสนาควรทำหน้าที่เป็นยารักษาโรคเหล่านี้ โดยการไม่ไปดูถูก ต่ำหนิการกระทำเหล่านั้น แต่ควรใช้หลักกรรมในเรื่องเหตุและผล เรื่องการพึ่งตนเอง เรื่องการศึกษา ฝึกฝน พัฒนา และการครองชีวิตอย่างไม่ประมาทมาใช้ในการเผยแผ่ โดยให้เครื่องราง ของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัตถุมงคล เป็นเครื่องปิดช่องความประหวั่นใจ จักทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ผลดียิ่งขึ้น

๑๓) ศาสนาพุทธเป็นของคู่กับชุมชน วัดก็ครบทุกตำบล และจะเป็นศูนย์กลางรวมของประชาชนในแต่ละตำบล หากจะจัดการบริหารวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน ที่พัฒนาทั้งจิตใจและคุณภาพชีวิตในด้านอื่น ๆ จะทำให้ความสัมพันธ์ของประชาชนกับพระพุทธศาสนา เจริญอย่างยั่งยืน โดยที่พระสงฆ์จะให้ธรรมทานแก่ประชาชน ส่วนประชาชนจะให้อำมิสทานแก่พระสงฆ์ นับเป็นการเกื้อกูลกันอย่างถูกต้องเพื่อการมีพลังอยู่ในสังคมต่อไป

๑๔) การจัดบริหารวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องจัดให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัด ร่วมบริหารวัดตามหลักการของพระพุทธศาสนาด้วย จึงสมควรปรับปรุงการบริหารวัดให้เป็นองค์การบริหารวัด ถึงแม้ว่าวัดแต่ละวัดจะเป็นนิติบุคคลอยู่แล้วก็ตาม แต่การมีองค์กรร่วมบริหารวัด เสนอความคิดและให้เจ้าอาวาสตัดสินใจในดำเนินการ ประชาชนก็จะร่วมดำเนินการอย่างเต็มที่ เต็มใจ พุทธศาสนาย่อมเจริญยิ่งขึ้น

๑๕) กรมการศาสนา และกระทรวงศึกษาธิการ ย่อมมีเจตนาที่ดีในการรักษาและพัฒนาพระพุทธศาสนา ดังนั้น เจ้าอาวาสและพระภิกษุควรศึกษางานโครงการของทางราชการ เพื่อประสานการดำเนินงาน ให้เกิดการพัฒนาพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

๑๖) วัดทุกวัดควรได้ดำเนินการรักษาและฟื้นฟูธรรมชาติ เช่น ร่วมจัดโครงการป่าชุมชน โครงการอุทยานการศึกษา เป็นต้น จะได้ทั้งการส่งเสริมการปลูกต้นไม้ และการใช้ต้นไม้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ธรรมต่อไปด้วย

๑๗) มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุด ซึ่งเจ้าอาวาสและพระสงฆ์จะต้องศึกษา ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานเพื่อการเผยแผ่ธรรม และพัฒนาพระพุทธศาสนาจะได้ตรงตามนโยบาย ถูกทิศทาง แก้ไขสถานการณ์และเหมาะสมกับโอกาส ย่อมเป็นพลังส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน

๑๘) หลักการบริการ การดำเนินงานต่าง ๆ ควรมีการวางแผนระยะสั้น ระยะยาว เพื่อการปฏิบัติพัฒนาวัด และควรให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ หลักการเหล่านี้พระสงฆ์สามารถค้นคว้าให้เกิดความรู้ได้ซึ่งจักต้องยึดหลักการ การฝึกฝน การพัฒนา การไม่ประมาท และหลักการพึ่งตัวเองเป็นสำคัญ จึงจะบังเกิดผลดี

๑๙) สงฆ์ควรมีความสมณะ มีความเป็นอยู่ง่าย ๆ ไม่หวังลาภสักการะ มุ่งศึกษา ปฏิบัติธรรม และเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน ดังนั้น กิจกรรมที่วัดต่าง ๆ ดำเนินอยู่ขณะนี้จึงจำเป็นต้องมีการทบทวน สังคายนา เพื่อการพัฒนาที่มั่นคงยั่งยืนของพระพุทธศาสนาต่อไป

๒๐) ปัจจุบันจำนวนพระสงฆ์มีมาก ยิ่งในฤดูพรรษายิ่งมีจำนวนมากขึ้นกว่าปกติหลายเท่า ดังนั้น จำเป็นต้องมีการปกครองพระบวชใหม่โดยให้พระที่ประพฤติดีแล้วดูแล ปกครองอบรมพระบวชใหม่เป็นกลุ่ม ๆ จะช่วยส่งเสริมพระวินัย และการศึกษาของสงฆ์ได้ดีขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาสงฆ์ พัฒนาวัด พัฒนาคณะสงฆ์ของสงฆ์ จนเกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง

ซ้ำเรื่อง วุฒิจันทร์ และคณะ กล่าวถึง การสาธารณสุขสงเคราะห์ว่าเป็นงานสำคัญของคณะสงฆ์ ซึ่งมหาเถรสมาคมได้กำหนดหน้าที่ให้ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อย การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสุขสงเคราะห์ในเขตการปกครองของตน ให้ดำเนินไปด้วยดี^{๗๖}

บุญศรี พาณะจิตต์ และคณะ กล่าวถึงความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสุขสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ เพราะพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับ

^{๗๖} ซ้ำเรื่อง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑๘.

บริจาคมาพระสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาส และลักษณะการสาธารณสงเคราะห์มี ๔ ลักษณะดังนี้^{๗๗}

๑. การดำเนินกิจกรรมเพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัด หรือคณะสงฆ์ ดำเนินการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐ หรือของเอกชน หรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ขุดสระน้ำขนาดใหญ่ เพื่อเป็นแหล่งน้ำอุปโภค และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์ และอื่นๆ

๓. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง สร้างโรงพยาบาล และจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างการประปา สร้างเครื่องมือกำเนิดไฟฟ้า ปลุกต้นไม้ และอื่น ๆ ข้อนี้ มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นส่วนของสาธารณประโยชน์

๔. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการที่ควรช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้ และน้ำท่วม พร้อมมอบเครื่องอุปโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ตั้งกองทุนเลี้ยงเด็กกำพร้า และเด็กด้อยโอกาส

ไพบูลย์ เสียงก้อง ได้กล่าวถึง หลักการในการบริหารวัดยุคใหม่ว่า เจ้าอาวาส เป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เป็นผู้นำของพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ที่มีอยู่ในวัด เจ้าอาวาสจึงมีความสำคัญที่สุดต่อความเจริญรุ่งเรือง สันติสุข และความมั่นคงของวัด โดยทำหน้าที่เป็นผู้บริหารกิจการต่าง ๆ ของวัด เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชา กำกับดูแล แนะนำสั่งสอนพระภิกษุสามเณรและฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี ให้ความสมัครสมานสามัคคีปรองดองกัน ให้ร่วมแรงร่วมใจกัน ปฏิบัติศาสนกิจ ดำเนินกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ของวัดให้สำเร็จไปด้วยดี มีประสิทธิภาพสูงสุด และให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองถาวรมั่นคง เป็นศูนย์กลางชุมชนในการให้การศึกษาอบรมศีลธรรม จริยธรรม ภาวนาธรรม คือ สมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน แก่ชุมชน และประชาชนทั้งใกล้และไกล ให้เป็นที่พึ่งทางใจแก่สาธุชนได้อย่างแท้จริง เจ้าอาวาสต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารและการจัดการวัด

^{๗๗} บัญศรี พานะจิตต์, “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี”, หน้า ๒๕.

นอกจากจะมีทั้งศาสตร์และศิลป์แล้ว ในการบริหารและการจัดการวัดจะต้องประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผลงาน และการงบประมาณ สำหรับเรื่องดังกล่าวเจ้าคณะพระสังฆาธิการควรหาศึกษาเพิ่มเติม เพื่อให้การบริหารและการจัดการของวัดดำเนินการไปในเชิงรุก และได้ผลเต็มที่อย่างมีประสิทธิภาพ^{๗๘}

จากบทบาทความสำคัญของพระสงฆ์ในงานด้านสาธารณสงเคราะห์นั้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทและหน้าที่ด้านสาธารณสงเคราะห์แก่ประชาชนและชุมชนเป็นอย่างมาก เป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและพัฒนาจิตใจควบคู่กันไปในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย และงานสาธารณสงเคราะห์นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือผู้คนในสิ่งที่เขาต้องการ และมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างพระสงฆ์ วัด และชาวบ้าน ชุมชน และหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน อย่างดีที่สุดอีกทางหนึ่ง

๒.๓.๓ หลักธรรมที่สนับสนุนงานสาธารณสงเคราะห์

จากการศึกษาบททวนวรรณกรรม เอกสารเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่เป็นเครื่องช่วยสนับสนุนงานด้านสาธารณสงเคราะห์ พบว่า คำสอนในพระพุทธศาสนามีหลายข้อที่กล่าวถึงเรื่องนี้ การสาธารณสงเคราะห์อันเป็นคุณธรรมสำคัญของการให้บริการ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการช่วยเหลือผู้อื่น และหลักการอยู่ร่วมกันโดยทั่วไปต้องมีความเคารพ ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งในเรื่องนี้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้หลักการและอธิบายไว้ดังนี้

พรหมวิหาร ๔ ประการเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่จะต้องให้มืออยู่ประจำในจิตใจ และเป็นท่าทีของจิตใจที่จะทำให้แสดงออกหรือปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างถูกต้องโดยสอดคล้องกับสถานการณ์ทั้ง ๔ ที่ประสบ กล่าวคือ

๑. ในสถานการณ์ที่เขาอยู่เป็นปกติ เราก็มิ เมตตา คือ ความเป็นมิตรไมตรี ความมีน้ำใจปรารถนาดี ต้องการให้เขามีความสุข ซึ่งหมายถึงความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ตั้งแต่ทุกคนๆ ที่เราเกี่ยวข้อง ขยายออกไปจนถึงความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์หรือต่อสังคมทั้งหมดทั่วทั้งโลก เมตตานี้เป็นคุณธรรมพื้นใจประการแรกที่ต้องมี ซึ่งใช้ในยามปกติ คือ เมื่อคนอื่นเขาอยู่กันเป็นปกติ เราก็มิเมตตาปรารถนาดี คิดหาทางสร้างสรรค์ความสุขความเจริญให้เขาเรื่อยไป

๒. ในสถานการณ์ที่เขาตกต่ำเดือดร้อน เราก็มิ กรุณา คือ ความพลอยรู้สึกไหวตามความทุกข์ ความเดือดร้อน หรือปัญหาของเขา และต้องการช่วยเหลือปลดปล่อยให้เขาพ้นจาก

^{๗๘} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **วัดพัฒนา ๔๔**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐.

ความทุกข์ ความเดือดร้อนนั้น กรุณานี้ต่างไปจากเมตตา คือเมตตาใช้ในยามปกติ แต่เมื่อเขตกต่ำลงไปกลายเป็นเดือดร้อนเป็นทุกข์ เราก็มีกรุณา ใฝ่ใจช่วยบำบัดทุกข์ให้

๓. ในสถานการณ์ที่เขายับยั้งขึ้นไปในความดิ่งงาม ความสุขความสำเร็จ เราก็มี มุทิตา หมายความว่า เมื่อเขาเปลี่ยนไปในทางขึ้นสูง ได้ดีมีสุข ทำสิ่งที่ถูกต้องดิ่งงาม ประสบความสำเร็จ เราก็ย้ายไปเป็นมุทิตา คือพลอยยินดีด้วย ช่วยส่งเสริมสนับสนุนในวงการทำงานตลอดจนการเป็นผู้นำทั่วไปนั้น เรื่องที่สำคัญมากก็คือ เมื่อคนมีปัญหา มีทุกข์เดือดร้อน เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย หรือยากไร้ขาดแคลน ก็ต้องมีกรุณาที่จะเอาใจใส่แก้ปัญหา เมื่อมีคนประสบผลสำเร็จในการทำสิ่งดิ่งงาม ทำให้อะไรต่ออะไรพัฒนาก้าวหน้าไป ก็ต้องมีมุทิตาช่วยส่งเสริมสนับสนุนแต่ในยามปกติก็ต้องไม่ปล่อยปละละเลย ต้องเอาใจใส่ต่อการที่จะทำให้เขาอยู่ดีมีสุข เช่น มีสุขภาพดี อยู่ในวิถีทางของความสุขความเจริญ และการพัฒนาสืบต่อไป คือ ต้องมีเมตตาปรารถนาดี

ถ้าปฏิบัติได้อย่างนี้ก็จะทำให้กิจการงาน และประโยชน์สุขที่มุ่งหมายพร้อมที่จะสำเร็จผลหนึ่งก็จะเกิดขึ้นในตัวผู้นำ คือ “ปิโย” แปลว่า “ผู้เป็นที่รัก” กล่าวคือผู้ร่วมงานหรือผู้ร่วมไปด้วยกัน หรือจะเรียกผู้ตามก็แล้วแต่ ก็จะมีความรัก มีความรู้สึกสนิทสนม สบายใจต่อผู้นำนั้น เสริมความรู้สึกร่วมไปด้วยกันให้หนักแน่นมากขึ้น ทั้งร่วมใจและร่วมมืออย่างไรก็ตาม ปิโยเท่านั้นไม่พอ ปิโยนั้นได้มาจากเมตตา กรุณา มุทิตา แต่ยังต้องมีอีกข้อหนึ่ง คือ อุเบกขา

๔. ในสถานการณ์ที่เขาทำผิดหลักหรือละเมิดธรรม เราก็มี อุเบกขา หมายความว่า เมื่อใดเขาทำอะไรไม่ถูกต้อง โดยละเมิดธรรม คือ ละเมิดต่อหลักการ หรือละเมิดต่อความถูกต้อง ทำให้เสียหลัก เสียกฎเกณฑ์ เสียความเป็นธรรม เสียความชอบธรรม ทำลายกติกา เป็นต้น ผู้นำจะต้องอยู่ในหลักที่เรียกว่า อุเบกขา อุเบกขาก็คือรักษาความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่เข้าข้างหยุดการชวนชวาย ไม่ให้เกินขอบเขตไปจนกลายเป็นเสียธรรม คือการปฏิบัติต่อคน หรือช่วยเหลือคน จะต้องไม่ให้เสียความเป็นธรรม ไม่ให้เป็นการทำลายหลักการ ไม่ให้เป็นการละเมิดต่อกฎเกณฑ์กติกาที่ชอบธรรม^{๗๙}

หลักพุทธธรรมของผู้ทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์อีกส่วน คือ สัปปริสธรรม ในสัปปริสสูตร อุปริปัญญาสกั มัชฌิมนิกาย ปรากฎพุทธโอวาทเรื่องธรรมของคณติ (สัตบุรุษ) คนที่สมบูรณ์แบบ หรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกที่ดี มีคุณค่าที่แท้จริงของมนุษยชาติ มีธรรมะหรือคุณสมบัติที่เรียกว่า สัปปริสธรรม ๗ ประการ คือ

๑. ทัมมัญญตา รู้หลักการ เมื่อดำรงตำแหน่ง มีฐานะ หรือจะทำอะไรก็ตาม ต้องรู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ รู้กฎเกณฑ์กติกาที่เกี่ยวข้อง เช่น อย่างผู้ปกครองประเทศชาติก็ต้องรู้หลักรัฐศาสตร์ และรัฐกฏติกาของรัฐ คือกฎหมาย ตั้งแต่รัฐธรรมนูญลงมา แล้วก็ยืนอยู่ในหลักการตั้ง

^{๗๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒๔.

ตนอยู่ในหลักการให้ได้ชุมชน สังคม องค์กร หรือกิจการอะไรก็ตาม ก็ต้องมีหลักการ มีกฎ มีกติกา ที่ผู้นำจะต้องรู้ชัด แล้วก็ตั้งมั่นอยู่ในหลักการนั้น

๒. อุตัตถุญตา รู้จุดหมาย ผู้นำถ้าไม่รู้จุดหมายก็ไม่รู้ว่าจะนำคนและกิจการไปไหน นอกจากรู้จุดหมาย มีความชัดเจนในจุดหมายแล้ว จะต้องมีความแน่วแน่มุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงจุดหมายด้วย ข้อนี้เป็นคุณสมบัติที่สำคัญมาก เมื่อใจมุ่งจุดหมาย แม้มีอะไรมากระทบกระทั่ง ก็จะไม่หวั่นไหว อะไรไม่เกี่ยวข้อง ไม่เข้าเป้า ไม่เข้าแนวทางก็ไม่มัววุ่นวาย ใครจะพูดว่าค่าเหนื่อยแถมเมื่อไม่ตรงเรื่อง ก็ไม่มัวถือสา ไม่เก็บเป็นอารมณ์ ไม่ยุ่งกับเรื่องจุกจิกไม่เป็นเรื่อง เอาแต่เรื่องที่เขาเข้าแนวทางสู่จุดหมาย ใจมุ่งสู่เป้าหมาย อย่างชัดเจน และมุ่งมั่นแน่วแน่

๓. อุตัตถุญตา รู้ตน คือ ต้องรู้ว่าตนเองคือใครมีภาวะเป็นอะไร อยู่ในสถานะใด มีคุณสมบัติ มีความพร้อม มีความถนัด สติปัญญา ความสามารถอย่างไร มีกำลังแค่ไหน มีข้อยังข้อหย่อน จุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร ซึ่งจะต้องสำรวจตนเอง และเตือนตนเองอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงตัวเอง ให้มีคุณสมบัติความสามารถยิ่งๆ ขึ้นไป ไม่ใช่ว่าเป็นผู้นำแล้วจะเป็นคนสมบูรณ์ไม่ต้องพัฒนาตนเอง ยิ่งเป็นผู้นำก็ยิ่งต้องพัฒนาตนเองตลอดเวลาให้หน้าได้ดียิ่งขึ้นไป

๔. มัตถุญตา รู้ประมาณ คือ รู้จักความพอดี หมายความว่าต้องรู้จักขอบเขตขีดชั้นความพอเหมาะที่จะจัดทำในเรื่องต่างๆ ท่านยกตัวอย่าง เช่น ผู้ปกครองบ้านเมืองรู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาญา และการเก็บภาษี เป็นต้น ไม่ใช่เอาแต่จะให้ได้ใจ และต้องรู้จักว่าในการกระทำนั้น ๆ หรือในเรื่องรานั้น ๆ มีองค์ประกอบหรือมีปัจจัยอะไรเกี่ยวข้องบ้าง ทำแค่ไหนองค์ประกอบของมันจะพอดี ได้สัดส่วนพอเหมาะ การทำการต่าง ๆ ทุกอย่างต้องพอดี ถ้าไม่พอดีก็พลาดความดีจึงจะทำให้เกิดความสำเร็จที่แท้จริง ฉะนั้นจะต้องรู้จักประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และจัดให้ลงตัวพอเหมาะพอดี

๕. กาลัญญตา รู้กาล คือ รู้จักเวลา เช่น รู้ลำดับ ระยะเวลา ระยะเวลา ปริมาณ ความเหมาะสมของเวลาว่า เรื่องนี้จะลงมือตอนไหน เวลาไหนจะทำอะไรอย่างไร จึงจะเหมาะ ดังจะเห็นว่าแม้แต่การพูดก็ต้องรู้จักกาลเวลา ตลอดจนรู้จักวางแผนงานในการใช้เวลา ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ เช่นวางแผนว่า สังคมมีแนวโน้มจะเป็นอย่างไรในเวลาข้างหน้าเท่านั้น และเหตุการณ์ทำนองนี้จะเกิดขึ้น เราจะวางแผนรับมือกับสถานการณ์นั้นอย่างไร

๖. ปริสัญญุตา รู้ชุมชน คือ รู้สังคมตั้งแต่ในขอบเขตที่กว้างขวาง คือ รู้สังคมโลก รู้สังคมของประเทศชาติว่าอยู่ในสถานการณ์อย่างไร มีปัญหาอะไร มีความต้องการอย่างไร โดยเฉพาะถ้าจะช่วยเหลือเขา ก็ต้องรู้ปัญหาความต้องการของเขา แม้แต่ชุมชนย่อย ๆ ถ้าเราจะช่วยเหลือเขา เราต้องรู้ความต้องการของเขา เพื่อสนองความต้องการได้ถูกต้อง หรือแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด

๗. ปุคคลัญญตา รู้บุคคล คือ รู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะคนที่มาร่วมงานร่วมการร่วมไปด้วยกัน และคนที่เราไปให้บริการตามความแตกต่างเฉพาะตัว เพื่อปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้อง

เหมาะสม และได้ผล ตลอดจนสามารถให้บริการให้ความช่วยเหลือได้ตรงตามความต้องการ รู้ว่าจะใช้วิธีสัมพันธ์พูดจาแนะนำติชมหรือจะให้เขายอมรับได้อย่างไร โดยเฉพาะในการใช้คน ซึ่งต้องรู้ว่าคนไหนเป็นอย่างไร มีความถนัดอัธยาศัยความสามารถอย่างไรเพื่อใช้คนให้เหมาะกับงาน นอกจากนั้นก็รู้ประโยชน์ที่เขาพึงได้ เพราะว่าเป็นการทำงานนั้นไม่ใช่ว่าจะเอาเขามาเป็นเพียงเครื่องมือทำงานได้ แต่จะต้องให้คนที่ทำงานทุกคนได้ประโยชน์ ได้พัฒนาตัวเอง ผู้นำควรรู้ว่า เขาควรจะได้ประโยชน์อะไรเพื่อความเจริญของกรมแห่งชีวิตที่แท้จริงของเขาด้วย ที่กล่าวมานี้ คือ หลักธรรมที่เรียกว่า สัปติธรรม ๗ ประการ^{๕๐} ถ้ามีคุณธรรม ๗ ประการนี้ แม้จะไม่มีคุณสมบัติข้ออื่นก็เป็นผู้นำได้เพราะรู้จักประกอบและปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างเพียงพอที่จะจัดการให้ได้ผล สามารถจัดวางวิธีปฏิบัติที่ที่เหมาะสมให้บรรลุผลสำเร็จได้ ส่วนคุณสมบัติอย่างอื่นก็มาเสริม^{๕๑}

ราชสังคหวัตถุ คือ การทำนุบำรุงทวยราษฎรให้ประชาชาติดำรงอยู่ในเอกภาพและสามัคคีด้วยหลักธรรมที่เรียกว่า ราชสังคหวัตถุ มี ๔ ประการ คือ

๑) สัสสมณะ คือ ฉลาดบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร รู้จักส่งเสริมการเกษตรกรรมให้อุดมสมบูรณ์ โดยเข้าไปศึกษาถึงสภาพปัญหาและความต้องการของราษฎร เพื่อแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมและดำเนินการสงเคราะห์หรือช่วยเหลือให้ผลต่อไป

๒) ปุริสมณะ คือ ฉลาดบำรุงข้าราชการ ให้กำลังใจเจ้าหน้าที่ ข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ส่งเสริมคนดีมีความสามารถและจิตสวัสดิการที่ดี

๓) สัมมาปาสะ คือ ผูกประสานปวงประชา คือ ฉลาดในการแก้ปัญหาสังคม รู้จักผูกใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ เช่น การจัดกองทุนให้กู้ยืม โดยคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำ เป็นต้น เพื่อนำไปประกอบอาชีพต่าง ๆ ทั้งในด้านอุตสาหกรรม และพาณิชย์กรรม เป็นต้น

๔) วาชเปยยะ คือ ความมีวาจาอันดูดีมีน้ำใจ รู้จักพูดจาปราศรัยยกย่องเชิดชูชี้แจงแนะนำ รู้จักถามทุกข์สุขของราษฎรทุกระดับ แม้ปราศรัยก็ไพเราะน่าฟัง ทั้งประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐาน มีประโยชน์ เป็นทางแห่งความสามัคคี ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน^{๕๒}

สังคหวัตถุ ๔ ถือได้ว่าเป็นคุณธรรมของการให้บริการ เพราะเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการช่วยเหลือผู้อื่น การช่วยเหลือผู้อื่นก็คือการบริการอย่างหนึ่ง เช่น ลูกช่วยแม่ทำงานบ้าน ก็เป็นการช่วยเหลือ/บริการแม่ทางหนึ่ง เป็นต้น อันประกอบด้วย

๑. ทาน คือ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ เสียสละ หรือการช่วยเหลือ อาจจะเป็นการให้ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ หรือการให้ทุนทรัพย์ก็ได้ นอกจากนั้น การให้วิชาความรู้ก็ถือว่าเป็นการให้ทานอย่างหนึ่งด้วย

^{๕๐}ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๑/๒๖๕.

^{๕๑}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ภาวะผู้นำ, หน้า ๒๐.

^{๕๒}ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๕/๑๐๐.

๒. **ปิยวาจา** คือการพูดด้วยวาจาอันไพเราะ สุภาพ อ่อนโยน น่าฟัง และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ไม่เบียดเบียนกันด้วยคำพูด เป็นคำพูดที่นำพาไปสู่ความดีงาม เป็นการช่วยเหลือด้วยคำพูด เช่น คำแนะนำตัดเตือน เป็นต้น

๓. **อัตถจริยา** คือการทำประโยชน์แก่ผู้อื่น เป็นการช่วยเหลือด้วยแรงกาย เช่น การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม การช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่าง ๆ เป็นต้น

๔. **สมานัตตตา** คือ การมีมนุษยสัมพันธ์ดี สามารถเข้าหากันได้ง่าย คบหากันได้อย่างสบายใจ ไม่เย่อหยิ่ง ไม่ทะนงตัว ไม่เอาเปรียบคนอื่น อันก่อให้เกิดความสามัคคี และประโยชน์สุขร่วมกัน^{๘๓}

สาราณียธรรม คือธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกันเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์กัน ไม่ว่าจะเป็นในครอบครัว หรือในสังคมก็ตาม หลักการอยู่ร่วมกันโดยทั่วไปแล้ว การอยู่ร่วมกันต้องมีความเคารพ ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สาราณียธรรม ๖ ประกอบด้วย

๑) เมตตาทายกรรม คือ การกระทำต่อกันด้วยเมตตา การแสดงกิริยาอาการที่สุภาพต่อเพื่อนมนุษย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังให้ความช่วยเหลือกันไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามกัน

๒) เมตตาวจีกรรม คือ การแสดงออกถึงความเมตตาปรารถนาต่อกันทางวาจา การช่วยบอกแจ้งในสิ่งที่เป็นประโยชน์ แนะนำสั่งสอนตักเตือนในทางที่ถูกที่ควรด้วยความปรารถนาดี มีวาจาสุภาพให้ความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓) เมตตามโนกรรม คือ การตั้งจิตปรารถนาดีต่อกันกับเพื่อนร่วมสังคม หมู่คณะ เดียวกัน มีจิตคิดทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันและกัน มองกันแต่ในแง่ดี ไม่มีความระแวงสงสัยในกันและกัน

๔) สาธารณโภคี คือ การเอื้อเฟื้อแบ่งปันต่อกันและกัน การแสดงความเอื้อเฟื้อโอ้ออมอารีด้วยการแบ่งปัน แจกจ่าย ลาภผล สิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรมให้ทุกคนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ได้ประโยชน์ร่วมกัน

๕) สีสสามัญญตา คือ ความเป็นผู้มีศีล ความประพฤติเสมอเหมือนกันกับบุคคลอื่น การประพฤติปฏิบัติดำรงตนอยู่ในสังคมด้วยความถูกต้อง เรียบร้อยดีงาม เคารพกติกา ระเบียบของสังคม ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖) ทิฏฐิสามัญญตา คือ ความเป็นผู้มีทิฏฐิหรือความเห็นเสมอกัน การปรับความคิดเห็นเข้าหากัน การให้ความเคารพยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น กล่าวคือ ยอมรับความคิดเห็น

^{๘๓} อ.จตทก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๔๔.

เห็นของคนหมู่มาก แม้จะไม่ถูกใจก็ตาม ยึดถือหลักอุดมคติแห่งความดีงามหรือมีจุดมุ่งหมายสูงสุด อันเดียวกัน^{๔๔}

อภิปรายธรรม คือ หลักธรรมที่ป้องกันความเสื่อม ไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวมี ๗ ประการ คือ

๑) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ การประชุมพบปะปรึกษาหารือมีความจำเป็นที่จะช่วยระดมความคิดเห็น หาข้อยุติร่วมกัน การวางระเบียบกติกาทิศทางสังคมหรือแม้กระทั่งการปรับความเข้าใจระหว่งกัน ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อระบบการปกครองและงานสาธารณสงเคราะห์

๒) พร้อมเพรียงกันในการเข้าประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิกประชุมตลอดถึงความพร้อมเพรียงในการทำกิจการงานทุกอย่างที่ทำร่วมกัน อันจะเป็นผลให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีในหมู่คณะ ไม่แบ่งแยกเป็นฝักฝ่าย

๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติไว้ การให้ความเคารพยึดถือปฏิบัติในกฎระเบียบ กติกาที่ตกลงกันไว้อย่างเคร่งครัด ที่สมาชิกในสังคมได้ร่วมกันบัญญัติหรือตกลงกันไว้ เป็นการชี้ให้เห็นถึงการให้ความเคารพในกฎเกณฑ์ที่ได้บัญญัติเอาไว้ หากเพิกถอนสิ่งที่ดีงามเหล่านั้น ก็จะเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการขาดความเคารพ ย่ำเกรงในสิ่งที่ดีงามนั้น อันอาจจะส่งผลไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมในภายหลังได้

๔) การให้ความเคารพ ย่ำเกรง นับถือ ให้เกียรติผู้ใหญ่ของบ้านเมืองและยอมรับ ฟังข้อคิดเห็นไม่ละเลยต่อคำแนะนำตักเตือนของท่าน ในฐานะที่ท่านเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์อันยาวนาน ข้อนี้จึงมีลักษณะคล้ายกับข้อ ๓ ต่างกันแต่ ข้อนี้เน้นที่ตัวบุคคล ส่วนข้อที่ ๓ เน้นที่หลักการ

๕) การให้เกียรติ ค้ำครอง ป้องกันสตรีมิให้ถูกข่มเหงรังแก หลักการข้อนี้มุ่งถึงการป้องกันละเมิดสิทธิสตรีซึ่งสังคมดั้งเดิมถือว่า สตรีนั้นไม่ค่อยมีปากมีเสียงหรือมีบทบาทในสังคมแต่อย่างไรก็ตาม สตรีก็มีบทบาทในครอบครัว หากสตรีมิได้รับการค้ำครองก็อาจจะกระทบ กระเทือนถึงความดีงามภายในสังคมได้

๖) การให้ความเคารพบูชาสักการะเจดีย์ ปุชนิยสถาน ปุชนิยวัตถุ อนุสาวรีย์ประจำชาติ อันเป็นเครื่องเตือนความทรงจำ เราใจให้ทำความดีเป็นศูนย์รวมจิตใจทำให้เกิดความสามัคคีของคนในชาติ ไม่ปล่อยให้ประเพณีหรือการบูชาต่างๆ ที่เคยกระทำต่อปุชนิยสถานเหล่านั้นสูญหายไป

๗) การให้การอารักขา บำรุง ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรมแก่สมณพราหมณ์ นักบวช ผู้ทรงศีลธรรมอันบริสุทธิ์ ผู้เป็นตัวอย่างที่ดีทางศีลธรรม และขอให้ตั้งใจไว้ว่าท่านที่ทรง

^{๔๔}ที่.ป. (ไทย) ๑๑/๓๒๔/๓๒๑.

คุณธรรมเหล่านั้นที่ยังไม่มา พึงมาสู่แว่นแคว้น ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข ข้อนี้เป็นการชี้ให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของสถาบันศาสนา อันเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน หากผู้ปกครองหรือผู้บริหารบ้านเมืองไม่ให้ความสำคัญ ถือว่าขาดสรรพกำลังในการช่วยบริหารบ้านเมืองให้เกิดสันติสุขร่มเย็น^{๔๔}

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ส่งเสริมและสนับสนุนการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นอย่างมาก สามารถสังเกตได้จากคำสอนในเรื่องการให้ หรือ ทาน ซึ่งมีหลักธรรมหลายข้อที่ได้กล่าวถึงเรื่องการให้ หรือ ทาน เช่น มงคลชีวิต ๓๘ ประการ (ข้อที่ ๑๕ เรื่อง การบำเพ็ญทาน) บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ (ทานมัยและเวทย์วิจจัมย) หรือ สังคหวัตถุ ๔ กับ สาราณียธรรม ๖ ฯลฯ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น

การนำเอาพระพุทธศาสนามาช่วยในการปฏิบัติงานด้านสาธารณสุขกระทรวงมหาดไทยเป็นการพัฒนาจิตใจของอาสาสมัครให้สูงขึ้น นับว่าเป็นการทำทานอีกทางหนึ่งด้วย เพราะงานด้านสาธารณสุขกระทรวงมหาดไทยเป็นงานที่แสดงถึงความไม่เห็นแก่ตัว ความไม่โลภในตัวเองบุคคลนั้น ๆ อาสาสมัครหมายถึงผู้ที่พร้อมที่จะสละเวลา หรือทรัพย์สินส่วนตัวเพื่อประโยชน์ต่อสังคมต่อไป ดังนั้น งานด้านสาธารณสุขกระทรวงมหาดไทยจึงเป็นงานที่ต้องไม่ขัดกับคำสอนทางพระพุทธศาสนาเลยสักประการ จึงสามารถสรุปได้ว่าคำสอนของพระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญในการสนับสนุน ส่งเสริมงานสาธารณสุขกระทรวงมหาดไทยเป็นอย่างมากโดยเฉพาะในภาวะการณ์ในปัจจุบันนี้

๒.๔ บทบาทของวัดในด้านงานสาธารณสุขกระทรวงมหาดไทย

๒.๔.๑ การสาธารณสุขกระทรวงมหาดไทยด้านพัฒนาจิตใจประชาชน

การพัฒนาจิตใจ เป็นงานที่สำคัญมาก คือ เป็นการฝึกอบรมให้จิตเป็นสมาธิมั่นคง ไม่หวั่นไหวฟุ้งซ่าน มีความตื่นตัวในการทำงาน มีสุขภาพจิตดี และมีความฉลาด รู้ และเข้าใจเรื่องราวปัญหา รวมถึงวิธีแก้ไขปัญหาว่างถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนา ในเรื่องนี้มีนักวิชาการได้ทำน ได้ให้หลักการและอธิบายไว้ดังนี้

พระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของประชาชน และชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จักต้องมีการพัฒนาจิตวิญญาณของประชาชน และชุมชน ให้มีสุขภาพจิตที่มั่นคง มีสมรรถภาพในการที่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองในชีวิตประจำวันได้ สำหรับหลักการที่พัฒนาจิตใจทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า “ภาวนา” หรือ “กรรมฐาน” พระพุทธองค์ตรัสว่า เป็นธรรมควรเจริญ มีอยู่ ๒ อย่าง คือ

^{๔๔}ที่.ม. (ไทย) ๑๑/๓๔/๗๘-๘๐.

๑. สมถภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตใจให้เกิดความสงบ (ละระคะ)

๒. วิปัสสนาภาวนา คือการฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามความเป็นจริง (ละอวิชชา)

พุทธทาสภิกขุ ได้เสนอแนวคิดเรื่องธัมมิกสังคมนิยมเพื่อการแก้ปัญหาทางจิตใจ และการพัฒนาว่าคือ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความยากจน และปัญหาเสพติด เกิดจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เป็นพื้นฐาน ความเห็นแก่ตัวทำให้คนเราต้องสนองความยากของตนเองจนปราศจากการคำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น และปฏิเสธหน้าที่อันพึงปฏิบัติของตนเอง เช่น ความเห็นแก่ตัวของพ่อค้าที่ฉวยโอกาสขึ้นราคาสินค้า ความเห็นแก่ตัวของนักการเมือง ท่านพุทธทาสได้เสนอแนวคิดธัมมิกสังคมนิยม อันเป็นหลักการในการสร้างความเจริญแก่ชุมชน สังคม ประเทศชาติ บนพื้นฐานของพุทธธรรม ในธรรมนี้สมาชิกทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้ถูกต้องเพื่อส่วนรวมเพื่อจัดความเห็นแก่ตัว ให้ใช้ส่วนเกินให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ให้ทุกคนเจียดประโยชน์ของตนเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม ไม่หวงกับสิ่งที่เกินมา ควรแบ่งปันแก่ส่วนรวมให้เป็นประโยชน์มากที่สุด^{๘๖}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงหลักการพึ่งตนเอง เพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนอาจจะแยกแยะโดยยึดหลักสำคัญ ๕ ประการ คือ

๑. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง มีจิตใจสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตเอื้ออาทร ประณีประนอมเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

๒. ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย ชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นอิสระ

๓. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน

๔. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องความต้องการ และสภาพแวดล้อม

๕. ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มี การลดรายจ่ายในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือจะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญและยึดหลักพออยู่ พอกิน^{๘๗}

^{๘๖} พุทธทาส ภิกขุ, รากฐานที่มั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๒๑), หน้า ๙๕.

^{๘๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๒๗.

พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต) ได้กล่าวถึง การพัฒนาตามหลักพุทธบัญญัติว่า หลักการพัฒนาตามพุทธบัญญัติคำนึงถึงการพัฒนาทั้งทางความคิดจิตใจและทางวัตถุ โดยให้พัฒนาการทางจิตใจนำพัฒนาการทางวัตถุ และให้พระสงฆ์มีบทบาทในการอนุเคราะห์ชาวบ้าน แต่ในขณะเดียวกันก็ให้รักษาพระธรรมวินัย ไม่ช่วยเหลือชาวบ้านโดยฝ่าฝืนวินัย และไม่คลุกคลีกับชาวบ้านจนเกิดอุปสรรคในการแสวงหาความรู้พันธุข์ของตน หลักการพัฒนาตามพุทธอาจสรุปได้ดังนี้

- ก. การพัฒนาจิตใจเป็นพื้นฐาน
- ข. การพัฒนาเพื่อพันธุข์
- ค. การทำลายกิเลสตัณหา
- ง. การส่งเสริมการทำหน้าที่และ
- จ. การส่งเสริมการพึ่งตนเอง

หลักธรรมพุทธศาสนาถือว่าการแก้ไขปัญหาและการปรับปรุงคุณภาพชีวิตทุกระดับต้องเริ่มที่จิตใจเป็นพื้นฐาน หากจิตใจยังไม่พัฒนายังมีความหลงผิด และยังเป็นอกุศล ย่อมไม่อาจนำไปสู่การพัฒนาทางวัตถุและการสร้างสรรค์งานภายนอกให้บรรลุเป้าหมายได้ ในฐานะที่พระสงฆ์เป็นที่ยอมรับนับถือทั่วไปว่าเป็นผู้นำชุมชน พระสงฆ์จึงควรพัฒนาให้ได้ก่อนเข้าไปพัฒนาชุมชน มีจิตใจที่พัฒนาที่อิสระจากกิเลสตัณหา ทำให้สามารถนำคุณธรรมและแนวทางอันดีงามมาสู่ชุมชนได้ และสามารถเป็นที่พึ่งของชุมชนได้^{๔๔}

พระราชวรมุณี (ประยูร ปยุตโต) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ที่ควรดำเนินบทบาทด้านการสงเคราะห์ ไว้ดังต่อไปนี้

๑. การให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่าง ๆ
๒. การเป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็นทางจิตใจด้วยการประพฤติเป็นตัวอย่างตลอดจนสถานที่วัดวาอารามที่สงบ ร่มรื่น เป็นองค์ประกอบสำหรับหล่อเลี้ยงจิตใจของสังคมอย่างหนึ่ง
๓. การให้คำปรึกษาแนะนำด้านอื่น ๆ เท่าที่ทำได้ เช่น ในทางวิชาการเป็นต้นที่ผู้ปรึกษาสะดวกใจและสนใจ
๔. ในสังคมชนบทที่กำลังพัฒนา เมื่อชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตัวเองในการพัฒนานั้นได้ พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำในท้องถิ่นอยู่แต่เดิมแล้ว หากได้ทำเป็นศูนย์กลางและท่านได้มีโอกาสเตรียมตัวพร้อม ก็อาจจะเป็นผู้ปิดช่องว่างที่มีอยู่ในงานพัฒนา และจะเป็นผู้นำชี้ช่องทางในการท้องถิ่นจะรับความเจริญใหม่ ๆ ได้ บทบาทนี้อาจประกอบด้วยข้อเสนอแนะความคิดริเริ่มว่า ในถิ่นนั้นมีอะไรที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดี

^{๔๔} พระเทพเวที(ประยูร ปยุตโต), พระกับป่ามีปัญหาอะไร, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๕๘.

ขึ้นแล้วเป็นศูนย์รวมประชาชนมาทำงานนั้น หรืออาจเป็นที่ปรึกษาที่ชาวบ้านมาขอความคิดเห็นว่าจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ขึ้นในท้องถิ่น จะควรหรือไม่ควรถ้าพระมีความรู้ก็แนะนำได้ เป็นการให้ความอ่อนใจแก่ประชาชน

๕. การสงเคราะห์ทางจิตใจอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอยู่สำหรับประชาชนทั่วไป แม้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนในฐานะเป็นเครื่องปลอบประโลมใจ สืบเนื่องมาจากความเร้นลับของชีวิตอย่างที่ย่างท่านเรียกว่าการบำรุงขวัญ ข้อนี้ได้แก่บทบาทประเภทพิธีกรรมต่าง ๆ

และยังได้กล่าวถึงหลักธรรมการพัฒนาจิตใจมนุษย์ ไว้ดังนี้

๑. การพัฒนาทางกาย ได้แก่ การพัฒนาคนให้มีร่างกายแข็งแรงมีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ดี มีปัจจัย ๔ พอเพียงที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเหมาะสม

๒. การพัฒนาด้านศีล ได้แก่ การพัฒนาด้านการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ทำให้คนในสังคมมีระเบียบวินัย มีความประพฤติดี มีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น ไม่ก่อให้เกิดการเบียดเบียน ตลอดจนมีความสุจริตทั้งทางกาย วาจา ใจ และอาชีพ

๓. การพัฒนาด้านจิต ได้แก่ การพัฒนาด้านการฝึกอบรมจิตตนเอง พัฒนาตนเองให้เจริญขึ้นมีคุณธรรมเพื่อให้มีคุณภาพจิตที่ดี มีจิตใจที่มั่นคงไม่ปล่อยให้จิตคิดฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์ต่าง ๆ เมื่อสุขภาพจิตดีก็จะก่อให้เกิดมีสุขภาพดีไปด้วย

๔. พัฒนาปัญญา ได้แก่ การพัฒนาการฝึกอบรมปัญญาให้รู้และเข้าใจ มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จะต้องฝึกปัญญาทั้งในแง่ที่ทำให้ขบวนการความคิด การรับรู้ที่ไม่ถูกกิเลส อาภี ความโลภ ความโกรธ และความหลงเข้าครอบงำทำให้การคิดที่ไม่มียุติด้วยการใช้โยนิโสมนสิการพิจารณาให้เห็นจริงด้วยปัญญาตามหลักทางพุทธศาสนา^{๔๙}

ภัทรพร สิริกาญจน กล่าวถึง กิจกรรมที่พระสงฆ์ได้ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาไปประยุกต์กับวิถีชีวิตของชาวบ้าน และเสนอสาระสังเขปไว้ว่า

๑. การปลูกฝังธรรมะในจิตใจ หมายถึง การหลอหลอมความคิด ทัศนคติ ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ด้วยหลักธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต หลักธรรมสอนให้เห็นว่าสิ่งทั้งหลายไม่อยู่โดดเดี่ยว แต่มีความสัมพันธ์สอดคล้องเป็นเหตุปัจจัยต่อกัน เมื่อต้องการผลเช่นใดก็ต้องสร้างเงื่อนไขหรือเหตุปัจจัยเช่นนั้น เช่น เมื่อต้องการพ้นจากความยากจนก็ต้องขยันหมั่นเพียรและต้องแก้ไขสาเหตุของความยากจน เมื่อต้องการให้พืชผลเจริญงอกงามก็ต้องทะนุบำรุงและขจัดภัยของพืชเป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมข้ออื่น ๆ ที่เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในพุทธธรรมคือหลักอิทธิบาท ๔ ว่าด้วย ฉันทะ พอใจ, วิริยะ ความพากเพียร, จิตตะ

^{๔๙} พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), ลักษณะของสังคมพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๗๙.

ความเอาใจใส่, วิมังสะ หมั่นไตร่ตรองงานที่ทำ อันเป็นผลให้การทำงานมีผลดี ทำให้การทำงานมีความรอบคอบถี่ถ้วน และเกิดประโยชน์มากที่สุดมีคุณภาพที่สุด

๒. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและการเดินทางสายกลาง หมายถึง การลงมือประกอบการทำมาหากินด้วยตนเองโดยทำเกษตรแบบผสมผสาน เช่น ทำนาและเลี้ยงปลาร่องนาไปด้วย หรือทำไร่แบบผสมผสาน ปลูกพืชหมุนเวียน เช่น ถั่วสลับกับพืชอย่างอื่น ในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจแบบผสมผสานนี้จะได้ผลดีต่อเมื่อผู้ประกอบการใช้ชีวิตเดินทางสายกลางตามหลักพระพุทธศาสนา คือ มีเป้าหมายในการเลี้ยงตนเองนั้นตามหลักกินอยู่แต่พอดี ไม่ใช่เพื่อกินที่อยู่ดี จึงไม่มีความจำเป็นที่จะขยายงานให้มีขนาดใหญ่โตเกินความจำเป็นในการดำรงชีวิต ไม่หวังผลทางการค้า และกำไรธุรกิจ ผู้ทำสามารถอยู่ได้อย่างมีความสุข มีชีวิตที่เรียบง่าย และสันโดษ(ความพอใจในอัตภาพ) ผู้ที่ประกอบอาชีพโดยพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจจึงเป็นผู้เดินทางสายกลางพวกเขาไม่ร่ำรวยล้นฟ้า แต่ก็ไม่ลำบากยากจน สามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมีความสุข^{๙๐}

อำนาจ บัวศิริ ได้ให้ทัศนะข้อคิดเห็นที่เกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในด้านการพัฒนาจิตใจว่าวัดเป็นศูนย์กลางของสังคม เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์ที่เป็นตัวแทนของวัด เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเชื่อถือ การร่วมมือกันเป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านนี้ แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือความรู้สึกรักของประชาชนต่อพระสงฆ์ว่าเป็นผู้ที่มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่าง ๆ ทุกอย่างเหนือประชาชนทั่วไป สามารถเป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้าน เป็นเครื่องรักษาความเคารพนับถือได้ยั่งยืนมั่นคงยิ่ง ปัจจัยทั้ง ๓ อย่างที่เชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคม คือ ความบริสุทธิ์

และสถาบันศาสนาสำหรับชนบทไทยนับได้ว่า เป็นสถานที่บริการที่มีความสมบูรณ์อยู่มากโดยเฉพาะในสมัยก่อน วัดนอกจากจะทำหน้าที่ทางศาสนาแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นโรงเรียนของชุมชน เพราะท่านเป็นครูสอนอย่างดี เอาใจใส่เป็นพิเศษยิ่งกว่าครูอาชีพในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะท่านเป็นคนในหมู่บ้านเกิดและโตขึ้นมาในสิ่งแวดล้อมเดียวกับนักเรียน เข้าใจปัญหาของชุมชนมีความผูกพันกับชุมชนอย่างลึกซึ้งจนแยกไม่ออก ในบางแห่งจะเห็นว่าพระสงฆ์ท่านยังทำหน้าที่เป็นแพทย์หรือจิตแพทย์อย่างดีที่สุดที่สามารถรักษา โรคภัยไข้เจ็บของชาวบ้านให้หายได้ด้วยเวทย์มนต์คาถา น้ำมนต์ หรือความขลัง ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือจนเกิดศรัทธาที่แก่กล้าเชื่อว่าโรคนั้นจะหายหากหลวงพ่อบ้านได้ใช้เวทย์มนต์หรือพรหมน้ำมนต์ นี้แหละเป็นวิธีการรักษาด้านจิตซึ่งวิทยาการสมัยใหม่นำมาใช้กัน

^{๙๐} ภัทรพร สิริกาญจน, “หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติแนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณฺโณ ในการพัฒนาชุมชน”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๕๖-๕๗.

ดังนั้นพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของวัด มีบทบาทเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของชาวชนบทในท้องถิ่น จึงเป็นหลักแห่งการยึดเหนี่ยวและมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นชนบท เช่น การสร้างโรงเรียน ศาลาประชาชน หรือการสร้างบ่อน้ำสาธารณะ^{๑๑}

พิสิฐ เจริญสุข กล่าวว่า การพัฒนาที่จำเป็นจะต้องเน้นการพัฒนาจิตใจคนให้เป็นดี มีวินัย และคุณธรรม ตลอดจนอนุรักษ์พัฒนาศิลปวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับการพัฒนาควบคู่ไปกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม และลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสที่ยังไม่สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขโดยมีเป้าหมายพัฒนา ดังนี้^{๑๒}

๑. พัฒนาจิตใจให้คนเป็นคนดี มีวินัยและคุณธรรม สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศตลอดจนส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

๒. เสริมสร้างสถาบันครอบครัวให้มีความมั่นคง และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคนตลอดจนมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม

๓. ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อย เด็กด้อยโอกาสคนไร้ที่พึ่งและผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งให้ได้รับสวัสดิการสังคม และบริการสังคมพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและเป็นธรรมยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองและเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศต่อไป

๔. เสริมสร้างความสงบสุขในสังคม เพื่อให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และได้รับบริการด้านกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพแก่ประชาชนในเมืองและชนบท

แนวทางการพัฒนาจิตใจ วัฒนธรรมสังคม

๑. การพัฒนาจิตใจและวัฒนธรรม

๑.๑ ให้สถาบันพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาจิตใจประชาชน โดย

(๑) เพิ่มประสิทธิภาพด้านการบริหาร จัดการ การปกครอง และการจัด

ศึกษาการศาสนาโดยเฉพาะการศึกษาสงฆ์

^{๑๑} อานาจ บัวศิริ ดร., รวบรวมความคิดเห็นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ด้านการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๑๓๖.

^{๑๒} พิสิฐ เจริญสุข, คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๗๕.

(๒) จัดให้มีกลไกของรัฐเพื่อประสานงาน และสนับสนุนช่วยเหลือการดำเนินงานของบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชนและองค์กร ทางด้านศีลธรรมต่าง ๆ ให้เข้ามามีบทบาทในกระบวนการพัฒนาจิตใจ

๑.๒ ส่งเสริมการพัฒนาจิตใจตามแนวทางอุดมการณ์แผ่นดินทอง โดยเสริมสร้างการรวมกลุ่มของประชาชนในท้องถิ่นเพื่อดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาจิตใจให้เป็นพื้นฐานในการร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้านการประกอบอาชีพและการพัฒนาท้องถิ่น

๑.๓ พัฒนาสิ่งแวดล้อมทางสังคมให้เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาจิตใจและการสร้างค่านิยมที่ดีงาม

๑.๔ ปรับปรุงการบริหารงานด้านการพัฒนาจิตใจและวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพ โดยจัดให้วัดเป็นองค์กรกลางทำหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานพัฒนาจิตใจ และสามารถติดตามผลการดำเนินงานได้อย่างใกล้ชิด มีการกำหนดให้สมาคม มูลนิธิ ชมรมพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ องค์กรเอกชน และสถาบันทางสังคมที่ส่งเสริมการพัฒนาจิตใจ รวมตัวกันเป็นองค์กรศีลธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจ โดยให้สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ร่วมกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเป็นประสานงาน

๑.๕ ให้ความสำคัญด้านวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ^{๙๓}

สรุปได้ว่าการพัฒนาจิตใจของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญประการที่พระสงฆ์ต้องดำเนินการก่อนเสมอ โดยเฉพาะเป็นงานที่เกี่ยวกับการสาธารณสุขสงเคราะห์ชาวบ้านโดยตรง โดยการน้อมนำหลักการประพฤติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้ประชาชนมีความสุจริตด้วยกาย วาจา ใจ มีสติสัมปชัญญะ ให้มีพลังไปใช้ในการดำเนินวิถีชีวิตประจำวันได้ เป็นการพัฒนาคุณภาพจิตและเสริมสร้างคุณภาพจิตให้ประชาชนและสังคมมีความสุขสงบและเจริญรุ่งเรืองต่อไป

๒.๔.๒ การสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชน

สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันจารีตประเพณีที่มีความสำคัญยิ่ง พระสงฆ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด และมีบทบาทที่สำคัญในการชี้นำสังคม ซึ่งแม้บทบาทในด้านการเป็นผู้นำจะลดน้อยลงไปในปัจจุบัน แต่บทบาทด้านการเป็นผู้นำทางศีลธรรมจรรยา พระสงฆ์ยังได้รับความเคารพนับถืออย่างสูง และเป็นสถาบันสังคมที่ขาดเสียไม่ได้ในชีวิตประจำวันของชาวชนบทส่วนใหญ่ ซึ่งนอกจากเป็นที่พึ่งทางใจแล้วยังเป็นสถานที่เอื้ออำนวยในด้านบริการสังคมอื่น ๆ ที่กลไกของรัฐบาลเข้าไปช่วยให้บริการไม่ทั่วถึง เพื่อเป็นการสร้างบูรณาการภายในชุมชนในเรื่องนี้ มีผู้ทรงคุณวุฒิ ทรงความรู้ นักวิชาการหลายท่าน ได้ให้การอธิบายขยายความไว้ดังนี้

^{๙๓} พิศิฐุ เจริญสุข, คู่มือการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล, หน้า ๒๒-๒๖.

พระราชวรมุณี (ประยูรท์ ปยุตโต) ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดและพระสงฆ์ไว้ว่า^{๙๔}

๑. เป็นสถานศึกษา สำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระสงฆ์ รับการฝึกอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่มีสอนในแต่ละยุคสมัย
๒. เป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิต และศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดจนผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ
๓. เป็นสถานพยาบาล ที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิปัญญาความรู้ของพระสงฆ์
๔. เป็นที่พักของคนเดินทาง
๕. เป็นสโมสร ที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ พักผ่อนหย่อนใจหาความรู้เพิ่มเติม
๖. เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาลและงานมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้าน
๗. เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิต ครอบครัว และความทุกข์ต่าง ๆ
๘. เป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติเป็นเหมือนพิพิธภัณฑ์ที่เก็บรวบรวมศิลปวัตถุที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น
๙. เป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือยืมไปใช้เมื่อตนจัดงานขึ้น
๑๐. เป็นศูนย์กลางการบริหารการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน จะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน เพื่อแจ้งข่าวทางราชการต่าง ๆ
๑๑. เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือบริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของคนในระยะเวลาต่าง ๆ

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ รูปแบบการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ จะมีทั้งที่เป็นทางการคือการร่วมมือกับหน่วยงานราชการบางหน่วยและทั้งที่ไม่เป็นทางการคือการไม่ยึดติดรูปแบบของราชการ คือแบบแผนดั้งเดิมของวัดแต่จะพัฒนาชุมชนไปตามสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เป็นอยู่จริง จึงทำให้การพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์นั้นมีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งสรุปรูปแบบการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์สังเขปได้ ดังนี้^{๙๕}

รูปแบบที่ ๑ เป็นการพัฒนาแบบ “ พระสงฆ์กับชาวบ้าน ” คือพระสงฆ์จะเข้าไปร่วมกับชาวบ้านในการพัฒนาท้องถิ่นโดยไม่อาศัยกลไกของรัฐไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือข้าราชการอื่น ๆ

^{๙๔} พระราชวรมุณี (ประยูรท์ ปยุตโต), **สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗), หน้า ๑๖.

^{๙๕} ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ, **วิธีวิทยาการศึกษาสังคมไทยวิถีใหม่แห่งการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร : เอดิสัน เพรสโปรดักส์การพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๔๓-๑๔๔.

รูปแบบที่ ๒ เป็นการพัฒนาแบบ พระสงฆ์ ชาวบ้านและผู้ใหญ่บ้าน การพัฒนาชุมชนรูปแบบนี้เกิดขึ้นจาก ๒ ลักษณะคือ ลักษณะแรกเกิดจากสภาพแวดล้อมที่ผู้ใหญ่บ้านมีความคิดเห็นสอดคล้องกับพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนจึงให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ ลักษณะที่สองเกิดจากสภาพแวดล้อมที่ผู้ใหญ่บ้านมีความคิดเห็นต่อต้านการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ เพราะตนเองต้องเสียผลประโยชน์ต่อเมื่อทำใจได้ว่า เหตุการณ์ภายในชุมชนย่อมเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดาหรือมีความเข้าใจพระสงฆ์ในฐานะผู้นำชุมชนมากขึ้นก็จะอาสาเข้ามาช่วยเหลือพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนอย่างจริงใจ

รูปแบบที่ ๓ เป็นการพัฒนาแบบ พระสงฆ์ ชาวบ้าน และกำนัน การพัฒนารูปแบบนี้ เกิดขึ้นในลักษณะที่ว่า ในระยะแรกพระสงฆ์ได้ร่วมมือกับชาวบ้านในการพัฒนาชุมชนโดยที่กำนันจะคอยดูอยู่ห่างๆ เพราะไม่แน่ใจว่างานพัฒนาจะสำเร็จหรือไม่ ต่อเมื่อพระสงฆ์กับชาวบ้านสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว กำนันจึงเข้าร่วมโครงการพัฒนา กับพระสงฆ์เพราะไม่เช่นนั้นกำนันที่ไม่ทำอะไรจะดูเหมือนถูกพระสงฆ์แย่งชิงบทบาทช่วยเหลือชุมชนไป

รูปแบบที่ ๔ เป็นการพัฒนาแบบ พระสงฆ์ ข้าราชการและชาวบ้าน รูปแบบของการพัฒนาชุมชนนี้อย่างน้อยมี ๓ ลักษณะคือ

ลักษณะแรก เป็นการร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ ครูใหญ่และชาวบ้าน

ลักษณะที่สอง เป็นการร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ ข้าราชการฝ่ายปกครอง และชาวบ้านซึ่งพัฒนาชุมชนในลักษณะนี้จะให้งานพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างกว้างขวางเพราะได้รับความช่วยเหลือจากข้าราชการฝ่ายปกครองของอำเภอ

ลักษณะที่สาม เป็นการร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ ข้าราชการที่นอกเหนือจากฝ่ายปกครองและชาวบ้าน

วิทยากร เชียงกุล ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นไว้ว่า การพัฒนาชุมชนในความหมายกว้าง คือการพัฒนาสังคม เพราะการพัฒนาที่แท้จริงนั้น จะต้องทำทั้งสังคม ไม่ใช่ทำเฉพาะชุมชนใดชุมชนหนึ่ง และการพัฒนาที่แท้จริงหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับที่ได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางการศึกษา สิ่งแวดล้อมที่ดีการพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้ บางครั้งเรียกว่าเป็นการพัฒนาคุณธรรมของชีวิต เพื่อที่แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ

การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า^{๙๖}

ยิววัฒน์ วุฒิเมธี ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนมาจากหลักการเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความแตกต่างกันทั้งทางรูปร่าง มั่นสมอง และจิตใจ มนุษย์จึงไม่มีความเท่าเทียมกัน แต่โดยข้อเท็จจริงมนุษย์ทุกคนจะมีสิทธิและความเสมอภาคในการมีโอกาที่จะกระทำการต่าง ๆ สิทธิและโอกาสที่จะก้าวหน้า แสดงความรู้ ความสามารถ การประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ให้พัฒนาขึ้น เป็นต้น แต่โอกาสเหล่านี้ขึ้นอยู่กับภาวะธรรมชาติและภาวะกายภาพของแต่ละบุคคล ดังนั้น มนุษย์จึงย่อมไม่มีสิทธิและเสมอภาคในความสำเร็จของชีวิตโดยเท่าเทียมกัน

และได้แยกแยะความหมายของชุมชนออกเป็น ๒ ด้าน คือการพัฒนาชุมชนในความหมายของงานและในความหมายของหลักและวิธีการทำงานโดยได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ดังนี้^{๙๗}

๑. การพัฒนาชุมชนในความหมายของ “งาน” ก็คือการกระทำให้เกิดสิ่งของต่าง ๆ หมายถึงการกระทำใด ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุประสงค์ของทั้งที่สามารถมองเห็นจับต้องได้และที่สังเกตได้ เช่น การสร้างถนน ขุดบ่อน้ำ สร้างทำนบ เขื่อนฝาย สร้างโรงเรียน สถานือนามัย ไฟฟ้า ประปา ให้มีขึ้นในชุมชน ตลอดจนการพัฒนาจิตใจเพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมของคนในชุมชน จนสามารถรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรที่แน่นแฟ้น โดยไม่คำนึงว่าประชาชนจะได้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการหรือไม่

๒. การพัฒนาชุมชนในความหมายของ “หลักและวิธีการทำงาน” หมายถึงการที่ประชาชนต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการสร้าง “งาน” หรือสิ่งของ ภาวะวัตถุประสงค์และองค์ประกอบต่าง ๆ ของประชาชนขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ประชาชนจะต้องเป็นผู้คิดริเริ่ม พิจารณาตัดสินใจร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานทุกขั้นตอน ดังนั้นในความหมายนี้การพัฒนาชุมชนจะมีลักษณะเป็นงานที่มีความคิดริเริ่มของประชาชน กระทำโดยประชาชนและเพื่อประชาชน ซึ่งหัวใจของการพัฒนาชุมชนอยู่ที่การเสียสละยินยอมพร้อมใจกันของประชาชนในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบในผลงานที่เกิดจากการดำเนินโครงการพัฒนาต่าง ๆ โดยมีได้มุ่งหวังค่าตอบแทนเป็นเงินทอง แต่หวังผลของงานที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในกิจกรรมนั้นเป็นสำคัญ

^{๙๖} วิทยากร เชียงกุล, **พัฒนาชุมชน - พัฒนาสังคม**, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗.

^{๙๗} ยิววัฒน์ วุฒิเมธี, **การพัฒนาชุมชน : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร : หจก.บางกอกบลิ๊ก, ๒๕๓๔), หน้า ๔.

ปรัชญาองค์การพัฒนาชุมชนเกิดจากการผสมผสานหลักการดังกล่าวเข้ากับ ความหมายของการพัฒนาชุมชนที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพและโอกาสในการประสบความสำเร็จในชีวิตของคนมี ๕ ประการ คือ

๑. บุคคลแต่ละคนมีความสำคัญถึงแม้บุคคลจะมีความแตกต่างกัน แต่ทุกคนมีสิทธิที่พึงได้รับความยุติธรรมและอย่างมีเกียรติในฐานะที่เป็นมนุษย์ผู้หนึ่ง
๒. บุคคลแต่ละคนมีสิทธิ เสรีภาพในการกำหนดวิถีการดำรงชีวิตตามความต้องการของตน โดยไม่ถูกบีบบังคับจากบุคคลอื่น
๓. บุคคลแต่ละคนมีศักยภาพหรือพลังความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ทั้งที่เปิดเผยและแฝงเร้น ศักยภาพเหล่านี้มีประโยชน์ต่อบุคคลและชุมชนเป็นอย่างมาก ถ้ารู้จักนำมาใช้อย่างถูกวิธี โดยเฉพาะอย่างยิ่งพลังที่แฝงเร้นอยู่ในบุคคล ซึ่งไม่ถูกนำมาใช้ประโยชน์มากนัก
๔. การพัฒนาศักยภาพของบุคคลและชุมชน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของบุคคล ชุมชน และสังคม โดยสามารถพัฒนาได้ด้วยวิธีการให้การศึกษาและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม
๕. ถ้ามีโอกาสเมื่อไร บุคคลแต่ละคนมีความสามารถในการพัฒนาศักยภาพ หรือพลังความสามารถของตนได้

ประเวศ วะสี การพัฒนาชุมชนมีแนวความคิดที่เป็นประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้^{๔๘}

๑. คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญมากที่สุดของชุมชน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเชื่อมั่นในพลังความสามารถของคน การดำรงอยู่ หรือการล่มสลายของชุมชน การพัฒนาหรือเสื่อมถอยของชุมชน ขึ้นอยู่กับคนในชุมชนนั้นเป็นสำคัญยิ่ง การพัฒนาชุมชนจึงต้องให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา คือ พัฒนาค้นให้มีขีดความสามารถในการพัฒนาตนเองและชุมชนจนมีมาตรฐานในการดำรงชีวิตหรือมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองในระดับหนึ่ง
๒. การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในทุก ๆ ขั้นตอน ทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นแนวความคิดที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาชุมชน
๓. การช่วยเหลือตัวเองของชุมชน จากความเชื่อในปรัชญาเรื่องศักยภาพและพลังความสามารถของชุมชนแล้ว การพัฒนาชุมชนจึงเป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชน และชุมชนให้สามารถที่จะพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง การขอความช่วยเหลือจาก

^{๔๘} ประเวศ วะสี, *ประชาคมตำบล*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐.

ภายนอกชุมชน ต้องเป็นสิ่งที่เกินขีดความสามารถของชุมชนเท่านั้น เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ศิลธรรม และสุขภาพ

๔. การใช้ทรัพยากรในชุมชน การพัฒนาชุมชนใดผลประโยชน์ย่อมเกิดขึ้นแก่ชุมชนนั้น ดังนั้นนอกจากการพัฒนาด้วยการช่วยตนเองของคนในชุมชนแล้วต้องใช้ทรัพยากรต่างๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และทรัพยากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาที่มีอยู่ในชุมชนไม่หวังพึ่งพาจากภายนอกชุมชน เพราะชุมชนอื่น ๆ ก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ทรัพยากรเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองเช่นเดียวกัน ในเรื่องของการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาชุมชนนี้ ส่วนหนึ่งรัฐบาลจะให้การสนับสนุน แต่มักจะเป็นโครงการขนาดใหญ่ต้องใช้ทรัพยากรมากเป็นแผนและโครงการที่รัฐดำเนินผ่านหน่วยงานราชการ ไม่ใช่เป็นแผนและโครงการพัฒนาของประชาชนในชุมชน

๕. การริเริ่มของประชาชนในชุมชน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเชื่อในสิทธิเสรีภาพของคน การพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชน โดยประชาชนเป็นผู้ริเริ่มในการจัดทำโครงการ ไม่ใช่ถูกกำหนดโดยบุคคลหรือหน่วยงานนอกชุมชน การดำเนินงานพัฒนาในขั้นตอนต่าง ๆ ต้องให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบหน่วยงานอื่น ๆ ควรเป็นหน่วยที่สนับสนุนส่งเสริมเท่านั้น แนวความคิดดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นได้โดยวิธีการให้การศึกษแก่ชุมชนจนมีความรู้ ความสามารถในระดับที่เรียกว่า คิดเป็น ทำเป็น จนมีความสามารถที่จะค้นหาปัญหา วิธีการแก้ไขปัญหา และดำเนินการแก้ไขปัญหได้ด้วยตนเอง

๖. ขีดความสามารถของชุมชนและรัฐบาล การพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นให้ดำเนินการโดยคนและทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ เพราะรัฐบาลมีขีดความสามารถจำกัดทั้งบุคลากรงบประมาณ หรือทรัพยากร ระบบการบริหารและดำเนินงานพัฒนา ส่วนประชาชนในชุมชนเองก็มีขีดความสามารถจำกัดในเรื่องความไม่พร้อมของคนและทรัพยากรที่ใช้ในการพัฒนาไม่เพียงพอ ดังนั้น การจะดำเนินงานพัฒนาชุมชนในชุมชนใด จึงต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของชุมชน รัฐบาลกล่าวคือ ชุมชนที่มีความพร้อมมากก็พึ่งขีดความสามารถของตนเองมาก ชุมชนที่มีความพร้อมน้อย รัฐก็เข้าไปให้ความสนับสนุนมากขึ้น ขีดความสามารถของชุมชนและรัฐนี้จะต้องเป็นสัดส่วนและสอดคล้องซึ่งกันและกัน

๗. การร่วมมือกันระหว่างรัฐกับประชาชน การพัฒนาชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ต้องเกิดจากการร่วมมือกันระหว่างรัฐและประชาชนไม่ปล่อยให้ฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบเพียงฝ่ายเดียว เพราะทั้งรัฐบาลและประชาชนในชุมชนต่างก็มีขีดความสามารถที่จำกัดไม่สามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพได้ การร่วมมือระหว่างรัฐบาลและประชาชนนี้ต้องตั้งอยู่บนปรัชญาและแนวคิดของการพัฒนาชุมชน คือ การช่วยเหลือตัวเอง การใช้ทรัพยากรในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนและการสนับสนุนส่งเสริมของรัฐอย่างเหมาะสม

นอกจากการร่วมมือระหว่างรัฐบาลกับประชาชนในชุมชนแล้ว ยังสามารถขอการสนับสนุนจากภาคเอกชนและชุมชนภายนอกที่พร้อมจะให้การสนับสนุนได้อีกทางหนึ่ง

๘. การพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ การพัฒนาชุมชนต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กันหลายด้าน จะมุ่งเพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนมีหลายกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต้องสอดคล้องและเป็นแนวทางเดียวกัน เพื่อการประหยัดแรงงาน งบประมาณ และเวลาที่ใช้การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องเกี่ยวข้องกับบุคคล หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ต้องใช้การประสานงานที่ดี จึงจะประสบความสำเร็จ

๙. ความสมดุลในการพัฒนา การพัฒนาชุมชนมีกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการหลายด้าน ไม่ใช่มีเพียงกิจกรรมเดียวต้องดำเนินการไปพร้อมกันทุกด้านไม่มุ่งในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะทุกกิจกรรมมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด จึงต้องคำนึงถึงความสมดุลในการพัฒนาด้วย เช่น ความสมดุลระหว่างเพศและวัย เป็นต้น

๑๐. การศึกษาภาคชีวิต การพัฒนาชุมชน มีลักษณะเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัยอย่างต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต การพัฒนาชุมชนจึงมีลักษณะที่เป็นกระบวนการ เป็นวิธีการ เป็นโครงการ และเป็นกระบวนการทางสังคม ดังนี้

๑๐.๑ การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ (Process) คือ มีความต่อเนื่องของปฏิกิริยาโต้ตอบต่อกันของคนในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงต้องมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนต่อเนื่องกันจะขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไม่ได้

๑๐.๒ การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ (Method) ซึ่งนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ จึงต้องกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานให้ชัดเจน มีความสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาลความต้องการของประชาชนในชุมชนและเหมาะสมกับสภาพพื้นฐานของชุมชน

๑๐.๓ การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการ (Program) ประกอบด้วยเนื้อหาและแผนงานย่อยที่เน้นความคิดริเริ่มของชุมชน การสนับสนุนส่งเสริมความก้าวหน้าของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน การสนับสนุนจากรัฐบาลและการประสานงานกันระหว่างบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

๑๐.๔ การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการทางสังคม (Social process) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแพร่ระบาดทางอารมณ์ อันก่อให้เกิดพฤติกรรมมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงต้องใช้แรงจูงใจกระตุ้นให้ประชาชนมีความตื่นตัว เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา (Movement) ไม่เฉื่อยชาหรือท้อถอย

พัฒนา สัจฉา และคณะ ได้เสนอว่าการพัฒนาชุมชนควรมีหลักการที่สำคัญดังต่อไปนี้^{๙๙}

๑. ยึดถือประชาชนเป็นหลัก โดยยึดเอาความต้องการและปัญหาที่แท้จริงของประชาชนและความร่วมมือร่วมใจของประชาชนเป็นพื้นฐานสำคัญ ในการที่จะเป็นไปสู่การช่วยเหลือตนเองได้ในบั้นปลาย

๒. ยึดทรัพยากรของชาวบ้านเป็นหลักในการพัฒนาทั้งคน วัตถุ และสถาบันทางสังคม

๓. ยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน คือแผนหรือโครงการพัฒนาชุมชนจะต้องมาจากประชาชนในชุมชน จะต้องไม่เป็นการบังคับให้ประชาชนเข้ามาร่วมกิจกรรม แต่ต้องให้ประชาชนเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ

๔. หลักการปกครองตนเอง ต้องส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการปกครองตนเองในรูปของสถาบันทางสังคมตามกลุ่มอาชีพ วัย เพศ โดยที่ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการเอง

๕. หลักการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ โดยทำหน้าที่เป็นกลางในการประสานงานที่จะนำบริการต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนไปสู่ชุมชน

๖. การพัฒนาจะต้องเริ่มต้นจากสิ่งทำได้ง่ายก่อนแล้วจึงค่อย ๆ ไปสู่งานที่ทำได้ยากขึ้นเป็นลำดับ

๗. การเปลี่ยนแปลงในชุมชนต้องคำนึงถึงสิ่งง่าย ๆ ในชีวิตคน เช่น ให้เริ่มต้นในกลุ่มคนที่ยอมรับ หรือแนะนำได้ง่ายก่อนไปสู่ด้านอื่น ๆ ต้องอาศัยอ้างอิงในสิ่งที่ชาวบ้านรู้และเคยชินอยู่แล้ว

๘. ยึดถือวัฒนธรรมเป็นหลัก การพัฒนาชุมชนจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ศาสนา ความเชื่อ เป็นต้น จึงจะทำให้เกิดการยอมรับและนำไปสู่การพัฒนาชุมชนได้

สมพร เทพสิทธา ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนว่า ในการพัฒนาชุมชนต้องใช้หลักการประสานงานระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) จะต้องมีการร่วมมือและประสานงานกันทุกฝ่าย โดยเฉพาะการประสานงานระหว่างหน่วยราชการต่าง ๆ การประสานงานระหว่างภาครัฐบาลและภาคเอกชน การประสานงานระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนในชุมชนที่เรียกว่า บวร^{๑๐๐}

^{๙๙}พัฒนา สัจฉา และคณะ, การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๒๓-๒๖.

^{๑๐๐}สมพร เทพสิทธา, บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สภาอุรวุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๕.

สรุปได้ว่า หลักการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ที่สำคัญ คือการยึดถือประชาชนเป็นศูนย์กลาง เพราะการพัฒนาชุมชนนั้นเป็นการพัฒนาของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนเอง โดยมีวัดแกนนำเป็นเครื่องสนับสนุนส่งเสริมในสิ่งที่เหมาะสม โดยควรยึดหลักที่ว่าประชาชนในชุมชนมีความอยู่ดีกินดี มีความสามัคคี และสามารถแก้ไขปัญหาของสังคมในด้านต่าง ๆ ได้ ดังนั้นการพัฒนาชุมชนจึงต้องทำอย่างรอบคอบระมัดระวังด้วยการคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นเป็นที่ตั้งเสมอ

๒.๔.๓ การสาธารณสงเคราะห์ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

นับแต่โบราณกาลมา วัดเป็นศูนย์กลางแห่งศรัทธาของชาวบ้านตลอดจนประเพณีและวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ นับตั้งแต่การสร้างวัดมา ซึ่งเกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น หรือในกรณีพิเศษ อาจเกิดจากพระราชศรัทธาของพระมหากษัตริย์บางพระองค์ทรงสร้างและอุปถัมภ์วัดนั้น ซึ่งในเรื่องนี้มีผู้ทรงคุณวุฒิ ทรงความรู้ และนักวิชาการหลายได้เสนอหลักการและทัศนะแนวคิดไว้หลายท่าน ดังนี้

คติทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่า การสร้างวัดตลอดจนสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ภายในวัดเป็นการทำบุญที่มีอานิสงส์มาก อันจะส่งผลให้ผู้ที่ได้ร่วมทำบุญมีความสุขทั้งในภพนี้ และภพหน้า และการทำบุญนั้น จะต้องทำด้วยสิ่งที่ดีที่สุด ชาวบ้านหรือผู้ที่ลงมือสร้างจึงได้ทุ่มเทความรู้ความสามารถในเชิงช่างที่มีอยู่ทั้งหมด อันประกอบด้วยศรัทธา สร้างสรรค์ศิลปกรรมที่งดงามให้แก่วัด ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของศิลปกรรมต่าง ๆ ตามพระอุโบสถ วิหารคด ศาลาราย หอระฆัง ตลอดจนฝาผนังในพระอุโบสถ เป็นต้น เมื่อวัดถูกสร้างเสร็จก็มีกิจกรรมและความเป็นไปที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชาวบ้าน มีการแลกเปลี่ยนถ่ายเทระหว่างบ้านกับวัด เช่น ชาวบ้านมาบวชเรียนอยู่ในวัด ผู้ที่เข้ามาบวชก็มาเรียนวิชาความรู้จากผู้บวชมาก่อน ในขณะที่เดียวกันก็ถ่ายทอดความรู้ในตระกูลของตนที่ติดตัวมาแต่วัด และผู้ที่มาบวชใหม่ ตลอดจนลูกหลานชาวบ้านที่ส่งมาเรียน จึงเกิดการสืบทอดความรู้ต่อ ๆ กันมาโดยมีวัดเป็นสื่อ

ในวันหรือโอกาสสำคัญทางพุทธศาสนาต่าง ๆ ชาวบ้านได้มีโอกาสไปทำบุญที่วัดด้วยแรงศรัทธาและความตั้งใจที่จะทำให้การทำบุญนั้นเกิดอานิสงส์สูงสุด จึงทำให้การทำบุญในแต่ละครั้งแต่ละโอกาส มีรูปแบบ พิธีการที่เป็นลักษณะเฉพาะเกิดเป็นแบบแผน ประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนาต่าง ๆ นอกจากนี้ศิลปะการแสดงต่าง ๆ เช่น ลิเก ละคร หนังตะลุง หนังใหญ่ ก็เกิดขึ้นในงานวัดนี้เอง^{๑๑๑}

^{๑๑๑} ประดิษฐ์ เหลืองอร่าม, วัดบันไดทองเพชรบุรี : รูปลักษณ์แห่งความน่าสัมผัส, เดลินิวส์, (๑๗ พฤษภาคม ๒๕๒๔), หน้า ๒๔.

พระครูนิวริฐธรรมขันธ์ ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ในการส่งเสริมด้านวัฒนธรรมประเพณี และสิ่งแวดล้อม ควรให้การส่งเสริมการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ในด้านการซื่อสัตย์สุจริต ฟังตนเองเคารพประเพณี และควรดำเนินการสืบสานไว้ให้คงอยู่ เช่น การส่งเสริมฟื้นฟูประเพณี ดังนี้

๑. การทำบุญตักบาตรวันขึ้นปีใหม่
๒. จัดงานวันอนุรักษ์มรดกไทย
๓. จัดงานประเพณีสงกรานต์
๔. จัดงานประเพณีกวนข้าวทิพย์ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖
๕. งานประเพณีถวายผ้าอาบน้ำฝน วันเข้าพรรษา
๖. งานประเพณีทำบุญสารท
๗. งานตักบาตรเทโว ๗ วันออกพรรษา และเทศน์มหาชาติ
๘. งานประเพณีปิดทองพระ และลอยกระทง วันเพ็ญเดือน ๑๒

ทั้งหมดนี้เป็นประเพณีที่มีแต่ดั้งเดิม และได้มีการปรับปรุงพัฒนา ให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจสังคมปัจจุบัน เป็นโอกาสในการใช้หลักธรรมให้คนได้ตระหนัก เข้าใจการอยู่ร่วมกันต่อผลที่ได้ปฏิบัติร่วมกันมาทุก ๆ ปี ควรที่จะอนุรักษ์และสืบสานไว้เป็นมรดกแก่อนุชนคนรุ่นต่อ ๆ ไป^{๑๐๒}

สมคิด โชติภวณิชย์ กล่าวถึงวัฒนธรรมว่า เป็นวิถีชีวิตที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ซึ่งประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ประเพณี ศิลปะ ค่านิยม และกฎหมาย เป็นต้น และถ่ายทอดกันมาจากบรรพชนสู่ชนรุ่นหลัง

วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นวิชาความรู้ที่มีความมั่งงามในตัวเอง เรียกว่า ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ดังนี้

๑. ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ เช่น ปราสาทราชวัง วัด ป้อม ค่าย กำแพง และลักษณะที่เห็นรูปทรงไม่ชัดเจน เช่น คุน้ำ คันดิน โบสถ์ ถนนโบราณ เนินดินที่ปกคลุมเจดีย์ วิหาร เป็นต้น

๒. ศิลปวัฒนธรรมประเภทงานจิตรกรรม ส่วนใหญ่จะมีอยู่ในวัด เช่น งานเขียนลายรดน้ำ ภาพเขียนตู้พระธรรม จิตรกรรมฝาผนัง ในหนึ่งพระอุโบสถ พระวิหารงานจิตรกรรมในสมุดไทยโบราณ เช่น หนังสือตำราพิชัยสงคราม ตำรายาแผนโบราณ ตำราคชลักษณ์ ภาพพระบฏ

^{๑๐๒} พระครูนิวริฐธรรมขันธ์ (นิวัฒน์ อคคคุดโต), **วัดพัฒนา ๕๑**, (กรุงเทพมหานคร : กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๓๗.

๓. ศิลปวัฒนธรรมประเภทงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน หมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับ เช่น เครื่องจักสาน ผ้าฝ้ายชนิดต่าง ๆ ภาชนะดินเผา เป็นต้น

๔. ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี แบบแผนปฏิบัติในกลุ่มหรือสังคม ซึ่งยอมรับปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยแบ่งได้ ๓ กลุ่ม คือ

๔.๑) ขนบธรรมเนียมประเพณี มีทั้งประเพณีเฉพาะบุคคล ได้แก่ การเกิดการตาย การโกนจุก การหมั้น การแต่งงาน การบวช การขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น และประเพณีส่วนรวมอื่น ๆ ได้แก่ ประเพณีทางศาสนาต่าง ๆ ได้แก่ ประเพณีทางศาสนาต่าง ๆ ประเพณีทำบุญเข้าพรรษาและออกพรรษา ทอดกฐิน ประเพณีตรุษสงกรานต์ ประเพณีชักพระ เป็นต้น

๔.๒) ภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ จารึกและคัมภีร์ต่าง ๆ ภาษาพูด ภาษาเขียน บทประพันธ์ที่ถ่ายทอดกันมาโดยการเล่าหรือเขียน เช่น นิทานพื้นบ้าน ตำนานเมือง เป็นต้น

๔.๓) ศิลปะการแสดง ได้แก่ การเล่นเพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงอีแซว เพลงเกี่ยวข้าว โนราห์ เป็นต้น^{๑๐๓}

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ กล่าวว่า เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางความคิด และความอัปจนของการพัฒนาตามแบบจำลองของตะวันตก ผลักดันให้หลายกลุ่มหันไปหาปรัชญาตะวันออกโดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธปรัชญาในบางประเทศ ได้มีการนำเอาแนวความคิดบางอย่างของพุทธปรัชญามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมที่ต้องเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมหลายมิติ คือ

๑. การพัฒนาต้องอาศัยวัฒนธรรมพื้นฐานของตนเอง โดยนำเอาพุทธปรัชญามาปรับปรุงใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนในชนบท

๒. การพัฒนาโดยการปฏิวัติวัฒนธรรม หมายถึง การปฏิเสฐวัฒนธรรมแบบทุนนิยม เช่น การบูชาวัตถุ การลุ่มหลงความเจริญในเทคโนโลยี และอุตสาหกรรมรวมทั้งวัฒนธรรมแห่งการบริโภคทั่ว ๆ ไป เป็นต้น วัฒนธรรมแบบนี้ทำให้มนุษย์หลงลืมความหมายของชีวิตอย่างสิ้นเชิง

๓. ความหลากหลายของภูมิปัญญาชาวบ้านและวัฒนธรรมพื้นบ้าน จะเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

๔. สิ่งที่เราได้จากความหมายใหญ่ของการพัฒนาแบบพุทธ คือ “จริยธรรมในการพัฒนา” จริยธรรมเป็นเรื่องที่จะบอกเราว่า อะไรเป็นสิ่งที่ดีงาม อะไรเป็นสิ่งชั่วร้าย

^{๑๐๓}สมคิด โชติกวณิชย์, “บทบาทของเจ้าอาวาสวัดที่มีต่อกิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๖๘-๑๗๐.

นอกจากนี้จริยธรรมยังบอกเราอีกด้วยว่า อะไรควรทำ และเราควรทำอย่างไร เพื่อที่จะให้สังคม และชีวิตของมนุษย์อยู่ในสภาพที่ดีงาม

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาตามเชิงพุทธนี้ถึงแม้จะมีได้เป็นการแก้ปัญหาในยุคหลัง สังคมอุตสาหกรรมได้อย่างสิ้นเชิง แต่ก็ยังเป็นทางออกหรือเป็นแนวทางในการพัฒนาในระดับหนึ่ง คือการพัฒนาที่มีรากฐานทางด้านวัฒนธรรม เพื่อที่จะได้ปรับตัวให้รู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง ทางโครงสร้างสังคมในปัจจุบัน การพัฒนาเชิงพุทธศาสตร์นี้ จึงเป็นการพัฒนาที่สะท้อนให้เห็น ปัญหาของการพัฒนาที่เน้นทางด้านวัตถุโดยขาดการพัฒนาด้านจิตใจ ซึ่งการพัฒนาเชิงพุทธนี้ จะต้องพัฒนาทั้งด้านวัตถุกับจิตใจให้มีความสมดุลและสัมพันธ์กันดังที่ทงคณะสงฆ์อกระเบียบ มหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมที่มีทั้งการพัฒนาวัตถุ และการพัฒนาจิตใจ^{๑๐๔}

กองวิจัยและวางแผน กล่าวถึง การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมว่า แนวทางในการ รักษา ส่งเสริม และพัฒนาวัฒนธรรม พุทธศักราช ๒๕๒๙ ตามนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ หมวด ๓ ว่าด้วย แนวทางในการรักษา ส่งเสริม และพัฒนาวัฒนธรรมข้อที่ ๓.๓ ที่ระบุว่า ในการ วางแผนพัฒนาวัฒนธรรมทุกระดับให้ถือศาสนาธรรมเป็นบ่อเกิดสำคัญของการประพฤติปฏิบัติ และการดำเนินชีวิตของประชาชนเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในฐานะที่เป็นพื้นฐานและเป็นแนวทางใน การพัฒนาวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ และหมวด ๖ ว่าด้วยองค์กรและระบบงานในการพัฒนา วัฒนธรรม ข้อ ๖.๒ ระบุว่า องค์กรของเอกชนที่มีหน้าที่รับผิดชอบงานวัฒนธรรมของชาติ คือ มูลนิธิ สมาคม ศาสนาสถาบัน และบริษัทห้างร้านทั้งหลาย ซึ่งควรมีโอกาสให้ความร่วมมือ สนับสนุน ตามกำลังความสามารถ

นอกจากนี้ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ ซึ่งมีผลใช้ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙ ได้มียุทธวิธีในการดำเนินการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมไทย โดยมีเป้าหมายจะขอความร่วมมือบุคลากร ๒ กลุ่ม ให้มีส่วนเกี่ยวพันอนุรักษ์และส่งเสริมมรดก ทางวัฒนธรรม คือ

๑. ประชาชน
๒. เจ้าของผู้ประกอบการมรดกทางวัฒนธรรม คือ พระสงฆ์และวัดนั่นเอง
ผลงานของช่างมรดกทางวัฒนธรรม ที่เป็นวัตถุคงทนและมีอยู่ในวัดทั้งสิ้น หากพระ ไม่รักษาชาวบ้านจะเข้าไปช่วยอะไรก็ได้มาก การที่พระจะรักษามรดกเหล่านี้จะต้อง
  ๑. เรียนรู้ประวัติ และคุณค่าโดยกว้างขวาง
  ๒. ศึกษาอย่างจริงจัง จนเกิดความซาบซึ้งในศิลปะเหล่านั้น อย่างน้อยก็ภายในวัด
  ๓. มีการประชุมสัมมนา เช่น ที่กำลังทำอยู่เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

^{๑๐๔} ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ, วิทยาศึกษาสังคมไทยวิถีใหม่แห่งการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร:เอ็ดดิสัน เพรสโปรดักส์การพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๑.

๔. มีความสนใจอย่างจริงจังจนเกิด เข้าเนื้อหา ศิลปวัตถุนั้นพิจารณาและเห็นบ่อย ๆ จะทำให้เกิดความซาบซึ้ง

๕. พยายามฟื้นฟูช่าง ๑๐ หมู่ขึ้นในวัดที่พอจะทำได้

๖. อย่างน้อยสนับสนุนพระภิกษุที่สนใจให้เรียนรู้การซ่อมแซมที่ไม่เป็นการทำลาย คือซ่อมจนไม่เหลือของเก่า

๗. เจ้าอาวาสอบรมพระเป็นระยะ ๆ ปรึกษาหารือกันในการหาวิธีจะดำรงศิลปวัตถุ เอกลักษณะช่างไทยเอาไว้ ขณะนี้มักจะทำไปในรูปแบบ วัตถุนิยม

๘. สร้างพิพิธภัณฑ์ของวัดโดยจัดให้ถูกต้อง น่าดู น่าสนใจ หากทำได้การเขียน ประวัติของวัตถุสิ่งก่อสร้างที่น่าภาคภูมิใจ โดยปรึกษาเจ้าหน้าที่ศิลปากรจังหวัด

๙. แลกเปลี่ยนดูงานระหว่างวัดต่าง ๆ เพราะแม้แต่ในจังหวัดเล็ก ๆ ทั่วประเทศจะมี มรดกชาติให้ชมได้เสมอ แต่มักจะขาดความสนใจจนทรุดโทรมอย่างรวดเร็ว

๑๐. เข้าหาอดีตที่พระเป็นช่างเสียเอง เช่น ท่านขววินโขง พระจริยานุวัตร เขมจารี เถระ ศิลปะศาสตร์ดุฎฐิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม พระเกี้ยวทองคำของกรมการอนุรักษ์ภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บุคคลดีเด่นทาง วัฒนธรรมสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นต้น เจ้าอาวาสมหาชัยมหาสารคาม ซึ่งมรณภาพไปเมื่อเร็ว ๆ นี้ ผลงานทางวรรณกรรมที่บ้านอีสาน และพิพิธภัณฑ์ของวัด ท่านมอบให้แก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคามทั้งหมด

นอกจากนี้บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยยังมี อีกเรื่องหนึ่งคือ เอกลักษณะในเชิงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น ประเพณีการตัดบาตรเทโว ประเพณีการตัดบาตรดอกไม้ ประเพณีแห่พระของภาคต่าง ๆ ประเพณีโยนบัว ประเพณีทอด เทียนในพรรษา เป็นต้น โดยไม่ประยุกต์ให้มากเกินไป รักษาเอกลักษณ์ไว้ให้ได้เป็นการอนุรักษ์ มรดกศิลปวัฒนธรรมอีกทางหนึ่ง^{๑๐๕}

สรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมนั้น เป็นสิ่งที่ สำคัญยิ่งเพราะสถาบันสงฆ์และวัดนั้นเป็นผู้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงต่อประเพณีวัฒนธรรม เป็น ศูนย์กลางแห่งประเพณีและศิลปวัฒนธรรมทั้งของท้องถิ่น ของสังคม เป็นพื้นฐานแห่งความเป็น พุทธ เป็นไทย และเป็นเอกลักษณ์ประจำพระพุทธศาสนา เป็นเอกลักษณ์อันทรงคุณค่าประจำ ชาติไทยเลยที่เดียว ดังนั้นพระสงฆ์จึงต้องมีส่วนสำคัญเป็นอันดับหนึ่งที่จะต้องให้การอนุรักษ์ ส่งเสริมประเพณีศิลปวัฒนธรรมให้คงอยู่คู่ชาติตลอดไป

^{๑๐๕} กองวิจัยและวางแผน กรมการศาสนา, รายงานการศาสนา ประจำปี ๒๕๓๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๖-๑๐.

๒.๕ งานสาธารณสงเคราะห์ของชุมชนบ้านฆ้องน้อย

ชุมชนบ้านฆ้องน้อยนั้นตั้งอยู่ ณ ตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยชาวชุมชนบ้านฆ้องน้อยนั้นสืบเชื้อสายมาจาก “ลาวเวียง” ซึ่งย้ายถิ่นฐานเดิมมาจากชุมชนบ้านฆ้อง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เป็นชุมชนใหญ่มีสถานที่สำคัญอันเป็นแกนหลักของชุมชนคือวัดบ้านฆ้องน้อย ซึ่งทางวัดได้มีการพัฒนาวัดและพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ อันเหมาะสมสร้างความเจริญให้กับชุมชนเป็นอย่างมากโดยเฉพาะงานในด้านงานการสาธารณสงเคราะห์ชุมชน ซึ่งในปัจจุบันนี้ชุมชนบ้านฆ้องน้อยได้มีการดำเนินงานต่าง ๆ ในด้านการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน โดยมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาชุมชนว่า “พัฒนาชุมชนน่าอยู่ ยกระดับคุณภาพชีวิต พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน ส่งเสริมการท่องเที่ยว” ผู้วิจัยได้รวบรวมงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของชุมชนไว้ดังนี้

๒.๕.๑ ในทางด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน

ในงานการสาธารณสงเคราะห์ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชนนั้นชุมชนบ้านฆ้องน้อยนั้นมีการจัดโครงการและดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

๑. มีการดำเนินกิจกรรมการเทศนาสั่งสอนให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินวิถีชีวิตปัจจุบัน

๒. การจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรม เพื่อให้ความรู้และอบรมปฏิบัติธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาจิตใจประชาชนและเด็กเยาวชน

๓. การจัดและดำเนินกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อพัฒนาความรู้ด้านศีล สมาธิ ปัญญา และคุณงามความดีแก่เด็กเยาวชน

๔. การจัดและดำเนินกิจกรรมบำเพ็ญความดี เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่นวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันอัฐมีบูชา วันเข้า-ออกพรรษา วันลอยกระทง วันปีใหม่ วันสงกรานต์ ฯลฯ

๕. การจัดและดำเนินกิจกรรมบำเพ็ญความดี เนื่องในวันวันสำคัญของชาติ เช่น วันพ่อแห่งชาติและวันแม่แห่งชาติ ฯลฯ

๖. การจัดและดำเนินกิจกรรมเพื่อสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าวัด เพื่อศึกษาอบรมให้การศึกษาคุณธรรม จริยธรรมหลักการเรียนการศึกษาที่สนับสนุนการเรียนรู้ และปฏิบัติธรรมตามวิถีชาวพุทธอันดีงาม

๗. การจัดและดำเนินกิจกรรมการให้คำปรึกษาและแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ และปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ประชาชนชาวบ้านผู้มีปัญหาต่าง ๆ

๘. การจัดสถานที่ของวัดและชุมชนในการดำเนินกิจกรรมสนับสนุนส่งเสริมให้มีการอบรมและสอนศีลธรรม จริยธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจแก่นักเรียนในสถานศึกษาและโรงเรียน

๙. การดำเนินโครงการให้การอุปการะเด็กเยาวชน และมอบทุนการศึกษาสงเคราะห์ แก่เด็กนักเรียนที่ยากจนขาดแคลนทุนทรัพย์ เพื่อลดภาระผู้ปกครอง

๑๐. การดำเนินโครงการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม อบรมความดี แก่เด็กตั้งแต่ยังเยาว์วัย

๑๑. จัดโครงการอุทยานแห่งความจงรักภักดี เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความรู้รัก สามัคคีทั้งในส่วนของชุมชน สังคม และประเทศชาติให้มั่นคงยั่งยืน

๑๒. จัดโครงการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน โดยพัฒนาจิตใจ ควบคู่กับการเรียนรู้ของกลุ่มคนทุกกลุ่มทุกวัยตลอดชีวิต

๑๓. จัดโครงการสร้างสุขภาวะคนในชุมชนให้มีสุขภาพแข็งแรงทั้งกายและใจ มีความสัมพันธ์ทางสังคมและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่

๑๔. จัดกิจกรรมส่งเสริมโครงการให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข โดยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในสังคม

๑๕. จัดกิจกรรมส่งเสริมศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูล ด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวนอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์ในการปกป้อง คุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น^{๑๐๖}

สรุปได้ว่า การพัฒนาด้านจิตใจประชาชนนั้น ชุมชนบ้านฆ้องน้อยนั้นมีการดำเนิน โครงการและดำเนินการผ่านกิจกรรมที่คนในชุมชนอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม โดยชุมชน ตั้งอยู่ในหลักการที่ว่า ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรักษา ร่วมกันแก้ปัญหา และร่วมกันแบ่งปัน ผลประโยชน์เป็นที่ตั้ง ดังนั้นการพัฒนาด้านจิตใจของชุมชนบ้านฆ้องน้อยจึงมีการดำเนินการ ควบคู่ไปกับการพัฒนาท้องถิ่นและการพัฒนาส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ

๒.๕.๒ ด้านการพัฒนาท้องถิ่น

ในงานการสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านการพัฒนาท้องถิ่นนั้นชุมชนบ้านฆ้องน้อยนั้นมีการจัดโครงการและดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

๑. การดำเนินโครงการและกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนนั้น ชุมชนได้ใช้วัดเป็นแกนนำ ประชาชนในการสร้างสาธารณสุขประโยชน์ให้ประชาชนและชุมชนตลอดจนองค์กรต่าง ๆ

๒. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมการอบรมให้ความรู้แนะนำและส่งเสริม ประชาชนเกี่ยวกับการประกอบสัมมาอาชีพ โดยยึดตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

^{๑๐๖} กองวิชาการและแผนงานการพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลท่าผา, แผนยุทธศาสตร์การ พัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลท่าผา ประจำปี ๒๕๕๓, หน้า ๑๘-๑๙.

๓. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมให้การสนับสนุนเกื้อกูลสงเคราะห์และพัฒนาความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตอันดีงามให้แก่ประชาชนในชุมชน
๔. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมการรณรงค์สนับสนุนอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนและจัดกิจกรรมในด้านการป้องกันยาเสพติดแก่เด็กเยาวชนและประชาชน
๕. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมรณรงค์อบรมแนะนำและให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านการป้องกันอบายมุขต่าง ๆ
๖. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมรณรงค์อบรมแนะนำและให้ความรู้แก่ประชาชนและเด็กเยาวชนในด้านข้อกฎหมาย/และการป้องกันยาเสพติด เพื่อความสงบสุขของชุมชน
๗. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมรณรงค์อบรมแนะนำให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและด้านความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชน
๘. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมและการจัดตั้งศูนย์ป้องกันสาธารณภัย เช่น สถานีตำรวจชุมชน/สถานีอนามัยชุมชน เป็นต้น เพื่อความสงบสุขให้แก่ประชาชนในชุมชน
๙. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมในการจัดสร้างอาคารเรียน/ห้องสมุด/พิพิธภัณฑ์/และจัดหาอุปกรณ์การศึกษาต่าง ๆ ให้แก่โรงเรียนและประชาชนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์
๑๐. การอำนวยความสะดวกสถานที่และอนุเคราะห์ประชาชน ในการให้ยืมสิ่งของต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนอันเป็นประโยชน์
๑๑. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมปลูกต้นไม้เฉลิมพระเกียรติเนื่องในวันเฉลิมพระชนม์พรรษาวันพ่อแห่งชาติ และวันแม่แห่งชาติ
๑๒. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในด้านสาธารณภัยต่าง ๆ
๑๓. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมกลุ่มสตรีอาสาพัฒนาชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนให้เข้มแข็ง
๑๔. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมการแก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
๑๕. การดำเนินโครงการด้านการชลประทาน ส่งเสริมสนับสนุนระบบการชลประทาน คลองส่งน้ำ ทางระบายน้ำ เพื่อการเกษตรกรรม เพื่อให้ประชาชนมีน้ำไว้ใช้ในการเกษตรกรรมอย่างเพียงพอ
๑๖. การดำเนินโครงการฝึกอบรมและจัดตั้งศูนย์ให้บริการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลให้แก่ประชาชนและชุมชน

๑๗. การดำเนินโครงการและส่งเสริมด้านสังคมสงเคราะห์ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ให้ประชาชน เด็กเยาวชน ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงวัย ผู้พิการ ผู้ป่วย ให้มีสวัสดิการที่ดี สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม

๑๘. การดำเนินโครงการปรับปรุงการจัดเก็บขยะมูลฝอย และกำจัดขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูลให้มีประสิทธิภาพ เพื่อรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมที่ได้อย่างยั่งยืน

๑๙. การดำเนินโครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมการผลิตและพัฒนาคุณภาพสินค้าให้ได้มาตรฐาน เพื่อเพิ่มมูลค่าและรายได้แก่ประชาชน

๒๐. การดำเนินโครงการส่งเสริมการผลิตและการใช้ปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อบำรุงดินให้มีคุณภาพที่ลดการใช้ปุ๋ยเคมีที่ทำให้ดินแข็งไม่เหมาะสมกับการเพาะปลูก^{๑๐๗}

สรุปได้ว่า งานการพัฒนาท้องถิ่นของชุมชนบ้านฆ้องน้อยนั้น เน้นการพัฒนาท้องถิ่นแบบค่อยเป็นค่อยไปแต่มั่นคงยั่งยืนและสร้างความเข้มแข็งและเน้นประโยชน์ของส่วนรวมของชุมชน โดยเฉพาะในด้านเกษตรกรรมและการส่งเสริมอาชีพพื้นฐานของชุมชน ตลอดจนระบบสาธารณูปการให้ดีและเป็นระบบ ที่สำคัญในการดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนนั้นให้ความสำคัญกับวัด โดยการใช้วัดเป็นศูนย์กลางนั่นเอง

๒.๕.๓ ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

ในงานการสาธารณสงเคราะห์ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมนั้น ชุมชนบ้านฆ้องน้อยนั้นมีการจัดโครงการและดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

๑. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นมรดกล้ำค่าของชุมชน

๒. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมการสนับสนุนให้ความรู้แก่ประชาชนและเด็กเยาวชน เพื่อให้รู้จักคุณค่าของประเพณีศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันดีงามของชุมชนและของชาติ

๓. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางด้านการอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสืบทอดแก่นุชนรุ่นหลัง

๔. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมให้การส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กเยาวชนในชุมชนได้เข้าใจถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีความหวงแหนในมรดกศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพชน

๕. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมการและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประยุกต์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เห็นว่าเหมาะสมกับการปฏิบัติในสภาวะกาลปัจจุบัน

^{๑๐๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕-๒๖.

๖. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรม โดยการสนับสนุนส่งเสริมใช้สถานที่ของวัด เป็นศูนย์กลางการในอนุรักษ์ และจัดนิทรรศการที่เกี่ยวกับประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

๗. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการหรือองค์กรต่างๆ เพื่อหาทุนสนับสนุนในการจัดกิจกรรมและอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

๘. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรม โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางประสานงานการในแลกเปลี่ยนความรู้ทางประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ กับชุมชน

๙. การดำเนินโครงการ โดยการใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารด้านประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ

๑๐. การดำเนินโครงการให้วัดมีสถานที่ บรรยากาศ บุคลากรอันเหมาะสม ในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป

๑๑. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรม วันเข้าพรรษา วันสงกรานต์ วันลอยกระทง วันปืยมหาราช ฯลฯ เพื่อส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามเอาไว้

๑๒. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น เพื่อเป็นเอกลักษณ์ให้คงอยู่และแพร่หลายเป็นที่ยอมรับแก่บุคคลทั่วไป

๑๓. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมสนับสนุนเสริมสร้างให้ประชาชนพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้ชาวชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น

๑๔. การดำเนินโครงการและจัดกิจกรรมสนับสนุนอนุรักษ์ฟื้นฟูโบราณสถานของชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของท้องถิ่น และเป็นการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนในการส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรม

๑๕. การดำเนินโครงการและจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น แหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่น เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มแก่สินค้าท่องเที่ยวและบริการด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม^{๑๐๘}

สรุปได้ว่า ในการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชุมชนบ้านม่วงน้อยนั้น เน้นการส่งเสริมอนุรักษ์และรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะประเพณีวัฒนธรรมของชาวลาวเวียงและด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีการบูรณาการประยุกต์ปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบัน

^{๑๐๘} อ่างแล้ว

และมีการประสานงานแลกเปลี่ยนศิลปะประเพณีวัฒนธรรมกับชุมชนอื่น ๆ และติดต่อประสานงานหน่วยงานราชการเพื่อขอการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชุมชนบ้านฆ้องน้อย

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของวัด

จากการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของวัด ได้มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้หลายท่าน อันแนวทางที่สำคัญในการศึกษา ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้คัดสรรผลงานที่เกี่ยวข้องนำเสนอ ดังนี้

นริศชัย ชัยมาลา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทในการพัฒนาสังคมของวัดในจังหวัดขอนแก่น”, จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทในการพัฒนาสังคมของวัด ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ ๕๒.๙ บทบาทด้านเป็นรายด้าน พบว่า วัดมีบทบาทในการพัฒนาสังคมด้านการพัฒนาจิตใจมากที่สุดถึงร้อยละ ๙๐.๓๓ ซึ่งใกล้เคียงกับบทบาทด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ร้อยละ ๙๐.๒๐ รองลงมาได้แก่ บทบาทด้านการสังคมสงเคราะห์ ร้อยละ ๗๒.๕๖ และพบว่า บทบาทด้านการศึกษาอยู่ในระดับน้อยที่สุด เพียงร้อยละ ๖๘.๔๐^{๑๐๙}

นริวัลค์ ธรรมนิมิตโชค ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษารูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต”, ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต จำเป็นต้องใช้การจัดการความรู้ (Knowledge Management) เข้ามามีส่วนในกระบวนการสร้างรูปแบบของวัดให้เป็นไปตามความต้องการของพุทธบริษัทแต่ละกลุ่มวัดต้องมีลักษณะการวางแผนด้านนโยบายที่ชัดเจนแน่นอน เพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพของพระภิกษุสามเณรให้เป็นผู้ที่สมคุณสมบัติพร้อมที่จะเป็นกัลยาณมิตรที่ดี ก้าวทันโลกในยุคปัจจุบันโดยไม่ทิ้งสมณสารูปและสมณสัญญา รวมทั้งการปรับปรุงสถานที่จัดกิจกรรมและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่ได้รวบรวมมา สิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นเครื่องชี้ถึงความต้องการของผู้ใช้บริการที่วัดจะต้องใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานตลอดจนใช้เป็นแนวสำหรับกำหนดทิศทางการจัดวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เหมาะสมของพุทธบริษัททั้งนี้เพื่อความร่วมมือในการเป็นเจ้าของแหล่งการเรียนรู้อย่างแท้จริงอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวัดและสังคมโดยรวมอย่างยั่งยืน^{๑๑๐}

^{๑๐๙} นริศชัย ชัยมาลา, “บทบาทในการพัฒนาสังคมของวัดในจังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔), บทคัดย่อ.

^{๑๑๐} นริวัลค์ ธรรมนิมิตโชค, “การศึกษารูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

พระณัฐพล จิตฺตมฺโฆ (ปราบพินาศ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ย คือ ด้านการศาสนศึกษา ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศึกษาสงเคราะห์และด้านการปกครอง ผลการเปรียบเทียบระดับการบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานครจำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นแตกต่างกันตามพรรษาและวุฒิการศึกษา อย่างเป็นนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนพระสงฆ์ในวัดเขตธนบุรีที่มีอายุ วุฒิกการศึกษา วุฒิกศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานวัดตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสงฆ์ในวัดเขตธนบุรีไม่แตกต่างกัน^{๑๑๑}

พระมหาเรีงศักดิ์ พิมพ์สกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นในบทบาทการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”, พบว่า ๑. วัตถุประสงค์เพื่อการบริหาร ให้พระภิกษุปฏิบัติตามธรรมวินัย พัฒนาวัดให้สะอาดร่มรื่น ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้คุณธรรม จัดระเบียบการบริหาร การเงินและกิจการภายในวัดรวมทั้งพัฒนาให้เจ้าอาวาสมีวิสัยทัศน์ ๒. โครงสร้างการบริหาร เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการและการกระจายอำนาจ การตรวจสอบรวมถึงมีไวยาวัจกรช่วยในกิจการของสงฆ์ ๓. การกิจ ๖ ด้าน คือการปกครองสงฆ์ด้วยหลักธรรมวินัย บริหารแบบมีส่วนร่วมและทำงานเป็นทีมมีคณะกรรมการพิจารณาพระสงฆ์ที่กระทำผิดวินัย มีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งเพื่อความเหมาะสม ปรับปรุงหลักสูตรและกระจายการศึกษา รวมทั้งจัดการศึกษาโดยภิกษุ สามเณรต้องศึกษาทุกรูป จัดการศึกษาสงเคราะห์แก่เยาวชนและชุมชน มีการปรับปรุงหลักสูตรพัฒนาภิกษุที่ทำหน้าที่ครูสอนโดยรัฐจัดงบประมาณอุดหนุน พระสงฆ์ควรเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ควรมีองค์การเผยแผ่พร้อมทั้งพัฒนาภิกษุโดยรัฐให้การสนับสนุนการก่อสร้างอาคารต่าง ๆ ควรอนุรักษ์ศิลปะแบบไทย เป็นสัดส่วนมีแบบแปลนโดยมีคณะกรรมการสงฆ์คอยดูแล ส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ให้รูปแบบต่าง ๆ และการมีส่วนร่วมในการขจัดอบายมุข^{๑๑๒}

พระอวยชัย อินศรีเมือง ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อ ความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขต อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยไว้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดมี ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัย

^{๑๑๑} พระณัฐพล จิตฺตมฺโฆ (ปราบพินาศ), “การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๑๑๒} พระมหาเรีงศักดิ์ พิมพ์สกุล, “ความคิดเห็นในการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”, *การศึกษมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

ภายในวัดและปัจจัยภายนอกวัด ปัจจัยภายในวัด ได้แก่ด้านสภาพทางกายภาพพบว่า วัดในเขตอำเภอบรบือทั้ง ๕ วัดมีสภาพพื้นที่เหมาะสม คือ อยู่ติดกับชุมชน เป็นพื้นที่ราบ ไม่เป็นอุปสรรคในการก่อสร้าง ขนาดพื้นที่มีความเพียงพอต่อการจัดกิจกรรมภายในวัด มีอาคารเสนาสนะไว้จัดกิจกรรมอย่างเพียงพอ สภาพป่าไม้ที่ร่มรื่น มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบทุกวัด การคมนาคมสะดวก มีถนนลาดยางและคอนกรีต ระยะเวลาเดินทางจากชุมชนถึงวัดไม่นานนัก ปัจจัยภายนอกวัด ได้แก่ ด้านกิจกรรมบริการชุมชนมีการจัดกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ของชาวอีสาน กิจกรรมวันสำคัญทางราชการและวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมบรรพชาและอุปสมบทหมู่ภาคฤดูร้อน กิจกรรมรักษาโรคป้องกันยาเสพติด การศึกษา และกิจกรรมสงเคราะห์ชุมชน^{๑๑๓}

จากการศึกษาทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของวัด ผู้วิจัยสรุปได้ว่า วัดเป็นแหล่งที่มีบทบาทสำคัญมากของประชาชน เพราะวัดเป็นศูนย์กลางและศูนย์กลางสำคัญในการดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นด้านการพัฒนาจิตใจ การศึกษาสงเคราะห์และศูนย์การเรียนรู้สรรพสิ่ง การพัฒนาชุมชนการส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ และเป็นที่ประชุมปรึกษาของประชาชน ตลอดจนเป็นศูนย์กลางแห่งการติดต่อประสานงานระหว่างประชาชนกับหน่วยงานราชการต่าง ๆ และหน่วยงานอื่นๆ อีกด้วย

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์

จากการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ ได้มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้หลายท่าน อันแนวทางที่สำคัญในการศึกษา ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้คัดสรรผลงานที่เกี่ยวข้องนำเสนอ ดังนี้

พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต (หวานดี) ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณีจังหวัดสมุทรปราการ”, ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่มีบทบาทด้านการเผยแผ่ธรรมะอยู่ในระดับน้อย เจ้าอาวาสในจังหวัดสมุทรปราการนั้น มีบทบาทในการพัฒนาสังคม ด้านการปกครองมากกว่าด้านอื่นตามลำดับ การเป็นผู้นำที่ดีต้องมีธรรมะ ความอดทน เสียสละ และยุติธรรม ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครอง มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความรู้ ฟังเหตุและผล ความคิดเห็นของผู้อื่น เพื่อนำความคิดเห็นเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการพัฒนาสังคมแต่ละด้าน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ควรเน้นในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ให้ประชาชนได้ทราบและเข้าใจ สามารถนำหลักธรรม

^{๑๑๓} พระอวยชัย อินศรีเมือง, “ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

ไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและสังคมช่วยแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ ได้^{๑๑๔}

พระครูสังฆรักษ์ปศวีร์ ธีรปัญญา ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษา พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, จากผลการวิจัยพบว่าการจัด ประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย ถึงจะมีการปฏิบัติมากก็จริง แต่บางวัดโดยเฉพาะเจ้าอาวาสยังไม่ค่อยเคร่งครัดเท่าที่ควร ทั้งนี้ควรจะกำหนดเป็นตารางการทำวัตรไว้อย่างชัดเจน และถ้าหากพระรูปใดไม่ได้ลงมาทำวัตรก็ควรจะมีบทกำหนดลงโทษไว้อย่างชัดเจน นอกจากพระรูปนั้นติดภารกิจจำเป็น เช่น สอนหนังสือในโรงเรียน^{๑๑๕}

พระมหาเจริญ คำราช ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ”, ผลการวิจัยพบว่า ในด้านปัจจัยจิตวิทยาสังคมพบว่าพระสังฆาธิการมีการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับภาวะวิกฤติเศรษฐกิจอยู่ในระดับมาก มีความคิดเห็นในการทำหน้าที่อยู่มาก ปัจจัยด้านสังคมพบว่า พระสังฆาธิการได้รับการสนับสนุนทางสังคมอยู่ในระดับมาก ได้รับการส่งเสริมชมเชยอยู่ในระดับมาก ได้รับการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมทางสังคมอยู่ในระดับมาก ส่วนบทบาทพระสังฆาธิการทั้ง ๘ ด้าน คือการเผยแผ่ธรรม การสาธารณสงเคราะห์ การส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมการพัฒนาจิตใจ และการให้การศึกษ อยู่ในระดับมาก ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทพระสังฆาธิการในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจโดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน พบว่า ตำแหน่งเจ้าอาวาสมีความสัมพันธ์กับบทบาทพระสังฆาธิการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทพระสังฆาธิการในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอนพบว่า ระดับการศึกษาที่มีผลต่อบทบาทพระสังฆาธิการในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๑๖}

พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน) ผลการวิจัยพบว่า พระธรรมวิสุทธิมงคลเป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัว มีอาชีพเกษตรกรรม แต่ฐานะการเงินของ

^{๑๑๔} พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต, “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณี จังหวัดสมุทรปราการ”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), บทคัดย่อ.

^{๑๑๕} พระครูสังฆรักษ์ปศวีร์ ธีรปัญญา, “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

^{๑๑๖} พระมหาเจริญ คำราช, “บทบาทพระสังฆาธิการในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

สกุลท่านอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังกัดพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุต ยึดถืออุตงควัตร เป็นเครื่องขัดเกลาภิเลสเป็นพระสงฆ์ นักปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนา กรรมฐาน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาของท่านมีอยู่ ๒ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้แก่ การอบรม สั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรมความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยเน้นการนำไปปฏิบัติมากกว่าสอนให้รู้เท่านั้น ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษาสาธารณสุข และสาธารณะประโยชน์อื่น ๆ ตลอดจนจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ^{๑๑๗}

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณี พระครูศีลวารารักษ์”, จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการ กระตุ้นปลุกจิตสำนึก นำเทคนิควิธีการในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชนผ่านการเทศ บรรยาย ป้ายข้อความเสื่อด้วยหลักธรรม การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและเป็นผู้ให้คำปรึกษา ในการพัฒนากิจกรรมกลุ่มซึ่งตั้งเป้าหมายไว้ชัดเจน คือชุมชนปลอดจากอบายมุขโดยขั้นตอน ของกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง^{๑๑๘}

พระมหาวิสมัญญา ทูโยสงค์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริม องค์กรชุมชน เพื่อสร้างทุนชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี: กลุ่มสังฆะออมทรัพย์จังหวัดตราด”, มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และการประยุกต์หลักธรรมในการส่งเสริมองค์กร ชุมชนโดยวิธีศึกษาวิจัยคุณภาพเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง กลุ่มและพื้นที่ที่ทำการศึกษา คือกลุ่ม สังฆะออมทรัพย์ ในอำเภอเมืองจังหวัดตราด จากผลการศึกษาได้พบว่า กลุ่มสังฆะออมทรัพย์ เกิดจากพระสงฆ์ที่รับรู้ปัญหาของชุมชนจึงมีการประยุกต์หลักธรรมและปรับเปลี่ยนวิธีการสอน เพื่อใช้แก้ปัญหาในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมโดยการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้วยส่งเสริม กิจกรรมกลุ่มสังฆะออมทรัพย์ เพื่อสร้างทุนชุมชนและส่งเสริมการไว้เนื้อเชื่อใจกันและกัน^{๑๑๙}

^{๑๑๗} พระมหาบุญมี อธิปัญญา, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม: ศึกษากรณีพระธรรมวิ สุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)”, *วิทยานิพนธ์ปริญาโท*, (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), บทคัดย่อ.

^{๑๑๘} พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงาน พัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวารารักษ์”, *วิทยานิพนธ์ปริญาโท*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

^{๑๑๙} พระมหาวิสมัญญา ทูโยสงค์, “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนเพื่อสร้างทุน ชุมชน:ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มสังฆะออมทรัพย์จังหวัดตราด”, *วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

พระอนุชิต ชูเนียม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์”, พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานจริงและที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานจริง และสิ่งที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของผู้นำชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติจริงในปัจจุบัน ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชน มีความแตกต่างกัน และบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ที่พระสงฆ์กับผู้นำชุมชนคาดหวัง ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ .๐๕^{๒๐}

พระอุปกณ์ ชูเชื้อ ศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่า โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ”, ผลการศึกษาพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการจัดการป่าด้วยการเป็นผู้ให้การศึกษา ผู้นำทางจิตใจ ผู้ให้การแนะนำส่งเสริมการประกอบอาชีพ ผู้นำด้านกิจกรรมกลุ่ม และผู้นำด้านการอนุรักษ์ป่า บทบาทดังกล่าวได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ จิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่า^{๒๑}

มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของคณะสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” โดยศึกษาจากกลุ่มเป้าหมายจากพระเถระที่เป็นที่เคารพศรัทธา ๗ รูป จากวัด ๗ แห่งของ ๖ จังหวัดในภาคกลางและ ๒ รูป จากวัด ๒ แห่งของ ๒ จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมพิธีทำบุญ รวมทั้งผู้ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับวัด จำนวน ๘๘ คน พบว่า บทบาทที่สำคัญที่สุดของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ คือ การอบรมสั่งสอนจริยธรรมและแนวทางการดำรงชีวิตที่ดั่งามถูกต้องให้แก่ประชาชน การอบรมสั่งสอนและให้การศึกษแก่พระภิกษุสามเณร การอบรมตน การทำวิปัสสนากรรมฐาน การสงเคราะห์ประชาชน บทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมวัฒนธรรมไทย การสอนประชาชนในการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การพัฒนาสถานเลี้ยงดูเด็ก ประชาชนในการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การพัฒนาสถานเลี้ยงดูเด็ก โรงเรียน

^{๒๐} พระอนุชิต ชูเนียม, “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^{๒๑} พระอุปกณ์ ชูเชื้อ, “บทบาทพระสงฆ์และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

โรงพยาบาล ถนนหนทาง การแต่งตั้งสื่อพุทธศาสนา การพัฒนาวัดและพระภิกษุสามเณรให้ทันสมัย การส่งเสริมวิชาชีพให้ชาวบ้าน^{๑๒๒}

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทนั้นมีความสอดคล้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กันกัน ซึ่งผู้วิจัยสรุปได้ว่า บทบาทของวัดและบทบาทของพระสังฆาธิการ ในการพัฒนาชุมชนได้รับการสนับสนุนส่งเสริมของชุมชนและสังคมอยู่ในระดับมาก ทั้งการเผยแพร่ธรรม การสาธารณสงเคราะห์ การส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมการพัฒนาจิตใจ พัฒนาสัมมาอาชีพ ลดอบายมุขและสิ่งเสพติดและการให้การศึกษแก่เด็กเยาวชนตลอดทั้งประชาชน ทำให้ชุมชนและสังคมมีความศรัทธาและความเชื่อมั่นในตัวพระสงฆ์และวัดเป็นแบบอย่างในการพัฒนาชุมชน

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวกับงานสาธารณสงเคราะห์

จากการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ปรากฏว่ามีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้หลายท่าน อันเป็นแนวทางที่สำคัญในการศึกษาซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้คัดสรรผลงานที่เกี่ยวข้องนำเสนอ ดังนี้

กองแผนงาน กรมการศาสนา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน”, จากการวิจัยพบว่า กระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสวัดทุกรูป มีกระบวนการแบบธรรมาธิปไตย กล่าวคือ การบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังข้อคิดเห็นในลักษณะการปรึกษาหารือ โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน แบ่งเป็น ๒ ปัจจัย คือ

๑. ปัจจัยหลัก หรือปัจจัยโดยตรง ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษหรือมีคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ เช่นความมีมนุษยสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ ระยะเวลาในการบวช ระดับการศึกษา และกระบวนการบริหารในการทำงานอย่างเป็นระบบ เป็นต้น

๒. ปัจจัยเสริม หรือปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนได้แก่ สภาพแวดล้อม ท่าเลที่ตั้ง บรรยากาศในวัด และการที่วัดมีลักษณะพิเศษเฉพาะเช่น เป็นโบราณสถาน มีโบราณวัตถุทางศิลปวัฒนธรรม และอื่นๆ^{๑๒๓}

^{๑๒๒} มาณี ไชยธีรานุกูลศิริ และคณะ, “รายงานการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากรในอุตสาหกรรมก่อสร้างไทย”, นครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), บทคัดย่อ.

^{๑๒๓} กองแผนงาน กรมการศาสนา, ปัจจัยส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนากิจกรรมคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ”, จากการวิจัยพบว่า ในส่วนของวัดผลพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับวัดในฐานะตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมที่แตกต่างกันจากท้องถิ่นที่มีความผูกพันกันน้อยที่สุดคือ ในชุมชนนครหลวงไปสู่ท้องที่ชนบทที่มีพลเมืองหนาแน่นน้อยมีวัดและพระสงฆ์ในท้องถิ่นน้อยแต่ประชาชนมีความต้องการและมีความผูกพันกับวัดมากที่สุดและพบว่าวัดในฐานะตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทยมีหน้าที่สงเคราะห์ประชาชนทางด้านจิตใจโดยเป็นผู้ดำเนินการรักษาความเรียบร้อยการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาการสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์^{๑๒๔}

ทวี ขจรกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด โดยรวมนั้นอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาบทบาทแต่ละด้านพบว่า บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด อยู่ในระดับมาก ๓ ด้าน เรียงลำดับตามจากค่าเฉลี่ยจากสูงไปต่ำ ปรากฏดังนี้ บทบาทด้านการปกครอง บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ บทบาทด้านการสาธารณูปโภค บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ และบทบาทด้านการศึกษา^{๑๒๕}

พระธนดล นาคพิพัฒน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษาวุฒิการศึกษาทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่าง^{๑๒๖}

^{๑๒๔}ชำเลื่อง วุฒิจันทร์, “การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ”, *วิทยานิพนธ์ปริญาครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๑๒๕}ทวี ขจรกุล, “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสารคาม, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

^{๑๒๖}พระธนดล นาคสุณโณ, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

พระมหากษัตริย์ นันทเพชร์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”, จากผลการศึกษาพบว่า บทบาทพระสงฆ์ส่วนใหญ่รับรู้ปัญหาสังคมด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นและมีความเห็นว่าปัญหาสังคมที่ทุกฝ่ายควรเร่งแก้ไข ได้แก่ ปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรม ปัญหาความยากจนและปัญหาการว่างงาน และยังเห็นว่าพระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรม ปัญหาศีลปวัณชนธรรมเสื่อมสลาย ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งเสพติด เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบว่า บทบาทพระสงฆ์ในอนาคต ซึ่งนอกเหนือจากการเผยแผ่ศาสนาธรรมแล้ว พระสงฆ์ควรมีบทบาทในด้านการให้การศึกษ และพัฒนาจิตวิญญาณ เมื่อพิจารณาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมโดยเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้คือ บทบาทด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ บทบาทด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม บทบาทด้านการให้การศึกษ บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์^{๑๒๗}

พระมหาบุญเกิด มะพาริมย์ ได้ศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนที่พูดภาษาเขมรถิ่นไทย กรณีศึกษา : บทบาทหลวงพ่อแก้ว อิสสุโร วัดป่าเลไลย์ และเครือข่ายจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การพัฒนาชุมชนชนบทของหลวงพ่อแก้ว อิสสุโร ท่านได้นำหลักพุทธธรรมและการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาประยุกต์บูรณาการให้เป็นองค์ความรู้ เป็นวัฒนธรรม เป็นบรรทัดฐานของชุมชนตามวิถีชีวิตของท้องถิ่น

การพัฒนาและการบริหารชุมชนของหลวงพ่อแก้ว ท่านได้เน้นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเพื่อนำไปสู่ภาคปฏิบัติ การทำงานแบบมีส่วนร่วมกับชาวบ้าน โดยยึดหลักธรรมชาติของพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ ท่านได้ใช้หลักพุทธธรรมนำการพัฒนา จึงสามารถช่วยแก้ปัญหาและลดปัญหาในชุมชนได้ในระดับหนึ่ง

หลวงพ่อแก้ว อิสสุโร ท่านมีความเข้าใจและมีประสบการณ์ชีวิตเป็นพื้นฐาน เข้าใจในเรื่องการพึ่งตนเองด้วยปัจจัย ๔ มีที่อยู่อาศัย เป็นต้น ท่านจึงทำงานเชิงรุกมากกว่าตั้งรับ โดยไม่รอให้ปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นก่อนแล้วมาตามแก้ไขกันทีหลัง ความพยายามในการแก้ไขปัญหาด้วยความรู้ความเข้าใจตามสภาพความจริง จึงทำให้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้และได้พัฒนาตนเองไปพร้อม ๆ กัน ในฐานะที่ท่านเป็นนักพูด นักคิด นักวิเคราะห์ นักพัฒนา และนักปฏิบัติการทำงานด้วยความเสียสละอดทนจริงใจ และมีความเชื่อมั่นในตนเองจึงเป็นมูลเหตุที่ท่านไปสู่การ

^{๑๒๗} พระมหากษัตริย์ นันทเพชร์, “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”, วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

จัดทำโครงการต่าง ๆ ขึ้นมา เช่น โครงการสร้างชลประทานขนาดกลางประจำตำบล ซึ่งใช้เวลาสร้างถึง ๔๐ กว่าปี การสร้างทางคมนาคมไปสู่หมู่บ้านหรือชุมชนต่าง ๆ เป็นต้น โครงการที่ทำนั้นประสบผลสำเร็จอย่างน่าพอใจ

ส่วนการปฏิบัติหน้าที่ตนเองตามหลักพุทธธรรม คือ การพัฒนาจิตวิญญาณชาวชุมชนที่อยู่ในความดูแลรับผิดชอบนั้น ท่านก็ได้ปฏิบัติภาระหน้าที่ด้วยสติปัญญา ความเสียสละอดทนตามศักยภาพของท่าน เพื่อนำชาวชุมชนและสังคมไปสู่สันติสุข^{๑๒๘}

พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)”, ผลการวิจัยพบว่า พระธรรมวิสุทธิมงคลเป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัว มีอาชีพเกษตรกรรม แต่ฐานะการเงินของสกุลท่านอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังกัดพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุต ยึดถืออุดมคติตรเป็นเครื่องขัดเกลาภิเลสเป็นพระสงฆ์นักปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาของท่านมีอยู่ ๒ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยเน้นการนำไปปฏิบัติมากกว่าสอนให้รู้เท่านั้น ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษาสาธารณสุขและสาธารณสุขประโยชน์อื่น ๆ ตลอดจนจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ^{๑๒๙}

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณี พระครูศีลวราภรณ์”, จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลุกจิตสำนึก นำเทคนิควิธีการในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชนผ่านการเทศน์บรรยาย ป้ายข้อความเสื่อด้วยหลักธรรม การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม ซึ่งตั้งเป้าหมายไว้คือชุมชนปลอดจากอบายมุขโดยขั้นตอนของกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง^{๑๓๐}

^{๑๒๘} พระมหาบุญเกิด มะพารมย์, “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนที่พูดภาษาเขมรถิ่น ไทยกรณีศึกษา : บทบาทหลวงพ่อเม้า อีสุโร วัดป่าเลไลย์ และเครือข่ายจังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

^{๑๒๙} พระมหาบุญมี อธิปัญญา, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม: ศึกษากรณีพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), บทคัดย่อ.

^{๑๓๐} พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

พระมหาคัณฑ์พิชิต ฐานสิทฺโธ (ชัยดี) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธิสาริบดี (วีระ ภาทจาโร)”, ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธิสาริบดี ท่านได้เผยแผ่ผ่านบทบาทภาระงาน กิจกรรมคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ประการ ได้แก่ บทบาทการปกครองบทบาทศาสนศึกษา บทบาทสาธารณูปการ บทบาทการศึกษาสงเคราะห์ บทบาทสาธารณสงเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พุทธธรรม โดยมีรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมที่ดำเนินตามพุทธวิธีการสื่อสาร วิธีการเผยแผ่ของพระสาวกและมีการนำหลักการสื่อสาร ตามหลักนิเทศศาสตร์เข้ามาช่วยในการเผยแผ่พุทธธรรม เพื่อเป็นกลยุทธ์ในการโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังเกิดศรัทธา กล้าหาญ เลื่อมใส รั้าใจอยากฟังอยากประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อความมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และเข้าถึงมหาชน หรือกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น รูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของท่านแบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ รูปแบบการใช้สื่อบุคคล รูปแบบการใช้สื่อมวลชน รูปแบบการใช้สื่อเฉพาะกิจ การเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธิสาริบดี (วีระ ภาทจาโร) จึงประสบความสำเร็จอย่างสูงยิ่งเพราะความโดดเด่น ในด้านการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี โดยการชี้ให้ทำ นำให้ดูอยู่ให้เห็น ยิ่งกว่านั้นรูปแบบและแนวทางในการเผยแผ่พุทธธรรมของท่านก็มีความหลากหลายทันสมัย เข้ากับยุค เข้ากับเหตุการณ์ เป็นปัจจัยส่งเสริม สนับสนุนให้การเผยแผ่ประสบความสำเร็จ ซึ่งสามารถนำไปเป็นแบบอย่าง หรือประยุกต์ใช้ ในการเผยแผ่พุทธธรรมของนักเผยแผ่ในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งยวดต่อพระพุทธศาสนาสืบไป^{๓๓}

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานสาธารณสงเคราะห์นั้นมีความสอดคล้องกัน ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ คือการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ การสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์ สามเณร การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ การสร้างห้องสมุดโรงเรียน เป็นต้น การสาธารณสงเคราะห์ นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้าน ในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วยเพราะฉะนั้นงานสาธารณสงเคราะห์ของวัด คือ การจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์ที่พระสงฆ์หรือวัดวาอารามต่าง ๆ จัดทำอยู่เพื่อประโยชน์สุขร่วมกันทั้งวัดและชุมชน

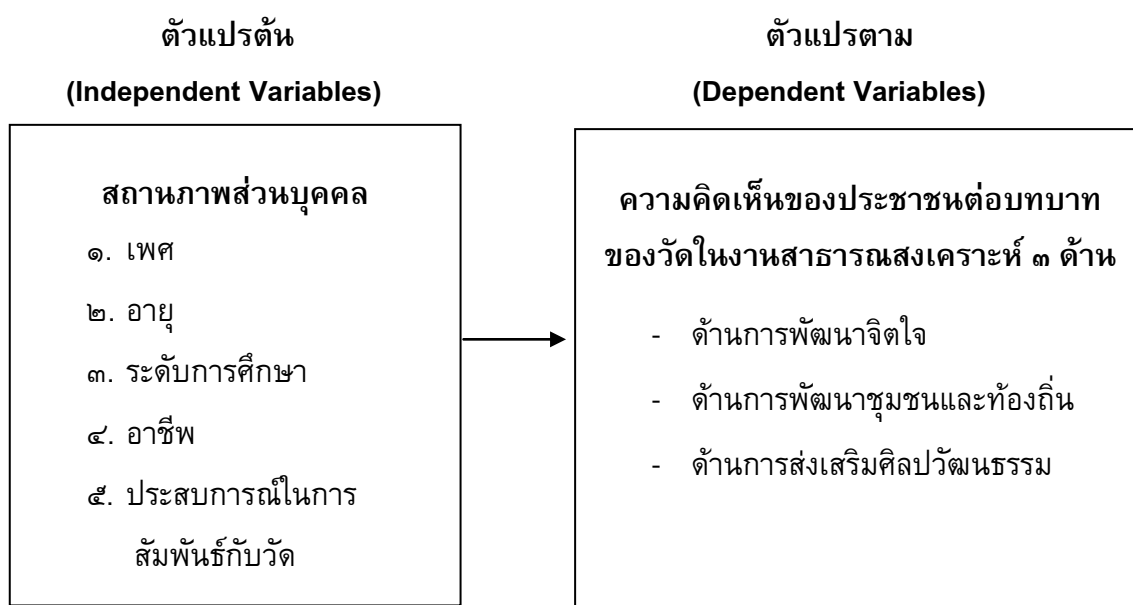
^{๓๓}พระมหาคัณฑ์พิชิต ฐานสิทฺโธ (ชัยดี), “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธิสาริบดี (วีระ ภาทจาโร)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), บทคัดย่อ.

๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัย เรื่องบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านหม้อน้อย จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ จำนวน ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านการพัฒนาจิตใจ ๒) ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ๓) ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ดังแผนภาพที่ ๒.๑

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของวัดที่มีต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัย เรื่องบทบาทของวัดที่มีต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบการวิจัยเชิงปริมาณ (Qualitative Research) ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มุ่งศึกษาบทบาทของวัดที่มีต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

๑. ศึกษาหลักการ แนวคิดทฤษฎี ระเบียบ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. กำหนดกรอบแนวคิด หัวข้อปัญหา และวัตถุประสงค์ในการวิจัย
๓. กำหนดกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
๔. สร้างเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลการวิจัยร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา
๕. นำเครื่องมือเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์
๖. ทดสอบเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (Try out)
๗. ดำเนินการส่งข้อมูลให้กลุ่มตัวอย่าง และเก็บรวบรวมข้อมูล
๘. วิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล
๙. สรุปและรายงานผลการศึกษาวิจัย

๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนในชุมชนบ้านฆ้องน้อย อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ๒,๕๕๘ คน^๑

๓.๒.๑ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยผู้วิจัยได้ทำการสุ่มมาจากประชากรจำนวน ๒,๕๕๘ คน จากการเปิดตารางของทาโร ยามาเน^๒ ใช้เพียง ๓๓๕ คน เพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูลผู้วิจัยจึงแจกแบบสอบถามจำนวน ๔๐๐ ชุด โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) โดยการแบ่งประชากรที่มีวัดได้ให้การสงเคราะห์ในงานสาธารณสุขสงเคราะห์โดยตรงมี ๗ หมู่บ้าน จากทั้งหมด ๒๐ หมู่บ้าน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามจำนวนหมู่บ้าน

ลำดับ	รายการ	จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง	
			จำนวนแจก	ได้รับคืน
๑	หมู่ที่ ๑	๓๗๐	๕๘	๕๘
๒	หมู่ที่ ๒	๓๖๗	๕๗	๕๗
๓	หมู่ที่ ๓	๓๖๐	๕๗	๕๗
๔	หมู่ที่ ๔	๓๖๒	๕๗	๕๗
๕	หมู่ที่ ๕	๓๖๘	๕๗	๕๗
๖	หมู่ที่ ๖	๓๖๕	๕๗	๕๗
๗	หมู่ที่ ๗	๓๖๖	๕๗	๕๗
	รวม ๗ หมู่	๒,๕๕๘ คน	๔๐๐ ชุด	๔๐๐ ชุด

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอนลักษณะ และการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

^๑ กองวิชาการและแผนงานการพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลท่าผา, แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลท่าผาประจำปี ๒๕๕๓, หน้า ๑๐.

^๒ สุวีย์ ศิริโกคาภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม

๑. ศึกษาหลักการและทฤษฎี ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของวัดที่มีต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ จากเอกสาร และผลงานการวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้

๒. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๓. สร้างเครื่องมือ

๔. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๕. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๕. ปรับปรุงแก้ไข

๖. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

๑) ลักษณะของเครื่องมือสำหรับการแจกแบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของบทบาทของวัดที่มีต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของวัดที่มีต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ๓ ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น ดังนี้

๑. ด้านการพัฒนาจิตใจ มีคำถามทั้งหมด ๑๐ ข้อ ได้แก่ข้อที่ ๑-๑๐

๒. ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นมีคำถามทั้งหมด ๑๐ ข้อ ได้แก่ข้อที่ ๑๑-๒๐

๓. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีคำถามทั้งหมด ๑๐ ข้อ ได้แก่ข้อที่ ๒๑-๓๐

มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

- ๕ หมายถึง ระดับความคิดเห็นมากที่สุด
- ๔ หมายถึง ระดับความคิดเห็นมาก
- ๓ หมายถึง ระดับความคิดเห็นปานกลาง
- ๒ หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อย
- ๑ หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๓ ดังนี้

- ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายความว่า ระดับความคิดเห็นมากที่สุด
- ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็นมาก
- ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็นปานกลาง
- ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็นน้อย
- ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่น ๆ ของประชาชนที่มีต่อวัดในงานด้าน
สาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

๒) ลักษณะของเครื่องมือสำหรับการสัมภาษณ์

ในการวิจัยนี้ ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก Indetp Interview โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) ประเด็นเกี่ยวกับงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของวัดที่มีต่อชุมชน เป็นลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยสัมภาษณ์พระสังฆาธิการอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี และข้าราชการที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๕ รูป/คน ดังมีรายนามต่อไปนี้

๑) พระพิศาลพัฒนโสภณ	เจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง
๒) พระครูสุธีปริยัติวิธาน	รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง
๓) พระครูศรีธรรมนาท	เจ้าคณะตำบลท่าผา
๔) นายทรงยศ อรัญยกานนท์	นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลท่าผา
๕) นายสุระ ปทุมศิริ	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านซ้องน้อย

---

^๓ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๑. ดร.พิเชฐ ทังโต ตำแหน่งรักษาการรองหัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. ดร.ภัทรพล ใจเย็น ตำแหน่งรักษาการหัวหน้าภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. พระครูสังฆรักษ์กิตติศักดิ์ กิตติปัญญา ตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. พระมหาปราโมทย์ ปโมทิตโต ตำแหน่งอาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ วัดหลวงพ่อดงธรรมกายาราม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. พระอาจารย์วันชัย ภทฺทจารี ตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์รายข้อ (Index of Item-Objective Congruency : IOC)^๔ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .๗๒๐

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-out) กับประชาชนในชุมชนบ้านอ้ออีเขี้ยว ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)^๕ ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งหมด เท่ากับ .๗๒๑๑ แสดงว่าเครื่องมือมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับดีมาก ซึ่งเหมาะสมสำหรับนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๓ - ๒๔๔.

^๕ Cronbach, Lee J. **Essentials of psychological testing**, 4th ed., (New York: Harper & Row, 1971), p 79.

๔. นำแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์เป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม/การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๑. การรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของวัดที่มีต่องานด้านสาธารณสุข สงเคราะห์

๒. ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานต่างๆ ของตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เพื่อขอเก็บข้อมูลการวิจัย และเจ้าคณะอำเภอ/รองอำเภอ/เจ้าคณะตำบล/ข้าราชการเพื่อการสัมภาษณ์ จากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓. ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการแจกแบบการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) กับกลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนในชุมชนบ้านฆ้องน้อย จำนวน ๔๐๐ คน ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจก และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง พร้อมผู้ช่วยการวิจัย ระหว่างวันที่ ๒ – ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๔ รวมใช้ระยะเวลา ๑ เดือน

๔. ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indetp Interview) เจ้าคณะผู้ปกครองในอำเภอบ้านโป่งและข้าราชการที่เกี่ยวข้อง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองพร้อมผู้ช่วยการวิจัย ระหว่างวันที่ ๗-๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๔ รวมใช้ระยะเวลา ๓ สัปดาห์

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

๑. นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้อง
๒. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์
๓. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
  - ๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ระดับความคิดเห็นจากการตอบแบบสอบถามของประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างใช้สถิติการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓) การเปรียบเทียบบทบาทของวัดที่มีต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามสถานภาพ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์เข้าวัด ใช้การทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองตัว และการทดสอบค่าเอฟ (f-test) โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one-way analysis of variance) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามตัวขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจึงทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการของเซฟเฟ้ (Seheffe')

๔) ข้อคำถามปลายเปิดที่แสดงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะวิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technigue)

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technigue)

๓.๕.๓ วิธีการนำเสนอและรายงานผลการวิจัย

๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม นำเสนอโดยใช้ตารางประกอบด้วย ค่าความถี่ และร้อยละ

๒. ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของวัดที่มีต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นข้อมูลมาตราส่วนประเมินค่า นำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบด้วยค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๓. ข้อเสนอแนะจากคำถามปลายเปิด ในเรื่องความคิดเห็น ถึงปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในบทบาทของวัดที่มีต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี วิเคราะห์เนื้อหาสาระประเด็นสำคัญ แล้วนำเสนอเป็นการเขียนแบบความเรียง

๔. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการของคณะสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี และข้าราชการ ๕ รูป/คน วิเคราะห์เนื้อหาสาระในประเด็นสำคัญ แล้วนำเสนอเป็นการเขียนแบบความเรียง

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง เรื่องบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อยจังหวัดราชบุรี ผู้ศึกษานำแบบสอบถามที่รวบรวมได้ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ ชุด มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ โดยแบ่งการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น ๕ ตอน ดังต่อไปนี้

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อยจังหวัดราชบุรี

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อยจังหวัดราชบุรี

๔.๔ ปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อยจังหวัดราชบุรี

๔.๕ ผลการสัมภาษณ์ บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อยจังหวัดราชบุรี

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ในการเข้าวัด มีรายละเอียดดังตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวน และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม (n = ๔๐๐)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๑๙๘	๔๙.๕
หญิง	๒๐๒	๕๐.๕
๒. อายุ		
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๒๐	๕.๐
๒๐ – ๓๐ ปี	๕๔	๑๓.๕
๓๑ – ๔๐ ปี	๑๑๓	๒๘.๓
๔๑ – ๕๐ ปี	๑๑๐	๒๗.๕
๕๑ – ๖๐ ปี	๕๔	๑๓.๕
๖๑ ปีขึ้นไป	๔๙	๑๒.๓
๓. อาชีพ		
ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ	๑๖	๓.๘
พนักงานเอกชน	๕๔	๑๓.๕
ธุรกิจส่วนตัว	๓๓	๘.๒
ค้าขาย	๓๙	๙.๘
เกษตรกร	๗๔	๑๘.๕
รับจ้าง	๑๔๑	๓๕.๓
แม่บ้าน	๒๙	๗.๒
อื่น ๆ	๑๔	๓.๕
๔. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	๑๘๗	๔๖.๘
มัธยมศึกษาตอนต้น	๘๐	๒๐.๐
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	๕๘	๑๔.๕
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	๔๑	๑๐.๒

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ปริญญาตรี	๑๖	๔.๐
ปริญญาตรีขึ้นไป	๘	๒.๐
๕. ประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด		
ต่ำกว่า ๕ ปี	๔๖	๑๑.๕
๕ – ๑๐ ปี	๘๘	๒๒.๐
๑๑ – ๑๕ ปี	๘๔	๒๑.๐
๑๖ ปีขึ้นไป	๑๘๒	๔๕.๕

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีจำนวนคือ ๒๐๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๕ ส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง ๓๑ – ๔๐ ปี จำนวน ๑๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๓ มีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๓ ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา จำนวน ๑๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๘ และประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการสัมพันธ์วัดตั้งแต่ ๑๖ ปีขึ้นไป จำนวน ๑๘๒ คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๕

๔.๒ ความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม และรายด้าน ได้แก่ (๑) ด้านการพัฒนาจิตใจ (๒) ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น (๓) ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีรายละเอียดดังตารางที่ ๔.๒ – ๔.๕

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม

(n = ๔๐๐)

บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี	ระดับความคิดเห็นของชุมชน		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. ด้านการพัฒนาจิตใจ	๓.๕๑	.๕๕๔	มาก
๒. ด้านการพัฒนาท้องถิ่น	๒.๙๙	.๕๗๗	ปานกลาง
๓. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๒.๗๖	.๖๐๖	ปานกลาง
ภาพรวมทั้ง ๓ ด้าน	๓.๐๙	.๔๙๘	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๐๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านการพัฒนาจิตใจ ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๑, ส่วนในด้านการพัฒนาท้องถิ่น อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๙, และด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๖

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการพัฒนาจิตใจ (n = ๔๐๐)

บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี	ระดับความคิดเห็นของชุมชน		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. วัดมีการเทศนาสั่งสอนให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินวิถีชีวิตปัจจุบัน	๓.๙๘	.๘๐๔	มาก
๒. วัดมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรม เพื่อให้ความรู้และอบรมปฏิบัติธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาจิตใจประชาชนและเด็กเยาวชน	๓.๗๗	.๘๒๗	มาก
๓. วัดมีการจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อพัฒนาความรู้ด้านศีล สมาธิ ปัญญา และคุณงามความดีแก่เด็กเยาวชน	๓.๗๐	.๘๕๐	มาก
๔. วัดมีการจัดกิจกรรมบำเพ็ญความดี เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่นวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น	๓.๗๐	.๘๗๙	มาก
๕. วัดมีการจัดกิจกรรมบำเพ็ญความดี เนื่องในวันวันสำคัญของชาติ เช่น วันพ่อแห่งชาติและวันแม่แห่งชาติ เป็นต้น	๓.๕๘	.๘๒๗	มาก
๖. วัดมีการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าวัด เพื่อศึกษาอบรม และปฏิบัติธรรมตามวิถีชาวพุทธอันดีงาม	๓.๔๘	.๘๒๒	ปานกลาง
๗. วัดมีการให้คำปรึกษาและแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ และปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ประชาชน	๓.๓๑	.๘๐๘	ปานกลาง
๘. วัดมีการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการอบรมและสอนศีลธรรม จริยธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจแก่นักเรียนในสถานศึกษาและโรงเรียน	๓.๓๑	.๗๗๘	ปานกลาง
๙. วัดมีการอุปการะเด็กเยาวชน และมอบทุนการศึกษาสงเคราะห์แก่เด็กนักเรียนที่ยากจนขาดแคลนทุนทรัพย์ เพื่อลดภาระผู้ปกครอง	๓.๒๔	.๘๓๐	ปานกลาง

ตารางที่ ๔.๓ (ต่อ)

บทบาทของวัดต้องงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี	ระดับความคิดเห็นของประชาชน		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑๐. วัดมีการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม อบรมความดี แก่เด็กตั้งแต่วัยเยาว์วัย	๓.๐๙	.๘๕๑	ปานกลาง
ภาพรวม	๓.๕๑	.๕๕๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต้องงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน โดยภาพรวมแล้ว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๑ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ในข้อ ๑. วัดมีการเทศนาสั่งสอนให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินวิถีชีวิตปัจจุบัน ข้อ ๒. วัดมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรม เพื่อให้ความรู้และอบรมปฏิบัติธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาจิตใจประชาชน และเด็กเยาวชน ข้อ ๓. วัดมีการจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อพัฒนาความรู้ด้านศีล สมาธิ ปัญญา และคุณงามความดีแก่เด็กเยาวชน ข้อ ๔. วัดมีการจัดกิจกรรมบำเพ็ญความดี เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่นวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น และ ข้อ ๕. วัดมีการจัดกิจกรรมบำเพ็ญความดี เนื่องในวันวันสำคัญของชาติ เช่น วันพ่อแห่งชาติและวันแม่แห่งชาติ เป็นต้น อยู่ในระดับมาก ส่วนในข้ออื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

(n = ๔๐๐)

บทบาทของวัดต้องงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี	ระดับความคิดเห็นของประชาชน		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. วัดเป็นแกนนำประชาชนในการสร้างสาธารณประโยชน์ให้ประชาชนและชุมชน ตลอดจนองค์กรต่างๆ	๓.๑๖	.๘๐๑	ปานกลาง
๒. วัดมีการอบรมให้ความรู้แนะนำและส่งเสริมประชาชนเกี่ยวกับการประกอบสัมมาอาชีพ โดยยึดตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	๓.๐๖	.๗๙๙	ปานกลาง

ตารางที่ ๔.๔ (ต่อ)

บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขและ กรณีศึกษาชุมชนบ้านหม้อน้อย จังหวัดราชบุรี	ระดับความคิดเห็นของประชาชน		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๓. วัดมีการสนับสนุนเกี่ยวกับสุขภาพและพัฒนา ความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตอันดีงามให้แก่ ประชาชนในชุมชน	๓.๐๐	.๗๙๓	ปานกลาง
๔. วัดมีการรณรงค์สนับสนุนอบรมให้ความรู้แก่ ประชาชนและจัดกิจกรรมในด้านการป้องกันยา เสพติดแก่เด็กเยาวชนและประชาชน	๓.๐๔	.๘๑๗	ปานกลาง
๕. วัดมีการรณรงค์อบรมแนะนำและให้ความรู้แก่ ประชาชนในด้านการป้องกันอบายมุขต่างๆ	๓.๐๓	.๗๙๔	ปานกลาง
๖. วัดมีการรณรงค์อบรมแนะนำและให้ความรู้แก่ ประชาชนและเด็กเยาวชนในด้านข้อกฎหมาย/ และการป้องกันยาเสพติด เพื่อความสงบสุขของ ชุมชน	๓.๒๖	.๗๙๑	ปานกลาง
๗. วัดมีการรณรงค์อบรมแนะนำให้ความรู้แก่ ประชาชนในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และด้านความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชน	๒.๙๓	.๗๗๔	ปานกลาง
๘. วัดมีการจัดตั้งศูนย์ป้องกันสาธารณสุข เช่น สถานีตำรวจชุมชน/สถานีอนามัยชุมชน เป็นต้น เพื่อความสงบสุขให้แก่ประชาชนในชุมชน	๒.๙๒	.๘๐๖	ปานกลาง
๙. วัดมีการจัดสร้างอาคารเรียน/ห้องสมุด/ พิพิธภัณฑ์/และจัดหาอุปกรณ์การศึกษาต่างๆ ให้แก่โรงเรียนและประชาชนในชุมชนได้ใช้ ประโยชน์	๒.๙๐	.๘๔๕	ปานกลาง
๑๐. วัดมีการอำนวยความสะดวกสถานที่และ อนุเคราะห์ประชาชน ในการให้ยืมสิ่งของต่างๆ ใน การจัดกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนอันเป็น ประโยชน์	๒.๙๔	.๘๓๗	ปานกลาง
ภาพรวม	๒.๙๙	.๕๗๗	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้าน
 สาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการพัฒนาท้องถิ่น
 โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๙ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า
 ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาท
 ของวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัด
 ราชบุรี ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

(n = ๔๐๐)

บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี	ระดับความคิดเห็นของประชาชน		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. วัดมีการสนับสนุนให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับ ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็น มรดกล้ำค่าของชุมชน	๒.๙๗	.๙๐๒	ปานกลาง
๒. วัดมีการให้ความรู้แก่ประชาชนและเด็กเยาวชน เพื่อให้รู้จักคุณค่าของประเพณีศิลปวัฒนธรรม ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นอันดีงามของชุมชนและของชาติ	๒.๙๓	.๙๖๗	ปานกลาง
๓. วัดมีการสนับสนุนการจกกิจกรรมทางด้านการ อนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสืบทอดแก่อนุชนรุ่นหลัง	๒.๙๑	.๙๔๓	ปานกลาง
๔. วัดมีการส่งเสริมให้เด็กเยาวชนในชุมชนได้เข้าใจถึง ความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีความหวงแหนในมรดกศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญา ท้องถิ่นของบรรพชน	๒.๗๙	.๙๖๖	ปานกลาง
๕. วัดมีการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประยุกต์ ศิลปวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เห็นว่า เหมาะสมกับการปฏิบัติในสภาวะกาลปัจจุบัน	๒.๗๕	.๙๒๔	ปานกลาง
๖. วัดมีการให้ใช้สถานที่ของวัดเป็นศูนย์กลางการใน อนุรักษ์ และจัดนิทรรศการที่เกี่ยวกับประเพณี ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น	๒.๗๕	.๙๒๖	ปานกลาง

ตารางที่ ๔.๕ (ต่อ)

บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี	ระดับความคิดเห็นของประชาชน		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๗. วัดมีการประติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการหรือองค์กรต่างๆ เพื่อหาทุนสนับสนุนในการจัดกิจกรรมและอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน	๒.๗๔	.๘๐๖	ปานกลาง
๘. วัดเป็นศูนย์กลางประสานงานการแลกเปลี่ยนความรู้ทางประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างหน่วยงานต่างๆ กับชุมชน	๒.๖๙	.๘๑๖	ปานกลาง
๙. วัดเป็นศูนย์กลางในการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารด้านประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ	๒.๖๔	.๘๓๕	ปานกลาง
๑๐. วัดมีสถานที่ บรรยากาศ บุคลากรอันเหมาะสม ในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป	๒.๕๕	.๗๘๐	ปานกลาง
ภาพรวม	๒.๗๖	.๖๐๖	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๖) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด โดยแสดงการวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) การทดสอบค่าที (t – test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ดังตารางที่ ๔.๖ – ๔.๒๐

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่อ
งานด้านสาธารณสงเคราะห์ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๖ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของวัดต่องานด้าน
สาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี จำแนก
ตามเพศ (n = ๔๐๐)

บทบาทของวัดในงานด้าน สาธารณสงเคราะห์	เพศ				t	Sig.
	เพศชาย (๑๙๘ คน)		เพศหญิง (๒๐๒ คน)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ด้านการพัฒนาจิตใจ	๓.๔๖	.๕๘๒	๓.๕๗	.๕๒๑	.๑๖๘	.๖๘๒
๒. ด้านการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น	๒.๙๔	.๖๐๔	๓.๐๔	.๕๔๘	๑.๖๓๖	.๒๐๒
๓. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๒.๗๓	.๖๓๒	๒.๘๐	.๕๘๐	๑.๙๑๗	.๑๖๗
ภาพรวม	๓.๐๔	.๕๑๕	๓.๑๔	.๔๗๘	.๑๑๖	.๗๓๓

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาท
ของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี โดย
ภาพรวม ด้วยวิธีการทดสอบค่าที (t - test) พบว่า ค่า sig = ๐.๗๓๓ แสดงว่าประชาชนที่
เพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษา
ชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕
ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ไม่แตกต่างกันในทุกด้าน
ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย
จังหวัดราชบุรี จำแนกตามอายุ (n = ๔๐๐)

บทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์	อายุ												F	Sig.
	ต่ำกว่า ๒๐ ปี (๒๐ คน)		๒๐- ๓๐ ปี (๕๔ คน)		๓๑ - ๔๐ ปี (๑๑๓ คน)		๔๑ - ๕๐ ปี (๑๑๐ คน)		๕๑ - ๖๐ ปี (๕๔ คน)		๖๑ ปีขึ้นไป (๔๙ คน)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	$\bar{X}$	S.D	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
๑. ด้านการพัฒนาจิตใจ	๓.๕๕	.๗๐๐	๓.๖๖	.๔๗๙	๓.๕๔	.๕๑๒	๓.๔๕	.๖๑๑	๓.๕๔	.๕๗๔	๓.๓๖	.๔๖๘	๑.๙๑๖	.๐๙๑
๒. ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น	๓.๑๒	.๖๗๓	๓.๑๑	.๔๙๘	๓.๐๐	.๕๘๕	๓.๐๐	.๕๖๙	๒.๙๕	.๕๔๙	๒.๙๒	.๖๒๙	๑.๖๒๑	.๑๕๓
๓. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๒.๘๗	.๖๓๗	๒.๙๖	.๖๓๓	๒.๖๙	.๕๖๓	๒.๘๒	.๖๓๗	๒.๖๐	.๕๗๑	๒.๖๗	.๕๖๗	๒.๘๔๘*	.๐๑๕
ภาพรวม	๓.๑๘	.๖๒๓	๓.๒๔	.๔๕๘	๓.๐๘	.๔๗๓	๓.๐๙	.๕๒๒	๓.๐๓	.๔๗๖	๒.๙๕	.๔๗๖	๒.๑๓๖	.๐๖๐

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ประชาชน ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชน ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ในด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีความแตกต่างกัน ซึ่งยอมรับตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนในด้านการพัฒนาจิตใจ และด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ที่ประชาชนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม เป็นรายคู่ ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๘

ตารางที่ ๔.๘ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe) จำแนกตามอายุ ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม (n = ๔๐๐)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ					
		ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	๖๑ ปีขึ้นไป
		๒.๘๗	๒.๙๖	๒.๖๙	๒.๘๒	๒.๖๐	๒.๖๗
ต่ำกว่า ๒๐ปี	๒.๘๗	-	-๐.๐๙	๐.๑๘	๐.๐๕	๐.๒๗	๐.๒๐
๒๐-๓๐ ปี	๒.๙๖	-	-	๐.๒๗*	๐.๑๔	๐.๓๖*	๐.๒๙*
๓๑-๔๐ ปี	๒.๖๙	-	-	-	-๐.๑๓	๐.๐๙	๐.๐๒
๔๑-๕๐ ปี	๒.๘๒	-	-	-	-	๐.๒๒*	๐.๑๕
๕๑-๖๐ ปี	๒.๖๐	-	-	-	-	-	-๐.๐๗
๖๑ ปีขึ้นไป	๒.๖๗	-	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ประชาชนที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมากกว่า ประชาชนที่มีระดับอายุอื่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในด้านสาธารณสงเคราะห์ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย
จังหวัดราชบุรี จำแนกตามอาชีพ (n = ๔๐๐)

บทบาทของวัดในงาน ด้านสาธารณ สงเคราะห์	อาชีพ																F	Sig.
	ข้าราชการ/ พนักงานของรัฐ (๑๖ คน)		พนักงาน เอกชน (๕๔ คน)		ธุรกิจส่วนตัว (๓๓ คน)		ค้าขาย (๓๙ คน)		เกษตรกรรม (๗๔ คน)		รับจ้าง (๑๔๑ คน)		แม่บ้าน (๒๙ คน)		หักเรียน/ หักศึกษา (๑๔ คน)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
๑.ด้านการพัฒนาจิตใจ	๓.๓๐	.๙๐๙	๓.๔๐	.๕๗๕	๓.๗๑	.๔๑๑	๓.๕๒	.๖๙๕	๓.๔๖	.๔๙๖	๓.๕๔	.๕๔๓	๓.๕๒	.๔๕๕	๓.๖๕	.๓๔๕	๑.๕๔๔	.๑๕๑
๒.ด้านการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น	๒.๙๓	.๖๐๗	๒.๙๒	.๖๗๗	๓.๒๙	.๔๒๒	๒.๙๓	.๖๐๐	๒.๙๗	.๕๗๒	๒.๙๙	.๕๖๓	๓.๑๖	.๔๔๐	๓.๑๓	.๕๖๙	๒.๕๓๖*	.๐๑๕
๓.ด้านการส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม	๒.๒๔	.๖๐๓	๒.๗๗	.๖๕๕	๒.๙๖	.๕๗๖	๒.๙๐	.๖๔๒	๒.๗๔	.๕๗๑	๒.๗๓	.๖๓๑	๒.๙๗	.๔๙๗	๒.๙๑	.๔๖๕	๑.๔๙๗*	.๐๑๖
ภาพรวม	๒.๗๙	.๖๔๒	๓.๐๓	.๕๗๓	๓.๓๒	.๓๗๕	๓.๐๘	.๕๘๐	๓.๐๒	.๔๖๗	๓.๐๙	.๔๙๑	๓.๑๘	.๓๗๙	๓.๒๐	.๔๒๓	๒.๔๐๘*	.๐๒๐

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ประชาชน ที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม มีความแตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชน ที่มีอาชีพที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ในด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น, และด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีความแตกต่าง ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านการพัฒนาจิตใจ ประชาชน มีความเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรีด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น, และด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และภาพรวม เป็นรายคู่ ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๐-๔.๑๒

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe) จำแนกตามอาชีพ ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น (n = ๔๐๐)

อาชีพ	$\bar{X}$	อาชีพ							
		ข้าราชการ พนักงานของรัฐ	พนักงาน เอกชน	ธุรกิจส่วนตัว	ค้าขาย	เกษตรกรรม	รับจ้าง	แม่บ้าน	นักเรียน นักศึกษา
		๒.๘๓	๒.๙๒	๓.๒๘	๒.๙๓	๒.๘๗	๒.๙๙	๓.๑๖	๓.๑๓
ข้าราชการ/ พนักงานของรัฐ	๒.๘๓	-	-๐.๐๙	-๐.๔๕*	-๐.๑๐	-๐.๐๕	-๐.๑๗	-๐.๓๔	-๐.๓๐
พนักงานเอกชน	๒.๙๒	-	-	-๐.๓๖*	-๐.๐๑	๐.๐๔	-๐.๐๗	-๐.๒๔	-๐.๒๑
ธุรกิจส่วนตัว	๓.๒๘	-	-	-	๐.๓๕*	๐.๔๐*	๐.๒๙*	๐.๑๒	๐.๑๕
ค้าขาย	๒.๙๓	-	-	-	-	๐.๐๕	-๐.๑๗	-๐.๒๔	-๐.๒๐
เกษตรกรรม	๒.๘๗	-	-	-	-	-	-๐.๑๒	-๐.๒๙*	-๐.๒๖
รับจ้าง	๒.๙๙	-	-	-	-	-	-	-๐.๑๗	-๐.๑๔
แม่บ้าน	๓.๑๖	-	-	-	-	-	-	-	๐.๐๓
นักเรียน/นักศึกษา	๓.๑๓	-	-	-	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ :
กรณีศึกษาชุมชนบ้านหม้อน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น มากกว่าประชาชนที่มีอาชีพอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
ที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายกลุ่มด้วยวิธีการของเซฟเฟ (Scheffe) จำแนก ตามอาชีพ ด้านการพัฒนาการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

(n = ๔๐๐)

อาชีพ	$\bar{X}$	อาชีพ							
		ข้าราชการ พนักงานของรัฐ	พนักงาน เอกชน	ธุรกิจส่วนตัว	ค้าขาย	เกษตรกรรม	รับจ้าง	แม่บ้าน	นักเรียน นักศึกษา
		๒.๒๔	๒.๗๗	๒.๙๖	๒.๘๐	๒.๗๔	๒.๗๓	๒.๘๗	๒.๘๑
ข้าราชการ/ พนักงานของรัฐ	๒.๒๔	-	-๐.๕๓*	-๐.๗๓*	-๐.๕๖*	-๐.๕๐*	-๐.๕๐*	-๐.๖๓*	-๐.๕๗*
พนักงานเอกชน	๒.๗๗	-	-	-๐.๒๐	-๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๔	-๐.๑๐	-๐.๐๔
ธุรกิจส่วนตัว	๒.๙๖	-	-	-	๐.๑๗	๐.๒๒	๐.๒๓*	๐.๑๐	๐.๑๖
ค้าขาย	๒.๘๐	-	-	-	-	๐.๐๕	๐.๐๖	-๐.๐๗	-๐.๐๑
เกษตรกรรม	๒.๗๔	-	-	-	-	-	๐.๐๑	-๐.๑๓	-๐.๐๗
รับจ้าง	๒.๗๓	-	-	-	-	-	-	-๐.๑๓	-๐.๐๗
แม่บ้าน	๒.๘๗	-	-	-	-	-	-	-	๐.๐๖
นักเรียน/นักศึกษา	๒.๘๑	-	-	-	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ :
กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการพัฒนาการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม น้อยกว่าประชาชนที่มีอาชีพอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ
๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีการของเซฟเฟ (Scheffe) จำแนกตามอาชีพ โดยภาพรวม

(n = ๔๐๐)

อาชีพ	$\bar{X}$	อาชีพ							
		ข้าราชการ พนักงานของรัฐ	พนักงาน เอกชน	ธุรกิจส่วนตัว	ค้าขาย	เกษตรกรรม	รับจ้าง	แม่บ้าน	นักเรียน นักศึกษา
		๒.๗๙	๓.๐๓	๓.๓๒	๓.๐๘	๓.๐๒	๓.๐๙	๓.๑๘	๓.๒๐
ข้าราชการ/ พนักงานของรัฐ	๒.๗๙	-	-๐.๒๔	-๐.๕๓*	-๐.๒๙*	-๐.๒๓	-๐.๓๐*	-๐.๓๙*	-๐.๔๑*
พนักงานเอกชน	๓.๐๓	-	-	-๐.๒๙*	-๐.๐๕	๐.๐๐	๐.๐๖	-๐.๑๕	-๐.๑๗
ธุรกิจส่วนตัว	๓.๓๒	-	-	-	๐.๒๕*	๐.๒๙*	๐.๒๓*	๐.๑๓	๐.๑๒
ค้าขาย	๓.๐๘	-	-	-	-	๐.๐๖	-๐.๐๑	-๐.๑๐	-๐.๑๑
เกษตรกรรม	๓.๐๒	-	-	-	-	-	-๐.๐๖	-๐.๑๖	-๐.๑๗
รับจ้าง	๓.๐๙	-	-	-	-	-	-	-๐.๐๙	-๐.๑๑
แม่บ้าน	๓.๑๘	-	-	-	-	-	-	-	-๐.๐๑
นักเรียน/นักศึกษา	๓.๒๐	-	-	-	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษา ชุมชนบ้านหมองน้อย จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม มากกว่าประชาชนที่มีอาชีพอื่น ๆ ส่วนประชาชนที่อาชีพพนักงานของรัฐ และพนักงานเอกชน มีความคิดเห็นน้อยกว่าอาชีพอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในงานสาธารณสงเคราะห์ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านม่วงน้อย จังหวัดราชบุรี จำแนกตามระดับการศึกษา (n = ๔๐๐)

บทบาทของวัดในงาน ด้านสาธารณสงเคราะห์	ระดับการศึกษา												F	Sig.
	ประถมศึกษา ปีที่ ๖ (๑๘๗ คน)		มัธยมศึกษา ตอนต้น (๘๐ คน)		มัธยมศึกษา ตอนปลายหรือ เทียบเท่า (๕๘ คน)		อนุปริญญาหรือ เทียบเท่า (๕๑ คน)		ปริญญาตรี (๑๖ คน)		ปริญญาตรี ขึ้นไป (๘ คน)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
๑.ด้านการพัฒนาจิตใจ	๓.๕๒	.๕๑๔	๓.๕๗	.๕๗๗	๓.๔๙	.๕๒๐	๓.๔๙	.๔๗๔	๓.๔๖	.๙๑๑	๒.๙๐	.๗๘๐	๒.๒๗๓*	.๐๔๗
๒.ด้านการพัฒนาท้องถิ่น	๒.๙๘	.๕๖๕	๒.๙๗	.๕๗๒	๓.๑๓	.๕๔๒	๒.๙๓	.๖๒๕	๓.๐๓	.๖๖๘	๒.๖๗	.๖๐๖	๑.๓๙๒	.๒๒๖
๓.ด้านการส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม	๒.๗๕	.๖๐๑	๒.๗๑	.๕๙๕	๒.๙๕	.๕๘๑	๒.๗๗	.๕๘๗	๒.๖๓	.๗๔๓	๒.๓๐	.๕๘๐	๒.๓๗๐*	.๐๓๙
ภาพรวม	๓.๐๘	.๔๘๒	๓.๐๙	.๕๑๐	๓.๑๙	.๔๔๓	๓.๐๖	.๔๖๗	๓.๐๔	.๗๓๐	๒.๖๒	.๕๙๐	๑.๙๙๘	.๐๗๘

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า ประชาชน ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็น
บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัด
ราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน
พบว่า ประชาชน ที่มีระดับการศึกษาที่ต่างกัน มีความคิดเห็นบทบาทของวัดต่องานด้าน
สาธารณสุขเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ในด้านการพัฒนาจิตใจ
และด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีความแตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนในด้านการพัฒนาท้องถิ่น ที่ประชาชนมีความคิดเห็นไม่
แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดเห็นต่อ
บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัด
ราชบุรี ในด้านการพัฒนาจิตใจ และด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเป็นรายคู่ โดยวิธีการของ
เชฟเฟ (Scheffe) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๔ – ๔.๑๕

ตารางที่ ๔.๑๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีการของเซฟเฟ (Scheffe) จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านการพัฒนาจิตใจ (n = ๔๐๐)

ระดับการศึกษา	$\bar{X}$	ระดับการศึกษา					
		ประถมศึกษาปีที่ ๖	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	อนุสัญญาหรือเทียบเท่า	ปริญญาตรี	ปริญญาตรีขึ้นไป
		๓.๕๒	๓.๕๗	๓.๔๙	๓.๔๙	๓.๔๖	๒.๙๐
ประถมศึกษาปีที่ ๖	๓.๕๒	-	-๐.๐๕	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๖	๐.๖๓*
มัธยมศึกษาตอนต้น	๓.๕๗	-	-	๐.๐๘	๐.๐๘	๐.๑๑	๐.๖๘*
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	๓.๔๙	-	-	-	๐.๐๐	๐.๐๓	๐.๖๐*
อนุสัญญาหรือเทียบเท่า	๓.๔๙	-	-	-	-	๐.๐๓	๐.๖๐*
ปริญญาตรี	๓.๔๖	-	-	-	-	-	๐.๕๗*
ปริญญาตรีขึ้นไป	๒.๙๐	-	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุข สงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการพัฒนาจิตใจ น้อยกว่าประชาชนที่มีระดับการศึกษาอื่น ๆ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๕ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

(n = ๔๐๐)

ระดับการศึกษา	$\bar{X}$	ระดับการศึกษา					
		ประถมศึกษาปีที่ ๖	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	อนุสัญญาหรือเทียบเท่า	ปริญญาตรี	ปริญญาตรีขึ้นไป
		๒.๗๕	๒.๗๑	๒.๙๕	๒.๗๗	๒.๖๓	๒.๓๐
ประถมศึกษาปีที่ ๖	๒.๗๕	-	๐.๐๔	-๐.๒๐*	-๐.๐๒	๐.๑๒	๐.๕๕*
มัธยมศึกษาตอนต้น	๒.๗๑	-	-	-๐.๒๓*	-๐.๐๖	๐.๐๘	๐.๔๑
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	๒.๙๕	-	-	-	๐.๑๘	๐.๓๒	๐.๖๕*
อนุสัญญาหรือเทียบเท่า	๒.๗๗	-	-	-	-	๐.๑๔	๐.๕๗*
ปริญญาตรี	๒.๖๓	-	-	-	-	-	๐.๓๓
ปริญญาตรีขึ้นไป	๒.๓๐	-	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุข เศรษฐกิจ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม น้อยกว่าประชาชนที่มีระดับการศึกษาอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัดที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๖ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี จำแนกตามประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด (n = ๔๐๐)

บทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์	ประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด								F	Sig.
	ต่ำกว่า ๕ ปี (๔๖ คน)		๕ - ๑๐ ปี (๘๘ คน)		๑๑ - ๑๕ ปี (๘๔ คน)		๑๖ ปีขึ้นไป (๑๘๒ คน)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
๑. ด้านการพัฒนาจิตใจ	๓.๔๐	.๕๕๙	๓.๖๐	.๖๐๑	๓.๖๖	.๔๑๑	๓.๔๓	.๕๕๗	๔.๙๙๓*	.๐๐๒
๒. ด้านการพัฒนาท้องถิ่น	๒.๙๖	.๕๙๒	๓.๐๒	.๖๓๒	๓.๑๓	.๔๙๒	๒.๙๒	.๕๗๘	๒.๗๖๐*	.๐๔๒
๓. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๒.๗๘	.๗๑๖	๒.๘๖	.๖๘๒	๒.๘๗	.๔๙๙	๒.๖๕	.๕๖๘	๓.๕๕๕*	.๐๑๔
ภาพรวม	๓.๐๔	.๔๙๘	๓.๑๖	.๕๗๐	๓.๒๒	.๓๘๐	๓.๐๐	.๔๘๐	๔.๗๕๕*	.๐๐๓

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัดมีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชน ที่มีประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัดที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี มีความแตกต่างกันในทุกด้าน ยอมรับสมมติฐาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และด้านภาพรวมเป็นรายคู่ โดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๗-๔.๒๐

ตารางที่ ๔.๑๗ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ จำแนกตามประสบการณ์ในการสัมพันธ์
กับวัด ด้านการพัฒนาจิตใจ (n = ๔๐๐)

ประสบการณ์ใน การสัมพันธ์กับวัด	$\bar{X}$	ประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด			
		ต่ำกว่า ๕ ปี	๕ - ๑๐ ปี	๑๑ - ๑๕ ปี	๑๖ ปีขึ้นไป
		๓.๔๐	๓.๖๐	๓.๖๖	๓.๔๓
ต่ำกว่า ๕ ปี	๓.๔๐	-	-๐.๒๐*	-๐.๒๖*	-๐.๐๓
๕ - ๑๐ ปี	๓.๖๐	-	-	-๐.๐๗	-๐.๑๗*
๑๑ - ๑๕ ปี	๓.๖๖	-	-	-	๐.๒๔*
๑๖ ปีขึ้นไป	๓.๔๓	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า ประชาชนที่มีระดับประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด
ในระดับต่ำกว่า ๕ ปี มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ :
กรณีศึกษาชุมชนบ้านม่วงน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการพัฒนาจิตใจ น้อยกว่าประชาชนที่มี
ประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัดในระดับอื่น ๆ ส่วนประชาชนที่มีประสบการณ์ในการ
สัมพันธ์กับวัดตั้งแต่ระดับ ๑๑-๑๕ ปี มีความคิดเห็นมากกว่าประชาชนที่มีประสบการณ์ในการ
สัมพันธ์กับวัดระดับอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๘ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ จำแนกตามประสบการณ์ในการสัมพันธ์
กับวัด ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น (n = ๔๐๐)

ประสบการณ์ใน การสัมพันธ์กับวัด	$\bar{X}$	ประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด			
		ต่ำกว่า ๕ ปี	๕ - ๑๐ ปี	๑๑ - ๑๕ ปี	๑๖ ปีขึ้นไป
		๒.๙๖	๓.๐๒	๓.๑๓	๒.๙๒
ต่ำกว่า ๕ ปี	๒.๙๖	-	-๐.๐๖	-๐.๐๗	๐.๐๔
๕ - ๑๐ ปี	๓.๐๒	-	-	-๐.๐๑	๐.๑๐
๑๑ - ๑๕ ปี	๓.๑๓	-	-	-	๐.๒๑*
๑๖ ปีขึ้นไป	๒.๙๒	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า ประชาชนที่มีระดับประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด ในระดับ ๑๖ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น น้อยกว่า ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัดในระดับอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ จำแนกตามประสบการณ์ในการสัมพันธ์ กับวัด ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม (n = ๔๐๐)

ประสบการณ์ใน การสัมพันธ์กับวัด	$\bar{X}$	ประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด			
		ต่ำกว่า ๕ ปี	๕ - ๑๐ ปี	๑๑ - ๑๕ ปี	๑๖ ปีขึ้นไป
		๒.๗๘	๒.๘๖	๒.๘๗	๒.๖๕
ต่ำกว่า ๕ ปี	๒.๗๘	-	-๐.๐๘	-๐.๐๙	๐.๑๒
๕ - ๑๐ ปี	๒.๘๖	-	-	-๐.๐๑	๐.๒๐*
๑๑ - ๑๕ ปี	๒.๘๗	-	-	-	๐.๒๒*
๑๖ ปีขึ้นไป	๒.๖๕	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๙ พบว่า ประชาชนที่มีระดับประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด ในระดับ ๑๖ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม น้อยกว่า ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัดในระดับอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ จำแนกตามประสบการณ์ในการสัมพันธ์
กับวัด ด้านภาพรวม (n = ๔๐๐)

ประสบการณ์ใน การสัมพันธ์กับวัด	$\bar{X}$	ประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด			
		ต่ำกว่า ๕ ปี	๕ - ๑๐ ปี	๑๑ - ๑๕ ปี	๑๖ ปีขึ้นไป
		๓.๐๔	๓.๑๖	๓.๒๒	๓.๐๐
ต่ำกว่า ๕ ปี	๓.๐๔	-	-๐.๑๒	-๐.๑๘	๐.๐๔
๕ - ๑๐ ปี	๓.๑๖	-	-	-๐.๐๖	๐.๑๖*
๑๑ - ๑๕ ปี	๓.๒๒	-	-	-	๐.๒๒*
๑๖ ปีขึ้นไป	๓.๐๐	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๐ พบว่า ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัดใน
ระดับ ๑๖ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต้องงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษา
ชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม น้อยกว่าประชาชนที่มีประสบการณ์ในการ
สัมพันธ์กับวัดในเข้าวัดในระดับอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๑ สรุปโดยภาพรวมการเปรียบเทียบบทบาทของของวัดต้องงานด้านสาธารณ
สงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อยจังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตาม
สถานภาพส่วนบุคคล ตามสมมติฐานที่ ๑-๕

สถานภาพ ส่วนบุคคล	ด้านการพัฒนาจิตใจ		ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น		ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	
	ยอมรับ สมมติฐาน	ปฏิเสธ สมมติฐาน	ยอมรับ สมมติฐาน	ปฏิเสธ สมมติฐาน	ยอมรับ สมมติฐาน	ปฏิเสธ สมมติฐาน
๑. เพศ		✓		✓		✓
๒. อายุ		✓		✓	✓	
๓. อาชีพ		✓	✓		✓	
๔ ระดับ การศึกษา	✓			✓	✓	
๕ ประสบการณ์ ในการสัมพันธ์ กับวัด	✓		✓		✓	

จากตารางที่ ๔.๑๙ สรุปได้ว่าโดยภาพรวม ประชาชนที่มีอาชีพ และประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัดที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีเพศ อายุ และระดับการศึกษา ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน ประชาชนที่มีระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัดที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีเพศ อายุ และอาชีพที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชนไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ประชาชนที่มีอาชีพ และประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัดที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีเพศ อายุ และระดับการศึกษาที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประชาชนที่มีอายุ อาชีพ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัดที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีเพศที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔.๔ ปัญหา และแนวทางในการแก้ปัญหาบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี

๔.๔.๑ ปัญหาทางด้านสาธารณสงเคราะห์

ประชาชนตอบแบบสอบถามปลายเปิด เกี่ยวกับปัญหาบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี โดยเรียงลำดับดังต่อไปนี้

๑. ปัญหาการขาดแผนงานและการกระจายงานและอนุเคราะห์ส่งเสริมในด้านงานสาธารณสงเคราะห์ทั้ง ๓ ด้านให้แก่ชุมชนไม่ทั่วถึง ครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามมีจำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๕๐

๒. ขาดการจัดกิจกรรมการด้านส่งเสริมในงานสาธารณสงเคราะห์ทั้ง ๓ ด้านให้แก่ชุมชน และการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมขาดความต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม โดยประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามมีจำนวน ๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๒๕

๓. ขาดกำลังทุนสนับสนุนและขาดการประสานร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชน โดยประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามมีจำนวน ๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๙๙

๔. ขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากคณะสงฆ์ และประกอบกับการทำงานต่างวัดต่างทำขาดความร่วมมือกันทำงาน ทำให้การทำงานไปคนละทิศไม่สอดคล้องกันทำให้งานด้านสาธารณสงเคราะห์ไม่ก้าวหน้า โดยประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามมีจำนวน ๒๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๗๒

๕. ขาดบุคลากรที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพในการทำงานและรองรับการปฏิบัติงานในอนาคตเป็นจำนวนมาก โดยประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามมีจำนวน ๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๕๕

๔.๔.๒ แนวทางในการแก้ปัญหาทางด้านสาธารณสงเคราะห์

ประชาชนตอบแบบสอบถามปลายเปิด เกี่ยวกับแนวทางในการแก้ปัญหาบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี โดยเรียงลำดับดังต่อไปนี้

๑. วัดต้องมีการวางแผนงานที่ดีและมีการแบ่งงานกระจายงานในด้านการพัฒนาจิตใจให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงทุกพื้นที่ โดยประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามให้แนวทางแก้ปัญหาจำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๕๐

๒. วัดต้องมีการสร้างกิจกรรมและส่งเสริมการมีส่วนกับชุมชนในงานพัฒนาจิตใจ และควรจัดอย่างต่อเนื่องมีแบบแผนที่ชัดเจนและมั่นคง โดยประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามให้แนวทางการแก้ปัญหาจำนวน ๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๒๕

๓. วัดต้องจัดหางบประมาณและทุนในการดำเนินงานอย่างเพียงพอเหมาะสม และต้องร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานของเอกชนเพื่อจะได้ร่วมมือกันทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามให้แนวทางการแก้ปัญหาจำนวน ๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๘๘

๔. วัดและคณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุน และต้องมีการประสานงานร่วมมือเป็นเครือข่ายเดียวกัน เพื่อการทำงานจะได้มีทิศทางเดียวกัน โดยประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามให้แนวทางการแก้ปัญหาจำนวน ๒๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๗๒

๕. ต้องพัฒนาส่งเสริมบุคลากรที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพในการทำงานและรองรับการปฏิบัติงานในอนาคตเป็นจำนวนมาก โดยประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามให้แนวทางการแก้ปัญหาจำนวน ๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๕๕

๔.๕ ผลการสัมภาษณ์ บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน ๕ รูป/คน ดังนี้

๑) พระพิศาลพัฒนโสภณ	เจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
๒) พระครูสุธีปริยัติวิธาน	รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
๓) พระครูศรีธรรมนาท	เจ้าคณะตำบลท่าผา
๔) นายทรงยศ อรัญยกานนท์	นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลท่าผา
๕) นายสุระ ปทุมศิริ	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านฆ้องน้อย

ผลจากการสัมภาษณ์ สรุปได้ดังนี้

๑. โดยภาพรวมในงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย ในยุคปัจจุบันนี้มีความสำคัญ และเป็นอย่างไรบ้าง

โดยภาพรวมงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของวัดนั้นมีความสำคัญมาก เพราะเป็นการช่วยเหลือสนับสนุนช่วยเหลือคน ช่วยเหลือสังคม และบทบาทของพระสงฆ์และวัดนั้นสามารถเข้าถึงประชาชนได้เป็นอย่างดีมาก โดยเฉพาะด้านภัยพิบัติต่างๆ ทั้งพระสงฆ์และวัดทั่วประเทศก็ได้ให้การสงเคราะห์กันเป็นอย่างมาก ตลอดจนการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาความยากจน และการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กและเยาวชน ยิ่งวัดเราให้การสงเคราะห์ในด้านนี้มากยิ่งขึ้น นับว่าจะเป็นที่น่าเชิดชูหน้าตาของวัดและพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง

๒. บทบาทของวัดใน “ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน” แก่ชุมชนบ้านฆ้องน้อย นั้นมีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

โดยภาพรวมบทบาทของวัดในด้านการพัฒนาจิตใจประชาชนนั้น วัดได้มีการร่วมมือร่วมใจประชาชนเช่น จัดกิจกรรมอบรมส่งเสริมด้านศีลธรรมและการส้ารวมกาย วาจาใจ ด้านจิตใจ ทำให้ชาวบ้านกับวัด ก็อยู่กับด้วยความปกติสุข ปัญหาอุปสรรคก็มีคือด้านบุคลากร พระที่จะทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระและวัดนั้นมีจำนวนลดน้อยลงมาก จึงควรให้มีการสร้างเสริมสนับสนุนบุคลากรให้มากก็จะดี และสิ่งที่ควรปรับปรุงคือต้องหาวิธีที่จะสามารถแนะนำแนวทางให้คนในชุมชนตลอดจนเด็กและเยาวชน ได้เข้าถึงหลักธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาและนำไปใช้ปฏิบัติในวิถีชีวิตได้จริง

๓. บทบาทของวัดใน “ด้านการพัฒนาท้องถิ่น” แก่ชุมชนบ้านฆ้องน้อยนั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

โดยภาพรวมบทบาทในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นนั้น วัดได้ให้ความช่วยเหลือทั้งสถานที่และกำลังทรัพย์สร้างสาธารณประโยชน์ให้แก่ชุมชนเกือบครบทุกอย่าง โดยคำนึงถึงความผาสุกของประชาชนเป็นที่ตั้งด้วยดีเสมอมา และวัดได้ร่วมมือกับหน่วยงานทางราชการและกลุ่มผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้เป็นอย่างดี โดยการให้วัดเป็นศูนย์กลางในการอำนวยความสะดวกในทุกสรรพสิ่งให้แก่ชุมชน ปัญหาอุปสรรคก็คงในด้านที่ทางวัดจะต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมากเกี่ยวกับงานในด้านนี้ ทิศทางวัดควรส่งเสริมสร้างปลูกจิตนิสัยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกันทำ กันคิด และร่วมรับประโยชน์ด้วยกัน

๔. บทบาทของวัดใน “ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม” ของชุมชนบ้านฆ้องน้อยนั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

โดยภาพรวมในด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของบ้านฆ้องน้อย ถือว่าได้อนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวลาวเวียง ทั้งในด้านภาษาและขนบประเพณีอันดีงามของลาวเวียง และสามารถเผยแผ่ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมไปสู่ชุมชนอื่นได้อย่างดีงาม ข้อเสนอแนะและวัดควรมีการสนับสนุนส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ได้รู้และให้ความสำคัญปลูกฝังการรักษาประเพณีวัฒนธรรมอันดีนี้ไว้ โดยใช้วัดนั้นเป็นศูนย์กลางในการให้ความรู้

๕. ในพัฒนางานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์และวัดให้เหมาะสมกับสังคมในยุคปัจจุบันนี้ควรยึดหลักธรรมอะไรเป็นหลัก และจะเกิดผลประโยชน์แก่คณะสงฆ์และวัดตลอดจนชุมชนอย่างไรบ้าง

ในการพัฒนางานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์นี้ต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะมีประโยชน์ต่อชุมชนมาก ก็ต้องอาศัยยึดหลักสังคหวัตถุธรรม ๔ ประการ และหลักศีล ๕ ประการ จะสามารถช่วยทำให้การปฏิบัติงานด้านนี้เข้มแข็งและดียิ่งขึ้น คือมีการให้ มีการพูด มีการแนะนำประโยชน์ และมีความเป็นธรรมเสมอภาคกันในทุกคนทุกฝ่าย สอดคล้องเข้าด้วยกัน หลักทำนี้ถือเป็นหลักปฏิบัติที่ดีสามารถช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้การทำงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ตลอดจนสามารถที่จะยึดเหนี่ยวน้ำจิตน้ำใจทั้งวัดและทั้งบ้านและผู้ที่อยู่อาศัยในเขตชุมชนนั้นก็จะได้พลอยได้รับประโยชน์รับความสุขเสมอกัน และวัดตลอดจนพระพุทธศาสนา

๖. ทิศทางในการดำเนินการพัฒนางานการสาธารณสุขสงเคราะห์ของวัดและคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ควรจะมีการพัฒนาปรับปรุงให้เป็นในทิศทางใด

ทิศทางในการทำงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ควรยึดหลักแบบเดิมที่พระมหาเถระท่านมอญนโยบายให้ถือปฏิบัติอยู่แล้ว และควรปรับปรุงยุคให้เหมาะสมกับภาวะการณ์สมัยใหม่ ที่สำคัญต้องปลูกฝังให้พระเรามีความเสียสละเพื่อสังคมก็จะเป็นคุณประโยชน์ต่อทุกฝ่ายเป็นอย่างสูง และวัดควรพัฒนาวัดให้เป็นของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน โดยให้ชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของ และควรสร้างภาพลักษณ์ของวัดให้ได้ ๕ ประการคือ เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุและสามเณร เป็นที่บวชเรียนศึกษาพระธรรม เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศล เป็นที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนให้เกิดความรู้สึกว่าวัดกับชุมชนเป็นหน่วยงานเดียวกัน

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง เรื่องบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อยจังหวัดราชบุรี มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของวัดในดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์ ๒) เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของวัดในดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อเสนอแนะบทบาทของวัดที่มีต่อดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์ จำแนกตาม สถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ในการเข้าวัด ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับประชากรกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนในชุมชนบ้านฆ้องน้อยจังหวัดราชบุรี จำนวน ๔๐๐ คนวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าที (t - test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way analysis of variance) ผลการวิจัยสามารถนำมาสรุปอภิปรายผลและมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง มีจำนวนคือ ๒๐๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๕ ส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง ๓๑ – ๔๐ ปี จำนวน ๑๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๓ มีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๓ ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา จำนวน ๑๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๘ และประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัดตั้งแต่ ๑๖ ปีขึ้นไป จำนวน ๑๘๒ คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๕

๕.๑.๒ เรื่องบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อยจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้

๕.๑.๒.๑ ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อยจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๑) และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อ พบว่า บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ในด้านการพัฒนาจิตใจประชาชนในระดับปานกลาง ยกเว้นข้อที่ ๓ ในข้อ

๑. วัดมีการเทศนาสั่งสอนให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินวิถีชีวิตปัจจุบัน ข้อ ๒. วัดมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรม เพื่อให้ความรู้และอบรมปฏิบัติธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาจิตใจประชาชนและเด็กเยาวชน ข้อ ๓. วัดมีการจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อพัฒนาความรู้ด้านศีล สมาธิ ปัญญา และคุณงามความดีแก่เด็กเยาวชน ข้อ ๔. วัดมีการจัดกิจกรรมบำเพ็ญความดี เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่นวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น และ ข้อ ๕. วัดมีการจัดกิจกรรมบำเพ็ญความดี เนื่องในวันวันสำคัญของชาติ เช่น วันพ่อแห่งชาติและวันแม่แห่งชาติ เป็นต้น อยู่ในระดับมาก

๕.๑.๒.๒ ด้านการพัฒนาท้องถิ่น บทบาทของวัดต้องงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อยจังหวัดราชบุรี ด้านการพัฒนาท้องถิ่นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๙) และเมื่อพิจารณาเป็นรายเป็นรายข้อพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในด้านการพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๕.๑.๒.๓ ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม บทบาทของวัดต้องงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อยจังหวัดราชบุรี ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมโดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๖) และเมื่อพิจารณาเป็นรายเป็นรายข้อพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๕.๑.๓ การเปรียบเทียบบทบาทของวัดต้องงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อยจังหวัดราชบุรี จำแนกตามสภาพส่วนบุคคล สรุปได้ดังนี้

๕.๑.๓.๑ เพศ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต้องงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ด้วยวิธีการทดสอบค่าที (t - test) ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต้องงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกันในทุกด้าน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๓.๒ อายุ ประชาชน ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต้องงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ในด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประชาชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดแตกต่างกัน ซึ่งยอมรับตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนในด้านการพัฒนา

จิตใจ และด้านการพัฒนาท้องถิ่น ที่ประชาชนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๓.๓ อาชีพ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม มีความแตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชน ที่มีอาชีพที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ในด้านการพัฒนาท้องถิ่น, และด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีความแตกต่าง ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ยกเว้นด้านการพัฒนาจิตใจที่ประชาชน มีความเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๓.๔ ระดับการศึกษา ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ในด้านการพัฒนาจิตใจ และด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีความแตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนในด้านการพัฒนาท้องถิ่น ที่ประชาชนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๓.๕ ประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการเข้าวัด มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชน ที่มีประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัดที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี มีความแตกต่างกันในทุกด้าน ยอมรับสมมติฐาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

**๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของวัดต่องานด้าน
สาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี สรุปได้ดังนี้**

ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นว่าบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อยจังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่องานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของวัดและคณะสงฆ์มาก โดยปัญหาลำดับที่ ๑ คือการขาดแผนงานและการกระจายงานและอนุเคราะห์ส่งเสริมในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ทั้ง ๓ ด้านให้แก่ชุมชนไม่ทั่วถึง ครอบคลุมทุกพื้นที่ ลำดับที่ ๒ คือขาดการจัดกิจกรรมการด้านส่งเสริมในงานสาธารณสุขสงเคราะห์ให้แก่ชุมชน และการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมขาดความต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม ลำดับที่ ๓ คือขาดกำลังทุนสนับสนุนและขาดการประสานร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชน ลำดับที่ ๔ คือขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากคณะสงฆ์ และประกอบกับการทำงานต่างวัดต่างทำขาดความร่วมมือกันทำงาน ทำให้การทำงานไปคนละทิศไม่สอดคล้องกันทำให้งานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ไม่ก้าวหน้า และลำดับสุดท้ายคือขาดบุคลากรที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพในการทำงานและรองรับการปฏิบัติงานในอนาคตเป็นจำนวนมาก

ดังนั้นแนวทางการแก้ปัญหาคือวัดต้องมีการวางแผนงานที่ดีและมีการแบ่งงานกระจายงานในด้านการพัฒนาจิตใจให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงทุกพื้นที่ และวัดต้องมีการสร้างกิจกรรมและส่งเสริมการมีส่วนกับชุมชนในงานพัฒนาจิตใจ และควรจัดอย่างต่อเนื่องมีแบบแผนที่ชัดเจนและมั่นคง และวัดต้องจัดหางบประมาณและทุนในการดำเนินงานอย่างเพียงพอเหมาะสม และต้องร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานของเอกชนเพื่อจะได้ร่วมมือกันทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และคณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุน และต้องมีประสานงานร่วมมือเป็นเครือข่ายเดียวกัน เพื่อการทำงานจะได้มีทิศทางเดียวกัน ตลอดจนวัดต้องพัฒนาส่งเสริมบุคลากรที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพในการทำงานและรองรับการปฏิบัติงานในอนาคตเป็นจำนวนมาก ที่สำคัญควรทำงานอย่างมีระบบเป็นแนวทางเดียวกัน และมีเครือข่ายร่วมมือกัน โดยการใช้ความรู้ความสามารถของบุคลากรให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนมีความประพฤติดีงามด้วยศีลาจารียวัตรตามหลักพระธรรมวินัย มีความอดทน เสียสละ ทุ่่มเทออย่างจริงจัง เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาต่อไป

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ในภาพรวมทั้ง ๓ ด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ ด้านการพัฒนาจิตใจ จากผลการศึกษาพบว่า บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าบทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชนมากที่สุดในเรื่องวัดมีการเทศนาสั่งสอนให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินวิถีชีวิตปัจจุบัน รองลงมาคือวัดมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรม เพื่อให้ความรู้และอบรมปฏิบัติธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาจิตใจประชาชนและเด็กเยาวชน ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ **พระมหากฤษฎา นันทเพชร** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”, จากผลการศึกษาพบว่า บทบาทพระสงฆ์ส่วนใหญ่รับรู้ปัญหาสังคมด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นและมีความเห็นว่าปัญหาสังคมที่ทุกฝ่ายควรเร่งแก้ไข ได้แก่ ปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรม ปัญหาความยากจนและปัญหาการว่างงาน และยังเห็นว่าพระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในการแก้ไข ปัญหาสังคมด้านต่างๆ เช่น ปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรม ปัญหาศิลปวัฒนธรรมเสื่อมสลาย ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งเสพติด และยังพบว่า บทบาทพระสงฆ์ในอนาคต ซึ่งนอกเหนือจากการเผยแผ่ศาสนาธรรมแล้ว พระสงฆ์ควรมีบทบาทในด้านการให้การศึกษ และพัฒนาจิตวิญญาณ เมื่อพิจารณาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมโดยเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้คือ บทบาทด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ บทบาทด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม และบทบาทด้านการให้การศึกษาด้านสังคมสงเคราะห์และสาธารณสุขสงเคราะห์^๑

๕.๒.๒ ด้านการพัฒนาท้องถิ่น จากผลการศึกษาพบว่า บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าบทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านการพัฒนาท้องถิ่นมากที่สุดในเรื่องวัดมีการรณรงค์อบรมแนะนำและให้ความรู้แก่ประชาชนและเด็กเยาวชนในด้านข้อกฎหมาย/และการป้องกันยาเสพติด เพื่อความสงบสุขของชุมชน รองลงมาคือเรื่องวัดเป็นแกนนำประชาชนในการสร้างสาธารณประโยชน์ให้ประชาชนและชุมชน ตลอดจนองค์กรต่าง ๆ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระอนุชิต ชูเนียม**

^๑พระมหากฤษฎา นันทเพชร, “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”, วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๒, บทคัดย่อ.

ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ กับผู้นำชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์”, พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานจริงและที่คาดหวัง ในการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานจริง และสิ่งที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของผู้นำชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติจริงในปัจจุบัน ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชน มีความแตกต่างกัน และบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ที่พระสงฆ์กับผู้นำชุมชนคาดหวัง ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ .๐๕^๒

๕.๒.๓ ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม จากผลการศึกษาพบว่า บทบาทของวัด ต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าบทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมากที่สุดในเรื่องวัดมีการสนับสนุนให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นมรดกล้ำค่าของชุมชน และรองลงคือในเรื่องวัดมีการให้ความรู้แก่ประชาชนและเด็กเยาวชน เพื่อให้รู้จักคุณค่าของประเพณีศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันดีงามของชุมชนและของชาติ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระอวยชัย อินศรีเมือง** ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อ ความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขต อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ได้กล่าวไว้ ในงานวิจัยไว้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดมี ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในวัดและปัจจัยภายนอกวัด ปัจจัยภายในวัด ได้แก่ด้านสภาพทางกายภาพพบว่า วัดในเขต อำเภอบรบือทั้ง ๕ วัดมีสภาพพื้นที่เหมาะสม คือ อยู่ติดกับชุมชน เป็นพื้นที่ราบไม่เป็นอุปสรรคในการก่อสร้าง ขนาดพื้นที่มีความเพียงพอต่อการจัดกิจกรรมภายในวัด มีอาคารเสนาสนะไว้จัดกิจกรรมอย่างเพียงพอ สภาพป่าไม้ที่ร่มรื่น มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบทุกวัด การคมนาคมสะดวก มีถนนลาดยางและคอนกรีต ระยะเวลาเดินทางจากชุมชนถึงวัดไม่นานนัก ปัจจัยภายนอกวัด ได้แก่ ด้านกิจกรรมบริการชุมชนมีการจัดกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ของชาวอีสาน กิจกรรมวันสำคัญทางราชการและวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมบรรพชาและอุปสมบทหมู่ภาคฤดูร้อน กิจกรรมรักษาโรคป้องกันยาเสพติด การศึกษา และกิจกรรมสงเคราะห์ชุมชน^๓

^๒ พระอนุชิต ชูเนียม, “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, บทคัดย่อ.

^๓ พระอวยชัย อินศรีเมือง, “ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, บทคัดย่อ.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะ

๑. วัดควรให้ความสำคัญในด้านการพัฒนาจิตใจประชาชนให้มากเป็นพิเศษ ควรมีการทำงานที่เป็นระบบระเบียบและมีเครือข่ายเดียวกัน และควรมีความร่วมมือและประสานงานกันอย่างมีความสามัคคี

๒. วัดควรกำหนดนโยบายและแผนงาน และจัดงบประมาณ เพิ่มบุคลากร มีการติดตามผลงาน ในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างจริงจังและมีความต่อเนื่อง เพื่อปลูกฝังให้ชุมชนและคนไทยใกล้ชิดและเห็นความสำคัญของวัด มีแผนการและมาตรการในการพัฒนาเพิ่มศักยภาพของพระสงฆ์ให้เป็นผู้มีความพร้อมในด้านการทำงานด้านการพัฒนาท้องถิ่นของตนให้มีความเข้มแข็งและมีคุณภาพต่อไป

๓. วัดควรให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นให้คงอยู่คู่กับชุมชนโดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมอันเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตแบบชาวพุทธ ซึ่งจำเป็นต่อการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงในสังคม เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนซึ่งเป็นศูนย์รวมทางด้านศิลปวัฒนธรรมตลอดประเพณีอันดีงามของคนในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นบ่อเกิดให้มีความสามัคคีกันของประชาชนในสังคมไทยกับพระพุทธศาสนา

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในประเด็นต่อไปนี้

๑. ควรศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของวัดในการช่วยเหลือและสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน

๒. ควรทำการศึกษาเรื่องความต้องการในการพัฒนาวัด และพัฒนาตนเองของพระภิกษุสามเณรให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ

๓. ควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบแนวคิดของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในด้านการใช้หลักพุทธธรรมเป็นฐานในการดำเนินชีวิตตามวิถีชาวพุทธ

๔. ควรศึกษาวิจัยแนวคิดและบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาในแง่มุมอื่นอีก เช่น ด้านการพัฒนาสังคม ด้านการศึกษา ด้านการแพทย์แผนโบราณ(ยาสมุนไพร)

๕. ควรศึกษาวิจัยเฉพาะเรื่องกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นที่ต้องการสำหรับพุทธบริษัทแต่ละกลุ่มอย่างละเอียดต่อไป เพื่อสามารถนำมาใช้ในการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการจัดกิจกรรมของวัด

๖. ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องประสิทธิภาพของคณะสงฆ์ในการสงเคราะห์ประชาชนในด้านต่าง ๆ
๗. ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการจัดการวัดเพื่อให้เป็นศูนย์กลางและแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน
๘. ควรศึกษาเชิงคุณภาพในบทบาทคณะสงฆ์ระดับจังหวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ด้านอื่นๆ เช่นด้านการลดความขัดแย้งและสร้างสังคมให้มีความสามัคคี

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary sources)

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา. คู่มือการบริหารจัดการวัดฉบับย่อ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๐.

_____ . วัดพัฒนา ๔๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓.

_____ . วัดพัฒนา ๔๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔.

กองแผนงานกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎ ระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กองวิจัยและวางแผน กรมการศาสนา. รายงานการศาสนา ประจำปี ๒๕๓๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๘.

กองวิชาการและแผนงานการพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลท่าผา. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลท่าผา ประจำปี ๒๕๕๓.

กীরติ ศรีวิเชียร. อดีตปัจจุบันและอนาคตแห่งบทบาททางสังคมของวัดในการแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : กองแผนงานกรมการศาสนา, ๒๕๒๗.

คะเนิงนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร. หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕.

งามพิศ สัตย์สงวน. หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา, ๒๕๓๘.

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

จุฬารัตน์ บุญยาก. วัดพัฒนา ๕๐. กรุงเทพมหานคร : กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

ฉลอง มาปรีดา. คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗.

เฉลิม จันปฐมพงศ์. ประวัติศาสตร์สังคมไทย. นนทบุรี : เสถียรไทย, ๒๕๒๐.

ชำเรือง วุฒิจันทร์. การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ.

กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิตการพิมพ์,
๒๕๔๑.

ณรงค์ เส็งประชา. มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้า,
๒๕๔๑.

เตโช สวานานนท์. การยึดหลักทางศาสนาในการดำเนินชีวิตของชาวไทย และแนวโน้มการ
เปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗.

ธีรยุทธ พึ่งเกียรติ. สถิติเบื้องต้นและการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สูตรไพศาล,
๒๕๔๕.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. ที่นี้ขัดข้องหนอ. กรุงเทพมหานคร : ประพันธ์สาส์น, ๒๕๒๐.

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕.

บุญศรี พานะจิตต์. ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว
อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, ๒๕๔๕.

เบญจวรรณ กำธรวัชระ. เอกสารการสอนวิชาสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหิดล
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๓๔.

ประดิษฐ์ เหลืองอร่าม. วัดบันไดทองเพชรบุรี : รูปลักษณ์แห่งความน่าสัมผัส. เติลินิวส์, ๑๗
พฤษภาคม ๒๕๒๔.

ประทีป สนามชัย. สรรตถทางสังคมวิทยาการศึกษา. ม.ป.ท. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่ง
ประเทศไทย, ๒๕๒๖.

ประยูร อาษานาม. คู่มือวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น, ๒๕๔๑.

ประเวศ วะสี. ประชาคนตำบล. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๑.

ปราชญา กล้าผจญ. พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
๒๕๔๐.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ. วิธีวิทยาการศึกษาสังคมไทยวิถีใหม่แห่งการพัฒนา. กรุงเทพ
มหานคร:เอ็ดิสัน เพรสโปรดักส์การพิมพ์, ๒๕๓๗.

พระครูนิววัชรธรรมขันธ์ (นิววัฒน์ อุกคฺคฺตุโต). วัดพัฒนา ๕๑. กรุงเทพมหานคร : กองพุทธศาสนา
สถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

- พระครูมงคลคีลวงค์ พระมหาอรุณ ธีรปญฺโญ และพระศรีรัตนมุนี. พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท การแสวงหาหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๖.
- พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ). สืบสานพระพุทธศาสนาสู่สุขสันต์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโณ). การคณะสงฆ์และพระศาสนา, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- _____ . เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). พระกับป่ามีปัญหาอะไร. พิมพ์ครั้งที่ ๔. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ ภาพพิมพ์, ๒๕๓๕.
- พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). สารภาค ๑๕. กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๘.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๙.
- พระธรรมวรเมธี (สุชิน อคฺคชิโน). การพัฒนาวัด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน, ม.ป.ท. กรุงเทพมหานคร : สยามสมาคม, ๒๕๔๗.
- _____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑
- พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปฺสโม). พิธีมอบประกาศนียบัตรหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริ-
หารกิจการคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๙.
- พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน. หลักการแนวคิดและวิธีการพัฒนาวัดพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑.
- พระไพศาล วิสาโล. พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกวิกฤต. กรุงเทพ-
มหานคร : มูลนิธิสดศรี สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖.
- พระมหาบัว ปิยวณฺโณ. การจัดระเบียบสังคมวัด. นนทบุรี:รุ่งโรจน์การพิมพ์, ๒๕๔๙.
- พระมหาสมทรง สิรินฺทโร. บทบาทของพระสงฆ์ไทยในอนาคต. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเค็ล็ด
ไทยจำกัด, ๒๕๒๕.
- พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ). การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙.

พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต). **สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗.

_____. **ลักษณะของสังคมพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗.

_____. **สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗.

พระโอวาทสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. **พุทธธรรมกับการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : หจก. โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๑.

พัฒน สัจฉานง และคณะ. **การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.

พิสนุ ฟองศรี. **วิจัยทางการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เทียมฟ้าการพิมพ์, ๒๕๔๙.

พิสิฐ เจริญสุข. **คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.

พุทธทาส ภิกขุ. **รากฐานที่มั่นคง แห่งความเป็นมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๒๑.

ไพบุลย์ เสียงก้อง. **“หลักการบริหารวัด” วัดพัฒนา ๔๔**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๔.

ปิฎก ชาญ. **การบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๖.

_____. **การบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **การพัฒนาชุมชน : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : หจก. บางกอกบล็อก, ๒๕๓๔.

วราคม ทีสุกะ. **สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๒๗.

วิทยากร เขียงกุล. **พัฒนาชุมชน-พัฒนาสังคม**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗.

สงวนศรี วิรัชชัย. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ศึกษาพรการพิมพ์, ๒๕๔๗.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สมบุญ สุขสำราญ. **พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗.

สมพร เทพสิทธิ์า. **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สภาอุรวุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๘.

สมพงษ์ เกษมสิน. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

สมานจิต ภิรมย์รื่น. **วัดพัฒนา ๔๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.

สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจการพระศาสนา. **คู่มือพระสังฆาธิการ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. พุทธสังคัมภีระ. กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๓๖.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สารสำคัญของภารกิจแต่ละด้าน, ม.ป.ป. (เอกสาร
อัดสำเนา), ๒๕๔๗.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. กฎมหาเถรสมาคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

_____. วัดพัฒนา ๔๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา, ๒๕๔๖.

_____. วัดพัฒนา ๕๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,
๒๕๕๐

สุชา จันทรโสม. จิตวิทยาสังคัม. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔.

สุพิศรา สุภาพ. จิตวิทยาสังคัม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๘.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. วัดกับสังคัมเมือง. ในการแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์
ไทย, ม.ป.ท. กรุงเทพมหานคร : กองแผนงานกรมการศาสนา, ๒๕๒๗.

แสง จันทรังาม. พระสงฆ์ในสังคัมปัจจุบัน. วารสารเสียงธรรม. สำนักงานคณะกรรมการ
ประถมศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๔๒.

อนงค์ ชุ่มจิต. ความเป็นครู. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐.

อำนาจ บัวศิริ ดร. รวบรวมความคิดเห็นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องบทบาทของ
พระสงฆ์ด้านการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๘.

อรุณ รักรธรรม. พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์,
๒๕๒๖.

(๒) วิทยานิพนธ์

กรรณิกา ขวัญอารีย์. “บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับ
การพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

กองแผนงาน กรมการศาสนา. “ปัจจัยส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็น
ศูนย์กลางของชุมชน”. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๒.

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. “การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราช
ภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๒.

- ทวี ขจรกุล. “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๔๗.
- ธวัช บุญยมณี. บทบาทในอุดมคติ บทบาทที่รับรู้และบทบาทที่เป็นจริงของผู้บริหารสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน. **วิทยานิพนธ์ กศ.ด. การบริหารการศึกษา**. มหาวิทยาลัยนเรศวร ๒๕๔๖.
- นริศชัย ชัยมาลา. “บทบาทในการพัฒนาสังคมของวัดในจังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔.
- พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต. “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณีจังหวัดสมุทรปราการ”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- พระครูปลัดอาทิตย์ อุตถเวที (ชองดี). “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ฐมฺมจิตโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระครูสังฆรักษ์พิศวีร์ ธีรปัญญา. “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการใจจังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระชนดล นาคสุวรรณ. “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระมหากฤษฏา นันทเพชร. “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม” **วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์**, ๒๕๔๒.
- พระมหาเจริญ คำราช. “บทบาทพระสังฆาธิการในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๖.
- พระมหาทะนงชัย บุรณพิสุทธ์. “บทบาทของวัดกับชุมชนเมืองในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัยมหิดล**, ๒๕๔๖.
- พระมหาบุญเกิด มะพารมย์. “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนที่พูดภาษาเขมรถิ่น ไทยกรณีศึกษา : บทบาทหลวงพ่อเม้า อีสุสโร วัดป่าเลไลย์ และเครือข่ายจังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.

พระมหาบุญมี อธิปญฺโญ. “บทบาทของพระสังฆาธิการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณีพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท**. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาไพสิทธ์ สัตยาวุธ. “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท : ศึกษากรณีพระเทพสีมาภรณ์กับการพัฒนาชนบทจังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.** มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.

พระมหาเรังศักดิ์ พิมพ์สกุล. “ความคิดเห็นในการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”. **การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗.

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์. “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.

พระมหาศักดิ์พิชิต ฐานสิทฺโธ (ชัยดี). “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปไตย (วีระ ภาทุจาร์)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระอวยชัย อินทร์เมือง. “ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม”. **วิทยานิพนธ์ ศิลปะศาสตร์ มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒.

พระอนุชิต ชูเนียม. “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชนในจังหวัดอุดรดิตถ์”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่นมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์, ๒๕๕๐.

พระอุปกรณ์ เชื้อนิล. “บทบาทพระสงฆ์และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

ภัทรพร สิริกาญจน. “หน้าที่พระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทพระคำเขียน สุวณฺโณในการพัฒนาชุมชน”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**, ๒๕๔๐.

สมคิด โชติภวณฺฑ์. “บทบาทของเจ้าอาวาสวัดที่มีต่อกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์ กศ.ม.** มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๙.

สมจิตร แก้วนาค. “การพัฒนาและศึกษาความเป็นไปได้ของระบบการประกันคุณภาพหลักสูตร
ฝึกอบรมของกองทัพอากาศ”. **ปริญาญานิพนธ์ดุขฎิบัณทิต บัณทิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร: กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๑.**

๒. ภาษาอังกฤษ

Stark, R. *Sociology*. California : Wadsworth, 1992.

ภาคผนวก ก.

การสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ พระพิศาลพัฒนโสภณ เจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ผู้สัมภาษณ์ พระครูชินวรานุวัตร ผู้วิจัย

วันสัมภาษณ์ วันที่ ๑๑ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๔

สถานที่สัมภาษณ์ วัดบ้านโป่ง ตำบลบ้านโป่ง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ประเด็นคำถาม

๑. พระเดชพระคุณคิดว่า โดยภาพรวมในงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย ในยุคปัจจุบันนี้มีความสำคัญ และเป็นอย่างไรบ้าง

พระพิศาลพัฒนโสภณ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า โดยภาพรวมงานด้านสาธารณสงเคราะห์ นั้นมีความสำคัญมาก เพราะเป็นการช่วยเหลือสนับสนุนช่วยเหลือคน ช่วยเหลือสังคม โดยเฉพาะเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กและเยาวชน ยิ่งวัดเราให้การสงเคราะห์ในด้านนี้มากยิ่งขึ้น นับว่า จะเป็นที่น่าเชิดชูหน้าตาของวัดและพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง

๒. พระเดชพระคุณคิดว่า บทบาทของวัดใน “ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน” แก่ชุมชนบ้านฆ้องน้อยนั้นมีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

พระพิศาลพัฒนโสภณ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านการพัฒนาจิตใจของประชาชนของวัดต่อชุมชนบ้านฆ้องน้อยนั้น นับว่าตั้งแต่อดีตจนถึงในยุคปัจจุบันวัดและเจ้าอาวาสให้ความสนใจและได้ให้การสงเคราะห์กันอย่างดีสืบต่อกันมาตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันนี้ทำได้ค่อนข้างที่จะสมบูรณ์ ปัญหาอุปสรรคก็คงจะเป็นด้านบุคลากร พระที่จะทำงานด้านนี้ของพระและวัดเรานั้นลดน้อยลงมาก จึงควรให้มีการสร้างเสริมสนับสนุนบุคลากรให้มากยิ่งขึ้น

๓. พระเดชพระคุณคิดว่า บทบาทของวัดใน “ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น” แก่ชุมชนบ้านฆ้องน้อยนั้นมีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

พระพิศาลพัฒนโสภณ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ในด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นนับว่าทางวัดให้การสงเคราะห์ ค่อนข้างดีในระดับหนึ่งสามารถเข้าถึงประชาชนเป็นที่พึงพิงในเรื่องงานการพัฒนาและช่วยเหลือแก้ไขในท้องถิ่นได้มาก วัดสามารถเป็นที่ทำให้ประชาชนมีความปรองดองกันทุกฝ่าย ขอให้วัดบ้านฆ้องน้อยได้ถือปฏิบัติสืบต่อไปเรื่อยอย่างได้ละทิ้งงานตรงนี้ไป

๔. พระเดชพระคุณคิดว่า บทบาทของวัดใน “ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม” ของชุมชนบ้านฆ้องน้อยนั้นมีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

พระพิศาลพัฒนโสภณ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ในด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของบ้านฆ้องน้อย ถือว่าได้อนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวลาวเวียง ทั้งในด้านภาษาและขนบประเพณีอันดีงามของลาวเวียง และสามารถเผยแพร่ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมไปสู่ชุมชนอื่นได้อย่างดีงาม

๕. พระเดชพระคุณคิดว่า ในพัฒนางานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์และวัด ให้เหมาะสมกับสังคมในยุคปัจจุบันนี้ควรยึดหลักธรรมอะไรเป็นหลัก และจะเกิดผลประโยชน์แก่คณะสงฆ์และวัดตลอดจนชุมชนอย่างไรบ้าง

พระพิศาลพัฒนโสภณ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ในงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์นี้จะมีประโยชน์ต่อชุมชนมาก ก็ต้องอาศัยยึดหลักสังคหวัตถุ ๔ ประการ จะทำให้การปฏิบัติงานด้านนี้เข้มแข็งและดียิ่งขึ้น คือมีการให้ มีการพูด มีการแนะนำประโยชน์ และมีความเป็นธรรมเสมอภาคกันในทุกคนทุกฝ่าย สอดคล้องเข้าด้วยกัน หลักทำนี้ถือเป็นหลักปฏิบัติที่ดีสามารถช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้การทำงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และขอให้วัดบ้านฆ้องน้อยทำต่อไปเถอะจะเกิดประโยชน์ต่อชาวบ้าน และวัดตลอดจนพระพุทธศาสนา

๖. ขอความเมตตาอนุเคราะห์พระเดชพระคุณ ได้ช่วยชี้แนะทิศทางในการพัฒนางานการสาธารณสุขสงเคราะห์ของวัดและคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ควรจะมีการพัฒนาปรับปรุงให้เป็นในทิศทางใด

พระพิศาลพัฒนโสภณ ให้ข้อสรุปว่าทิศทางในการทำงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ควรยึดหลักแบบเดิมที่พระมหาเถระท่านมอญนโยบายให้ถือปฏิบัติอยู่แล้ว และควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับภาวะการณ์สมัยใหม่ ที่สำคัญต้องปลูกฝังให้พระเรามีความเสียสละเพื่อสังคมก็เป็นคุณประโยชน์ต่อทุกฝ่ายเป็นอย่างสูง

สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ผู้สัมภาษณ์ พระครูชินวรานุวัตร ผู้วิจัย

วันสัมภาษณ์ วันที่ ๒๒ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๔

สถานที่สัมภาษณ์ วัดบ้านโป่ง ตำบลบ้านโป่ง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ประเด็นคำถาม

๑. พระเดชพระคุณคิดว่า โดยภาพรวมในงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย ในยุคปัจจุบันนี้มีความสำคัญ และเป็นอย่างไรบ้าง

พระครูสุธีปริยัติวิธาน ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า การสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนี้มีความสำคัญ เพราะว่าในปัจจุบันนี้บทบาทของพระสงฆ์สามารถช่วยเหลือประชาชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะด้านภัยพิบัติต่างๆ ทั้งพระสงฆ์และวัดทั่วประเทศก็ได้ให้การสงเคราะห์กันเป็นอย่างมาก ตลอดจนการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาความยากจน และการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี

๒. พระเดชพระคุณคิดว่า บทบาทของวัดใน “ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน” แก่ชุมชนบ้านฆ้องน้อยนี้มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

พระครูสุธีปริยัติวิธาน ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า บทบาทของวัดในด้านการพัฒนาจิตใจประชาชนนั้น วัดได้มีการร่วมมือร่วมใจประชาชนเช่น จัดกิจกรรมอบรมส่งเสริมด้านศีลธรรม และการสวดมนต์ วาจาใจ ด้านจิตใจ ทำให้ชาวบ้านกับวัด ก็อยู่กันด้วยความปกติสุข

๓. พระเดชพระคุณคิดว่า บทบาทของวัดใน “ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น” แก่ชุมชนบ้านฆ้องน้อยนี้มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

พระครูสุธีปริยัติวิธาน ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า บทบาทของวัดในด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น คณะสงฆ์และวัดมีอุดมการณ์มีการวางแผนงาน และร่วมมือกับหน่วยงานทางราชการและกลุ่มผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้เป็นอย่างดี โดยการให้วัดเป็นศูนย์กลางในการอำนวยความสะดวกในทุกสรรพสิ่งให้แก่ชุมชน

๔. พระเดชพระคุณคิดว่า บทบาทของวัดใน “ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม” ของชุมชนบ้านฆ้องน้อยนี้มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

พระครูสุธีปริยัติวิธาน ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า บทบาทของวัดในการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม นั้นทางวัดได้ยึดเป็นแก่นเป็นหลักอยู่แล้วมีการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเกือบทุกด้านโดยเฉพาะเกี่ยวกับวิถีในการดำเนินชีวิต

๕. พระเดชพระคุณคิดว่า ในพัฒนางานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์และวัดให้เหมาะสมกับสังคมในยุคปัจจุบันนี้ควรยึดหลักธรรมอะไรเป็นหลัก และจะเกิดผลประโยชน์แก่คณะสงฆ์และวัดตลอดจนชุมชนอย่างไรบ้าง

พระครูสุธีปริยัติวิธาน ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ในการพัฒนาชุมชนทั้งบ้านและวัดนั้นควรยึดหลักสุขา สังฆัสสะ สามัคคี คือยึดหลัก ๘ ส. คือ ๑. สงฆ์ คือ พัฒนาพระสงฆ์ให้มีคุณภาพ ส.ที่ ๒ คือ สัตตบุรุษ มีความรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนาทั้งพระสงฆ์และฆราวาส ส.ที่ ๓ คือ เสนาสนะ คือ ใช้วัดเป็นสถานที่รองรับประชาชนในการใช้ประโยชน์ ส.ที่ ๔ คือ สมบัติของวัด ต้องช่วยกันทำนุบำรุงรักษาทรัพย์สินสมบัติของวัดเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน ส.ที่ ๕ คือ สมณธรรม คือ ให้วัดมีกิจกรรมส่งเสริมปลูกฝังในสิ่งดีงามให้แก่สังคม ส.ที่ ๖ คือ สังฆาธิการ ให้มีความรับผิดชอบต่อวัดและประชาชนให้มีความเป็นอยู่อย่างสุขสมบูรณ์ ส.ที่ ๗ สวัสดิการ ให้วัดมีการระดมทุนสงเคราะห์ทั้งพระและชาวบ้านอย่างเหมาะสมและทั่วถึงเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย และ ส.ที่ ๘ คือ สาธารณสงเคราะห์ วัดต้องมีแผนรองรับและช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ของประชาชน

๖. ขอความเมตตาอนุเคราะห์พระเดชพระคุณ ได้ช่วยชี้แนะทิศทางในการพัฒนางานการสาธารณสงเคราะห์ของวัดและคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ควรจะมีการพัฒนาปรับปรุงให้เป็นในทิศทางใด

พระครูสุธีปริยัติวิธาน ให้ข้อสรุปว่า แนวทางในการพัฒนางานการสาธารณสงเคราะห์ของวัดควรมีแนวทาง คือ ผู้นำวัดต้องเข้มแข็งและมีคุณธรรมและต้องมีความสามารถ ต้องประกอบสังคหวัตถุธรรมโดยเฉพาะเจ้าอาวาส ต้องมีความโอบออารี วาจาไพเราะ สงเคราะห์ประชาชน ต้องมีความเสียสละและยึดมั่นในความสามัคคี แล้วงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ก็จะประสบความสำเร็จยั่งยืนต่อไป

สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมนาท เจ้าคณะตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ผู้สัมภาษณ์ พระครูชินวรานุวัตร ผู้วิจัย

วันสัมภาษณ์ วันที่ ๒๒ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๔

สถานที่สัมภาษณ์ วัดท่าผา ตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ประเด็นคำถาม

๑. พระเดชพระคุณคิดว่า โดยภาพรวมในงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย ในยุคปัจจุบันนี้มีความสำคัญ และเป็นอย่างไรบ้าง

พระครูศรีธรรมนาท ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า บทบาทงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ถือเป็นงานหลักที่ถูกต้องสามารถคลายความทุกข์ให้แก่ประชาชน พระสงฆ์สามารถทำให้สังคมเห็นว่ามีความจริงใจตั้งใจที่จะช่วยเหลือประชาชน จึงถือว่าเป็นสิ่งที่ดี

๒. พระเดชพระคุณคิดว่า บทบาทของวัดใน “ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน” แก่ชุมชนบ้านฆ้องน้อยนั้นมีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

พระครูศรีธรรมนาท ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า บทบาทของวัดในการพัฒนาจิตใจของประชาชนนั้น ทางวัดได้มีการนำพาญาติโยมทำกิจกรรมสำคัญต่างๆ ด้านการพัฒนาจิตใจอยู่แล้ว สิ่งที่ต้องปรับปรุงคือต้องหาวิธีที่จะสามารถแนะนำแนวทางให้คนในชุมชนตลอดจนเด็กและเยาวชน ได้เข้าถึงหลักธรรมและนำไปใช้ปฏิบัติในวิถีชีวิตได้จริง ของพระพุทธศาสนา

๓. พระเดชพระคุณคิดว่า บทบาทของวัดใน “ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น” แก่ชุมชนบ้านฆ้องน้อยนั้นมีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

พระครูศรีธรรมนาท ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า บทบาทของวัดในด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นนั้นถือว่าทางวัดได้มีการประสานงานกับทางเทศบาลให้การพัฒนาชุมชนดีอยู่แล้ว

๔. พระเดชพระคุณคิดว่า บทบาทของวัดใน “ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม” ของชุมชนบ้านฆ้องน้อยนั้นมีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

พระครูศรีธรรมนาท ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า บทบาทของวัดในด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมนั้น ทางวัดได้มีการส่งเสริมดีอยู่แล้วทั้งในด้านการส่งเสริมการรักษาขนบธรรมเนียม

ประเพณีในวันสำคัญของพระพุทธศาสนาและวันสำคัญของชาติ ตลอดจนส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
พื้นบ้านอีกหลายสิ่งหลายอย่างอยู่แล้ว

๕. พระเดชพระคุณคิดว่า ในพัฒนางานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์และ
วัด ให้เหมาะสมกับสังคมในยุคปัจจุบันนี้ควรยึดหลักธรรมอะไรเป็นหลัก และจะเกิดผลประโยชน์
แก่คณะสงฆ์และวัดตลอดจนชุมชนอย่างไรบ้าง

พระครูศรีธรรมนาท ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า หลักธรรมที่ควรนำมาใช้กับงานนี้
ต้องยึดหลักของสังคหวัตถุธรรม ๔ ประการ เพราะสามารถที่จะยึดเหนี่ยวน้ำจิตน้ำใจทั้งวัดและทั้ง
บ้านและผู้ที่อยู่อาศัยในเขตชุมชนนั้นก็จะได้พลอยได้รับประโยชน์รับความสุขเสมอกัน

๖. ขอความเมตตาอนุเคราะห์พระเดชพระคุณ ได้ช่วยชี้แนะทิศทางในการด้านการ
พัฒนางานการสาธารณสงเคราะห์ของวัดและคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ควร
จะมีการพัฒนาปรับปรุงให้เป็นในทิศทางใด

พระครูศรีธรรมนาท ให้ข้อสรุปว่า แนวทางในการพัฒนางานการสาธารณสงเคราะห์
ของวัดในแนวโน้มและทิศทางในการพัฒนางานด้านนี้ก็คงจะต้องยึดหลักของพระพุทธเจ้า คือยึด
หลักประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์ในอนาคตควรมีเน้นการพัฒนาจิตใจประชาชนเป็นหลัก
ใหญ่ เพราะว่าประชาชนในทุกสถานที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสสังคมในเกือบทุกด้าน จึงเกิดทุกข์
กันมากพอสมควร วัดควรให้การอนุเคราะห์สงเคราะห์ประชาชนด้านนี้ให้มาก ส่วนในด้านการ
พัฒนาอื่น ๆ ปัจจุบันนี้มีหน่วยงานของรัฐเข้ามารองรับในการพัฒนาอยู่แล้ว

สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ นายทรงยศ อรัญยกานนท์ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลท่าผา

ผู้สัมภาษณ์ พระครูชินวรานุวัตร ผู้วิจัย

วันสัมภาษณ์ วันที่ ๒๓ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๔

สถานที่สัมภาษณ์ เทศบาลตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านคิดว่า โดยภาพรวมในงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย ในยุคปัจจุบันนี้มีความสำคัญ และเป็นอย่างไรบ้าง

นายกเทศมนตรี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า โดยภาพรวมของงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ในปัจจุบันนี้ คือมีการช่วยเหลือชุมชนร่วมกับทางราชการคือทางเทศบาลอันมีแนวทางที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน และควรเห็นการมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน

๒. ท่านคิดว่า บทบาทของวัดใน “ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน” แก่ชุมชนบ้านฆ้องน้อยนั้นมีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

นายกเทศมนตรี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า บทบาทของวัดในงานด้านการพัฒนาจิตใจประชาชนนั้น ในด้านการสาธารณสุขควรมีการเชิญชุมชนเข้าร่วมศึกษาหลักธรรม โดยเฉพาะการปฏิบัติธรรมและให้ความรู้ในเรื่องหลักพระพุทธศาสนา

๓. ท่านคิดว่า บทบาทของวัดใน “ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น” แก่ชุมชนบ้านฆ้องน้อยนั้นมีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

นายกเทศมนตรี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า บทบาทของวัดในงานด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นนั้น วัดให้ความร่วมมือกับทางราชการหรือทางเทศบาลด้วยดีเสมอมา ทั้งด้านกิจกรรมและงบประมาณในการพัฒนาชุมชน

๔. ท่านคิดว่า บทบาทของวัดใน “ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม” ของชุมชนบ้านฆ้องน้อยนี้มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

นายกเทศมนตรี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า บทบาทของวัดด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมนั้น มีความคิดเห็นว่าวัดกับชุมชนมีประเพณีที่ดั่งามอยู่แล้ว และควรสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ได้รู้และให้ความสำคัญปลูกฝังการรักษาประเพณีวัฒนธรรมอันดีนี้ไว้ โดยใช้วัดนั้นเป็นศูนย์กลางในการให้ความรู้

๕. ท่านคิดว่า ในพัฒนางานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์และวัดให้เหมาะสมกับสังคมในยุคปัจจุบันนี้ควรยึดหลักธรรมอะไรเป็นหลัก และจะเกิดผลประโยชน์แก่คณะสงฆ์และวัดตลอดจนชุมชนอย่างไรบ้าง

นายกเทศมนตรี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า คิดว่าในสมัยนี้สิ่งที่สำคัญคือการรักษาศีล ๕ ควรปลูกฝังให้ประชาชนและคนในสังคมรู้และเข้าใจและยึดถือปฏิบัติให้มากก็จะเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย

๖. ขอความอนุเคราะห์ท่านช่วยชี้แนะทิศทางในการด้านการพัฒนางานสาธารณสุขสงเคราะห์ของวัดและคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ควรจะมีการพัฒนาปรับปรุงให้เป็นในทิศทางใด

นายกเทศมนตรี ให้ข้อสรุปว่า แนวทางในการพัฒนางานสาธารณสุขสงเคราะห์คือควรเน้นการมีส่วนร่วม ไม่แบ่งพรรค แบ่งพวกให้ความเสมอภาพเท่าเทียมกันหมด ไม่มีการขัดแย้งวิวาทกันในชุมชน ควรยึดหลักความสามัคคีให้มาก

สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ นายสุระ ปทุมศิริ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านฆ้องน้อย

ผู้สัมภาษณ์ พระครูชินวราวุฒิวัด ผู้วิจัย

วันสัมภาษณ์ วันที่ ๒๓ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๔

สถานที่สัมภาษณ์ โรงเรียนวัดบ้านฆ้องน้อย อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านคิดว่า โดยภาพรวมในงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย ในยุคปัจจุบันนี้มีความสำคัญ และเป็นอย่างไรบ้าง

ผู้อำนวยการโรงเรียน ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า โดยภาพรวมของการสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันนี้มีความสำคัญมาก เพราะประชาชนเจอพิษในด้านสังคมและเศรษฐกิจ ต้องการให้วัดเป็นสถานที่ช่วยเหลือบำบัดหรือช่วยเหลือ

๒. ท่านคิดว่า บทบาทของวัดใน “ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน” แก่ชุมชนบ้านฆ้องน้อยนั้นมีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

ผู้อำนวยการโรงเรียน ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า วัดกับการพัฒนาจิตใจแก่ชุมชนนั้น วัดเป็นสถานที่ให้การอบรมธรรมแก่เด็กเยาวชน สนับสนุนส่งเสริมการศึกษาในด้านต่างๆ แก่โรงเรียนและชุมชนด้วยดีเสมอมา ปัญหาอุปสรรคคงมีน้อยมาก ทิศทางในงานด้านนี้ทางวัดควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนและเด็กเยาวชนเข้าวัด โดยผ่านในด้านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

๓. ท่านคิดว่า บทบาทของวัดใน “ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น” แก่ชุมชนบ้านฆ้องน้อยนั้นมีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

ผู้อำนวยการโรงเรียน ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า บทบาทในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นนั้น วัดได้ให้ความช่วยเหลือทั้งสถานที่และกำลังทรัพย์สร้างสาธารณประโยชน์ให้แก่ชุมชนเกือบครบทุกอย่าง โดยคำนึงถึงความผาสุกของประชาชนเป็นที่ตั้งด้วยดีเสมอมา ปัญหาอุปสรรคก็คงในด้านที่ทางวัดจะต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมากเกี่ยวกับงานในด้านนี้ ทิศทางวัดควรส่งเสริมสร้างปลูกจิตนิสัยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกันทำ กันคิด และร่วมรับประโยชน์ด้วยกัน

๔. ท่านคิดว่า บทบาทของวัดใน “ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม” ของชุมชนบ้านฆ้องน้อยนั้นมีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

ผู้อำนวยการโรงเรียน ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ในด้านบทบาทของวัดในด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมนั้น วัดก็ได้มีการดำเนินการเป็นประจำอยู่แล้ว โดยมีพระและผู้นำชุมชน ตลอดจนปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ให้ความรู้และสนับสนุนประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น

๕. ท่านคิดว่า ในพัฒนางานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์และวัดให้เหมาะสมกับสังคมในยุคปัจจุบันนี้ควรยึดหลักธรรมอะไรเป็นหลัก และจะเกิดผลประโยชน์แก่คณะสงฆ์และวัดตลอดจนชุมชนอย่างไรบ้าง

ผู้อำนวยการโรงเรียน ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ในการพัฒนางานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ควรยึดหลักธรรมเกี่ยวกับศีล ๕ และอบรมพระกัมมัฏฐานให้มาก สิ่งที่วัดควรพัฒนาคือทางด้านพระสงฆ์ และความสงบของสถานที่ความสะอาด ความสวยงาม ด้านสุขลักษณะ

๖. ขอความอนุเคราะห์ท่านช่วยชี้แนะทิศทางในการพัฒนางานการสาธารณสุขสงเคราะห์ของวัดและคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ควรจะมีการพัฒนาปรับปรุงให้เป็นในทิศทางใด

ผู้อำนวยการโรงเรียน ให้ข้อสรุปว่า ทิศทางในการพัฒนางานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ วัดควรพัฒนาวัดให้เป็นของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน โดยให้ชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของ และควรสร้างภาพลักษณ์ของวัดให้ได้ ๕ ประการคือ เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุและสามเณร เป็นที่บวชเรียนศึกษาพระธรรม เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศล เป็นที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนให้เกิดความรู้สึกว่าวัดกับชุมชนเป็นหน่วยงานเดียวกัน

ภาคผนวก ข.

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยและแบบสัมภาษณ์

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง: บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์

: กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบความคิดเห็นของท่านที่มีต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ ของชุมชนบ้านฆ้องน้อยจังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของท่าน ข้อมูลที่ได้รับจะนำไปใช้ประโยชน์ในทางวิชาการ และจะเป็นการพัฒนาปรับปรุงการบริหารงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของวัดเท่านั้น จะไม่มีผลกระทบใดๆทุกๆ ด้านต่อการดำรงวิถีชีวิตของท่าน ผู้วิจัยจะสงวนคำตอบของท่านเป็นความลับ โปรดตอบคำถามให้ครบทุกข้อตามความเป็นจริง จะเป็นประโยชน์ยิ่งต่องานวิจัยนี้

๒. แบบสอบถามในงานวิจัยนี้ แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของวัดต่องานสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี ทั้ง ๓ ด้าน จำนวน ๓๐ ข้อ

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ของประชาชนต่อบทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์

ขอขอบใจทุกๆ ท่านที่ให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถาม

พระครูชินวรานุวัตร

พระนิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง: บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์

: กรณีศึกษาชุมชนบ้านม่วงน้อย จังหวัดราชบุรี

ตอนที่ ๑ สถานภาพส่วนบุคคลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความตามสภาพที่เป็นจริง
เกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. เพศ

- ชาย หญิง

๒. อายุ

- ต่ำกว่า ๒๐ ปี ๒๐ - ๓๐ ปี
 ๓๑ - ๔๐ ปี ๔๑ - ๕๐ ปี
 ๕๑ - ๖๐ ปี ๖๑ ปีขึ้นไป

๓. อาชีพ

- ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ พนักงานเอกชน
 ธุรกิจส่วนตัว ค้าขาย
 เกษตรกรรม รับจ้าง
 แม่บ้าน อื่นๆ ระบุ.....

๔. ระดับการศึกษา

- ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น
 มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า
 อนุปริญญาหรือเทียบเท่า ปริญญาตรี
 ปริญญาตรีขึ้นไป

๕. ประสบการณ์ในการสัมพันธ์กับวัด

- ต่ำกว่า ๕ ปี ๕ - ๑๐ ปี
 ๑๑ - ๑๕ ปี ๑๖ ปีขึ้นไป

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของวัดต่องานด้าน
สาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านหม้อน้อย จังหวัดราชบุรี

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับความคิดเห็นของท่านต่อบทบาทของวัดใน
งานด้านสาธารณสงเคราะห์ ท่านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับใด ที่ตรงกับสภาพความ
เป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

- ๕ หมายถึง ความเห็นของชุมชนต่อบทบาทวัดอยู่ใน ระดับมากที่สุด
๔ หมายถึง ความเห็นของชุมชนต่อบทบาทวัดอยู่ใน ระดับมาก
๓ หมายถึง ความเห็นของชุมชนต่อบทบาทวัดอยู่ใน ระดับปานกลาง
๒ หมายถึง ความเห็นของชุมชนต่อบทบาทวัดอยู่ใน ระดับน้อย
๑ หมายถึง ความเห็นของชุมชนต่อบทบาทวัดอยู่ใน ระดับน้อยที่สุด

ข้อที่	บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็นประชาชน				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๑. ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน					
๑	วัดมีการเทศนาสั่งสอนให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินวิถีชีวิตปัจจุบัน					
๒	วัดมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรม ให้ความรู้และอบรมปฏิบัติธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาจิตใจประชาชนและเด็กเยาวชน					
๓	วัดมีการจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อพัฒนาความรู้ด้านศีล สมาธิ ปัญญา และคุณงามความดีแก่เด็กเยาวชน					
๔	วัดมีการจัดกิจกรรมบำเพ็ญความดี เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น					

ข้อที่	บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็นประชาชน				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๕	วัดมีการจัดกิจกรรมบำเพ็ญความดี เนื่องในวันสำคัญของชาติ เช่น วันพ่อแห่งชาติและวันแม่แห่งชาติ เป็นต้น					
๖	วัดมีการจัดกิจกรรม ส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าวัด เพื่อศึกษาอบรม และปฏิบัติธรรมตามวิถีชาวพุทธอันดีงาม					
๗	วัดมีการให้คำปรึกษาและแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ และปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ประชาชน					
๘	วัดมีการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการอบรมและสอนศีลธรรม จริยธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจแก่นักเรียนในสถานศึกษาและโรงเรียน					
๙	วัดมีการอุปการะเด็กเยาวชน และมอบทุนการศึกษา แก่เด็กนักเรียนที่ยากจนขาดแคลนทุนทรัพย์ เพื่อลดภาระผู้ปกครอง					
๑๐	วัดมีการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม อบรมความดี แก่เด็กตั้งแต่ยังเยาว์วัย					
	๒. ด้านการพัฒนาท้องถิ่น					
๑๑	วัดเป็นแกนนำประชาชนในการสร้างสาธารณประโยชน์ให้แก่ประชาชนและชุมชน ตลอดจนองค์กรต่างๆ					
๑๒	วัดมีการอบรมให้ความรู้แนะนำและส่งเสริมประชาชนเกี่ยวกับการประกอบสัมมาอาชีพ โดยยึดตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา					
๑๓	วัดมีการสนับสนุนเกื้อกูลสงเคราะห์และพัฒนาความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตอันดีงามให้แก่ประชาชนในชุมชน					

ข้อที่	บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขและระบาด	ระดับความคิดเห็นประชาชน				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑๔	วัดมีการรณรงค์สนับสนุนอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนและจัดกิจกรรมในด้านการป้องกันยาเสพติดแก่เด็กเยาวชนและประชาชน					
๑๕	วัดมีการรณรงค์อบรมแนะนำและให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านการป้องกันอบายมุขต่างๆ					
๑๖	วัดมีการรณรงค์อบรมแนะนำและให้ความรู้แก่ประชาชนและเด็กเยาวชนในด้านข้อกฎหมายและการป้องกันยาเสพติด เพื่อความสงบสุขของชุมชน					
๑๗	วัดมีการรณรงค์อบรมแนะนำให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและด้านความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชน					
๑๘	วัดมีการจัดตั้งศูนย์ป้องกันสาธารณสุข เพื่อความสงบสุขให้แก่ประชาชนในชุมชน เช่น สถานีตำรวจชุมชน/สถานีอนามัยชุมชน เป็นต้น					
๑๙	วัดมีการจัดสร้างอาคารเรียน/ห้องสมุด/พิพิธภัณฑสถาน/และจัดหาอุปกรณ์การศึกษาต่างๆ ให้แก่โรงเรียนและประชาชนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์					
๒๐	วัดมีการอำนวยความสะดวกสถานที่และอนุเคราะห์ประชาชน ในการให้ยืมสิ่งของต่างๆ ในการจัดกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนอันเป็นประโยชน์					
	๓. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม					
๒๑	วัดมีการสนับสนุนให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นมรดกล้ำค่าของชุมชน					
๒๒	วัดมีการให้ความรู้แก่ประชาชนและเด็กเยาวชน เพื่อให้รู้จักคุณค่าของประเพณีศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันดีงามของชุมชนและของชาติ					

ข้อที่	บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็นประชาชน				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๒๓	วัดมีการสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางด้านการอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสืบทอดแก่นุชนรุ่นหลัง					
๒๔	วัดมีการส่งเสริมให้เด็กเยาวชนในชุมชนได้เข้าใจถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีความหวงแหนในมรดกศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพชน					
๒๕	วัดมีการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประยุกต์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เห็นว่าเหมาะสมกับการปฏิบัติในสภาวะการณปัจจุบัน					
๒๖	วัดมีการให้ใช้สถานที่ของวัดเป็นศูนย์กลางการในอนุรักษ์ และจัดนิทรรศการที่เกี่ยวกับประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น					
๒๗	วัดมีการประสานงานกับหน่วยงานราชการหรือองค์กรต่างๆ เพื่อหาทุนสนับสนุนในการจัดกิจกรรมและอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน					
๒๘	วัดเป็นศูนย์กลางประสานงานการในแลกเปลี่ยนความรู้ทางประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างหน่วยงานต่างๆ กับชุมชน					
๒๙	วัดเป็นศูนย์กลางในการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารด้านประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ					
๓๐	วัดจัดสถานที่ บรรยายภาพ บุคลากรอันเหมาะสม ในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป					

ตอนที่ ๓ ปัญหาอุปสรรค และข้อคิดเห็น,ข้อเสนอแนะของประชาชนต่อบทบาทของวัด
ในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านผ่องน้อย จังหวัดราชบุรี

๑. ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน

ปัญหา อุปสรรค .....

.....
.....
.....

ข้อคิดเห็น, ข้อเสนอแนะ.....

.....
.....
.....

๒. ด้านการพัฒนาท้องถิ่น

ปัญหา อุปสรรค .....

.....
.....
.....
.....
.....

ข้อคิดเห็น, ข้อเสนอแนะ.....

.....
.....
.....

๓. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

ปัญหา อุปสรรค .....

.....
.....
.....
.....

ข้อคิดเห็น, ข้อเสนอแนะ .....

.....
.....
.....

ขอขอบใจทุก ๆ ท่านที่ช่วยกรุณาตอบแบบสอบถาม

พระครูชินวรานุวัตร

พระนิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือในการทำวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๕๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๑๖๖

วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต

ด้วย พระครูชินวรานุวัชร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๐๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๑๗๑๑/๑๑/๑๑/๑๑/๑๑

ดร.พิเชฐ ทังโต
(ดร.พิเชฐ ทังโต)ท
พ.ศ. ๕๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.โทรสาร ๐ - ๒๔๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๘๐๖

วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น

ด้วย พระครูชินวราภรณ์ ฌายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๐๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ตรวจแล้ว

(ผศ. ดร. ภัทรพล ใจเย็น)

๘ / พ.ย. / ๕๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๕๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๔๑๖ วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาปราโมทย์ ปโมทิตโต

ด้วย พระครูชินวราภรณ์ ญา ยาน ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๐๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

โปรดพิจารณาในแล้ว
๕ เม.ย. ๕๓
พระมหา...

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.โทรสาร ๐ - ๒๕๓๕ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๔๐๖

วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา

ด้วย พระครูชินวรานุวัชร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๐๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฮ่องน้อย จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

โปรดตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ทำวิทยานิพนธ์
เรียบร้อยแล้ว

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา)

๑๕/พ.ย./๕๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๔๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๘๐๖ วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระวันชัย ภัททจารี

ด้วย พระครูชินวรานุวัชร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๐๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของวัดต่องานด้านสารสนเทศสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนงค์ นนริ

1 นนริ 3

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาคผนวก ง.

หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เก็บข้อมูล

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ ๔๔๔

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๔-๒๑๒๓

๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

ร.ม.
อ.พ.ค.ค.
อ.ว.ค.ค.

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบนมัสการ พระพิศาลพัฒนโสภณ เจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูชินวรานุวัตร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๕๐๐๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้อง
น้อย จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระเดชพระคุณ จึงขอความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลใน
การวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬ
าลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ ด้วยดีและขอ
กราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๕๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๔๔

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

พฤษภาคม ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบนมัสการ พระครูสุธีปริยัติวิธาน รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูชินวราวุฒิธร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๐๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้อง
น้อย จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระเดชพระคุณ จึงขอความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลใน
การวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬา
ลกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ ด้วยดีและขอ
กราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๕๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๔-๒๑๒๓

พฤศจิกายน ๒๕๕๓

วิมลรัตน์ น.อ. ๒๒
สมพร ๒๕๕๓
อ. น.น.

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูศรีธรรมนาท เจ้าคณะตำบลท่าผา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูชินวรานุวัตร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๐๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้อง
น้อย จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระคุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์
จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน ด้วยดีและขอ
กราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๕๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๔-๒๑๒๓

พฤศจิกายน ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายสุรศักดิ์ ปทุมศิริ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านฆ้องน้อย
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูชินวรานุวัตร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๐๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้อง
น้อย จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน
เพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ด้วยดีและขอกราบ
ขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๔-๒๑๒๓

พฤษภาคม ๒๕๕๓

[Handwritten signature]
2553

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายทรงยศ อรัญยกานนท์ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลท่ามา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูชินวรานุวัตร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๐๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของวัดต่องานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้อง
น้อย จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน
เพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ด้วยดีและขอกราบ
ขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

[Handwritten signature]

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๕๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ** : พระครูชินวรานุกัตร (สิงห์ ค่ายวง)
- เกิด** : วันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ.๒๕๐๓
- สถานที่เกิด** : หมู่ที่ ๑๑ ตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
- การศึกษา** : ประถมศึกษา – โรงเรียนวัดบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี
: ประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) มจร.
: พุทธศาสตรบัณฑิต คณะสังคมาศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่น ๕๕ พ.ศ. ๒๕๕๒
: นักรธรรมชั้นเอก
- อุปสมบท** : วันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๔
- สังกัด** : วัดบ้านฆ้องน้อย หมู่ที่ ๑๒ ตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
- หน้าที่** : เจ้าอาวาสวัดบ้านฆ้องน้อย
: เลขานุการเจ้าคณะตำบลท่าผา
- ที่อยู่ปัจจุบัน** : วัดบ้านฆ้องน้อย หมู่ที่ ๑๒ ตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
โทร ๐๘๑ - ๘๖๘๔๙๔๗